

**MUSAVVIR HÜSEYİN
TARAFINDAN
MINYATÜRLERİ
YAPILAN VE HALEN
VAKIFLAR GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ
ARŞİV'İNDE
MUHAFAZA EDİLEN
SILSİLE - NÂME**

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde, Musavvir Hüseyin tarafından 1094 H./1682 M. tarihinde yapılmış bir silsile - nâme bulunmakta olup, 1872 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Ayrıca, Kasa No. 4-181 sıra numarası ile fihriste geçmiştir.¹

Konuya girmeden önce; silsile - nâme kelimesi ve modası üzerinde durmak, eseri daha iyi tanımak açısından yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Silsile - nâme, yabancıların «genealogie» diye tanımladıkları, Türkler'in soy ağacı veya şecere diye adlandırdıkları, nesebnâme diye de bahsedilen, sülâlelerin (soyun) kimlere dayandığını ve hangi şahısların, kimlerle akraba olduklarını gösteren bir nev'i şemadır.

Ataerkil aile düzeni içinde olan Türkler², sülâleye geniş önem vermişler, atalarına daima saygılı davranmışlardır. Bu münasebetle çeşitli soy ağacı yapmışlardır. Anadolu'da bu âdet halen devam etmektedir.

Hız. Muhammed'in sülâlesi mensuplarının işleriyle meşgul olan «Nakib-ül-Eşraf» adıyla bir makam kurulmuş; bu makam, peygamber sülâlesinin işlerine bakmış, ölümlerini deftere geçmiş, yani bir nev'i şecere tutmuşlar, o'nları adî san'ata girmekten, fena hallerde bulunmaktan men eder, bir çeşit vasilik yapmışlardır. Abbasiler'de Halife'den sonra bu makâm gelirdi. Osmanlılar'da da Yıldırım Beyazıd devrinde Nakibü'l-Eşraf'lık tesis edilmiş, padişahların kılıçlarını, bunlar takmışlardır. II. Abdulhamid devrinde Yıldız'da bir konak tahsis edilmiştir.

Sadi BAYRAM

1) Bkz. : Sadi Bayram, Medallioned Genealogies (Silsile-nâme's), Fifth International Congress of Turkish Art, Budapest 1975, Akadémia Kiado, Budapest, 1976, s. 161 - 165; Millî Kültür Dergisi, Kültür Bakanlığı, Mart 1977, s. 69 - 73.

2) Ebûl Gazi Bahadır Han, Şecere-i Terâkkime (Türkler'in Soy Kütüğü), Tercüman 1001 Temel Eser, No. 33; Emel Esin, Son Çağatay Devrinde Doğu Türkiistan'dan Resmî Bir Han Silsilenâmesi (Prof. Zeki Velîdi Togan'ın İran'da bulduğu bir yazma), İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, C. V., İst. 1973, s. 171 - 204.

1908'den sonra maaşları 5.000 kuruşa çıkarılmış, saltanatın son bulmasıyla bu müessese tarihe karışmıştır. Nakibü'l-Eşraflar, peygamber soyundan gelen kimselere şecere vermişler, bunları kendi özel mühürleriyle de tasdik etmişlerdir³.

Avrupa ve Asya ülkelerinde de bulunan prens, prenses, kont, kontes, baron, barones, şeyh, şehinşah, mihrâce gibi ünvanlar bu an'nenin en müşahhas misalleridir.

Tekke ve dergâhlar kapanmadan önce, İslâm dininin çeşitli tarikatlarının şeyh, halife, dede, ve bektaşî babalarının şecerelerinin bulunduğu bir hakikâttir.⁴

Misal olarak, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan Y. 186 numaralı Silsilenâme-i Meşâyin isimli tomarı; H. 324 numaralı Hacagan fi adab 'ubudiyat-al a'yan; A. 3556 numaralı Silsilâtü as-Sâdâtüan- Nakşibendiyye adlı eserleri zikredebiliriz.

Bizim konumuz olan; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı'nda muhafaza edilen Silsile-nâme, İstanbul - Beşiktaş, Yahya Efendi Câmîî civarında Teşrifat-ı Mahmud Kütüphanesi'nden 1940 yılında Ankara'ya getirilmiş olup, eser «Hâzâ Kitâbü Silsile-nâme» adını taşır. Dolayısıyla eserin Saray'dan çıktığı söylenebilir. 172mm x 282mm ebadında olan eser, 40 sayfa (20 yaprak) olup, 101 minyatür ihtiva eder. Maroken cildlidir. Eserin en az bir defa tamir gördüğü, yapıştırılardan anlaşılmaktadır.

Eserin ilk sayfası (1^b) tezbihli olup, tezyinat diyagramı, Fatih devrini hatırlatır. Akroterlerde değişik çiçekler kullanılması bir inkişaf gösteriyorsa da, yeşilin cam göbeği olması, bizi Selçuklu devrine götürür. Taç kısmı, rumî ve hataîlerle bezenmiş olup, tığlar kobalt mavisî ile boyanmıştır. Taç kısmının altında dikdörtgen kalın siyah bir çerçeve kullanılmış olup, üzerinde beyaz renkte (+) şeklinde basit su vardır. İç kısmında hataî ve rûmîlerle dekore edilen sayfada, simetri mevcut olup, kontür kullanılmamıştır. Ki-

tabın ad kısmının zemini boş olup, isim, kobalt mavisî ile yazılmıştır. (Res. 1).

Eser; iki bölümden meydana gelmektedir. Birincisi, 16 sayfadan ibaret metin bölümüdür (Res. 1 - 8). 1^b yaprağın- dan başlar ve 9^a (16 sayfa) yaprağında sona erer (Res. 8). Metin şöyle başla- maktadır.⁵

Hâzâ Kitâbü Silsile-nâme :

Sipas ale'l-ıtiak ve sitayiş be-İstihkak ol Bârî Halâyık, Hakîm-i Kadîm Hazretine olsun ki vücûd-î âlem, bel âlem-î vücûd anın bahr-i cûdun- dan bir katredir ve şuhud-î nur-u zuhûr anın zu- hûr-î nur-u şuhûdundan bir lemhadır bir mübdî'dir ki bir kelime-î kün ile bunca bin kelimatı hakâ- yık zât-ı ümmü'l-ıkitabdan levh-î fitra üzere tasvir buyurdu Vucûd-î insan kelime-î câmia ve hem sa- hife-î Kâmile kulûb-î âlem nüshasından intihab edüp latif düzdi ki içinde suver-î cümle maânî ve kelimât-ı seb u'l-mesânî tecrid buyurdu bir muh- teri' dir ki mahzı İstifâ ve hulûs-î İctibayla Haz- ret'i Âdem-î safî aleyhile-selâm mecmuasından gü- zin-î kulûb hammertu tıynetü âdeme bi-yedi er- baine sabahen mucibi üzre dest-î kudret ve pür- kârî' iradet birle dâire-î vücûd safha-î şuhûd-î âlem üzere zer'etti ve Lekad kerremnâ beni âdeme ve hamelnâhüm fi'l-berri ve'l-bahri muktezasinca livây-ı Kerâmet-î benî âdem bir - mefârik-î ehl-î âlem üzere fer'etti ana hil'atı suretle Innallâhe te- âlâ haleka âdeme alâ suretihil hil'atın geydirüp ve tuğray-ı çarrây-ı lekad haleknel - insâne fi ahsen-î takvim» unvân-ı menşur tıynet eyledi vasıyet-î hil- lâfeti İnni câilün fi'l-erdî halifeten vefkı üzre ar- sa-î gabrâdan mele-î a'lâya eriştiirdi ve anun zati zürriyatından enbiyâ ve evliyây-ı edal ve ni'met ve mezîd-î kerâmet ile mahsus ve mükerrem kıl- lûb kenef-î ismetde ve hücre-î riâyette perveriş kıldı ve cümle enbiyadan seydidil - mürselin ve hatimin - nebiyyin Hazret-i Muhammed Mustafa sallâ-lâhü teâlâ aliyh-î ve âlihî vesellem güzün kıldı ve batı ebed tahta-ı nisba yâd edüp tâc-î mahbûb ser saadetine nihad etti Salavat-ı zeki- yat-ı na'ma'dûd ve tahıyyat ve vâfiyat-ı nâ mah- dûd ilâ yevmil'l-mev'ud o nûr-î pâk sahib-i ma- kam-î idrak subhâneke mâ arafnâke ve ki'le fi şanilhi levlâke lema halektul - eflâke kail-î kavîi künt-ü nebiyyen ve kenci hazain-î künt-ü kenzen

3) Osman Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II, s. 647.

4) Ankara Etnografya Müzesi'nde 9667 numaralı Nakşibendi, 1349 numaralı Şecere-î Tayyibe, 10 158 numaralı Kâdirî, 1256/a numaralı Mevlevî şecereleleri dinî neseb-nâmeler arasında sayılabilir.

5) Lâtin harflerine çeviren Hayrettin Ersal, kontrol eden Ahmet Hamdi Karabacak ve yardımlarını esirgemeyen Dr. Zafer Bayburtluoğlu'na teşekkürü borç biliriz.

ma h fi y ya rehnümay-i a k v a m -ı sübül ve Pişvayı ve **ma Mu h a m m e - d ü n** illa rasûlün kad halet min kablihîr- rûsûlû evliya ve hurşid felek-i asfiyâ ve merkezi dâire-i asfiya Hazret-i Muhammed Mustafâ sallallâhü aleyh-i ve selâme ve âli müctebâ ve eshab-i muktezâ ve hulefâ-i mühtedâ üzerine olsun ki cümle enbiyaya pişva ve zümre-i evliyaya rehnü- madır **emmâ ba'dü** Tarih-i şahân-ı pişin ve mülük-i mütekaddimin salâtin-i âli cenâb elkâb-i kitab-ı bidayetün nihâyede bu vechile ta'yin olmuştur ki Yemen diyârına ve Hazra mevî Vilâyetine her kim mâlik olur onların padişahların Tubba'dirler cem olsa **Tebabia** dirler Vilâyet-i Şam ile Cezîre'ye mâlik olan pâdişahlara **Kaysar** dirler cem' olsa Kayâsıra dirler diyâr-ı Fars padişahlarına Kisrâ dirler cem' olsa **Ekâsire** dirler diyâr-ı Mısra Kıbtî'den ya'nî kâfirden pâdişah olsa **Firavn** dirler cem olsa **Ferâ'ine** dirler Vilâyeti Habeşe mâlik olanlara **Necâşi** dirler Hind Vilâyetine pâdişah olanlara **Batlamus** dirler diyâr-ı Rûm pâdişahlarına **Kostantin** dirler Deylem kavmine mâlik olan pâdişahlara **Keyânî** dirler ya'nî isimlerine Key lafz-ın ilhâk ederler Key-Kubad Key-Hüsrev dirler Key demek pâdişah dîmektir **Agat** kevmine mâlik olan pâdişahlara **Nemrûd** dirler cem' olsa Nemâride dirler ba'zı tevarih kitaplarında selâtin bu vechile yazılmıştır ki **Ekâsir-i acem Kayasır-ı Rum Fagfûr-ı Çin Havakin-i Türk Akyal-i Arab** tebâbia-i Yemen Râyan-ı Hind mülük-ü Sâsân Âl-i Büveyh Selâtin-i Selçuk Hakân-ı Harzem Batleymus-ı Yunan cem' olsa **Batâlise** dirler Allahü â'lem ve ahkem **tabakâtül-mülük** nefer 11 müddet-i işân sene 4181 lâ'kin kütüb-i tevarihte mekatib ve resail-i Siyer'de rivayet bu üslub üzre mektubdur **Tabaka-i ülä** bunlara pişdâdiyân dirler ya'nî kesirul-adl demek olur nefer 13 müddetleri sene 2568 evvel mülük'i acem ecellî selâtin-i ümem **Keyyumers** şahlardır ehl-i târih bunlara ihtilâf etmişlerdir ki esihat mehyaildir yani mehyâilin oğlu oğludur **âmma** İmam-ı Huccetül -İslâm Muhammed Gazalî rahmetullâhî aleyh Kitâbü Nasihatül Mülükte Şit Nebî aleyhis-selâmın karındaşıdır deyu buyurmuşlardır Kâdi Beyzâvî rahmetüllâhî aleyh Kitâbü Nizâmü't-tevârih'te Hazret-i Nuh Nebîyy-i Sallallâhü teâlâ aleyh-i vesellem evlâdından Keyyumers ibni velâd bin Sam bin Nuh Alayhis-selâm demişler ibtidâ âyin-i pâdişâhiye intizam bunlar vermişlerdir müverrah ki tarih-i âlem nihad zigefad-ı müebbed çinin gerdiyad-ı nahistin hidivi ki kişveri küşudu sernâmdârân Keyyumers bud cunbeşid ber taht ve bûnhâd-ı tâc beyendaht ezmerdi dehkan-ı haraç ba'zı tevarihte müddet-i ömrü fi 1000 sene müddet Saltanateş fi sene 550 amma Şahnâmede müddet-i saltanat 30 sene **beyt** beğitti derûn-i sal si şâh bud becûy-i haddı Hurşid Âgah bud dünyada evvel binâyı bunlar yaptı Belh şehrini **istahar** şehrini ve **Dumavend** şehrini bunlar bina etmiştir dirler ibrişimden ve kil-

dan esbabı ve kaftan ve bisat-ı bunlar ihtira etmiştir kuyu kazub su çıkarmak ve kâriz yapub çeşme etmek ve meyve ağacıdîmek ve mancınık ile ve sapan ile taş atmak bunların icadıdır müşa'run ileyh Keyyumers dünyayı deni fenasin müşahade etmeğün dünyayı terk edüp ibâdet-hâneye girib ma'bûd-i vâcibül-vucûda künc-i gârde leyl ve nehar tazarru' ve intihal ile ibâdete ve taata iştigal edub kendunin oğlu **Siyamın** tahtı verdi mezkûr Siyam ki divlere katlı olunub bunun zaman-ı saltanatı az olub yerine oğlu padişah oldu **Huşenk veled-i** Siyam'ın müddet-i saltanatı 40 sene Şahnâmede müddet-i ömrü 500 sene **beyt** Cihandar-ı Huşenk bâ ad-ü dad beca-y-i pedertaç ber ser nihad gayetle adli vedâd etmeğün piş dadeyân deyu lakab kodılar bunun zamanında çok şehirler ve imaretler yapıldı Şehr-i **Sus** ve Şehr-i **Şüşder** ve Şehr-i **İsfehan** ve Şehr-i **Babil** ve Şehr-i **Küfe** bunun bünyâdıdır dirler ve ma'denleri ve andan altun ve gümüş çıkarmak ve ağaçları kesub tahta eylemek ve arklar kesüb su götürmek bunun icadıdır ve Semmûr ve Sincab ve Kakum ve Vaşak ve dilgu bunun emsalinin derisini kürk edüp giymek bunun ihtirâdır ve şikar almağı Kelblere ta'lim etmek ve taştan od çıkarmak ya'nî çakmak çakmak bunun işidir ve esbab ve silâh düzmek bunun kâridir **Tahmuris** deyü **bend** müddet-i saltanat 30 sene **nazm** âkibet Tamuris oldu şehriyâr tuttu otuz yıl memâlikte karar.*. etti burhân ile **tevhidî beyân** haşr-ı neşrin huccetin kıldı ayan âhır ol dahî gidüb oldı nihân.*. dürdü anın dahî menşurun cihan.*. Velvânu bin mernikid bin Huşenk dir bunun oğlu Kalmamağın oğlunun oğlu mezbur Tahmuris pâdişah oldu Hazret-i İdris peygamber aleyhis-selâm zamânı idi bunlara Divbend dirler gâyetle kuvvetli ve ferâsetli idi halka zarar kasededen divleri ve ifritleri tutub küpe habsedüp ve ba'zı hedef hadenk helâk ve dimar ve nişâne-i tiri hazi ve hasâr ederdi ve atlara eyer urub binmek ve develere yük urmak ve bunlara eşek çeküp katır etmek bunun işidir ve pars avlamak ve şahin ve çakır zeganos ve balaban hecizi ve atmaca ve toğan kısmından ne var ise şikâr aldirmek bunların ta'limidir ve Taberistan-ı ve hirev ve Faris ve amedî bu bina eyledi **Cemşid veledî Enucihân birader-i Tahmuris** müddet-i saltanat 706 sene **nazm** çu Tahmuris cihanda, bağladı raht, oturdu tahta Cemşid-i Civan baht, tulu' etti ufuktan cirm-i hurşid, tonattı âlem-i âyin-i Cemşid, mezkur Tahmuris'in oğlu Kalmamağın karındaşı Cemşid tahta geçti müddet-i ömrü ma'lum değildir Hakîm Fisagurisi Yunanî ilm-i mûsîkî-i nağamat söz saz ve üzümünden şarab sıkub içmek icad etti ve misk ve ud ve galyeleri ve güzel kokular düzmek anlardan kaldı ve ilm-i nucûm bunların zamanında oldu ve kireç ve ifsidak ve hamam yapmak ve çadır düzüb kurmak kendinin ihtirâdır ve deryadan gavvaslık ile dürr-ü güher çıkartmak anın icadıdır ve Nevruz deyu bir gün

ta'yin etmek anın l'tibarıdır ömründe asla hasta olmamağın şeytan-ı lain iğvasıyla halkı kendüye ibadet için da'vet edüb uluhiyyet da'vasın eyledi. El-lyâzü bil-lâhi teâlâ her diyarın halkına kendu vech-i mâ müveccehine göre sanemler düzdürüp kendürüb ol bedkerdar kibri ihtiyar etti Hazret-i Nuh Nebiy aleyhis-selâm zamanı idi Şeddâd bin Ad bunun katliçün Dahhâk bin Alva'yı gönderdi vardıkta tutub bıçağı ile iki pare eyledi Şeddâd bin Ad Hazret-i Nuh Nebiyy aleyhis-selâmın Hâm nam oğlunun oğlu ki Amlâk nam kimesnenin Ad nam oğlu var idi biri Şeddâd ve biri Şedid dūr mezkûr Şeddâd ikiyüz altmış yıl ömür sürdü ve şedid dahi üşyüzlî ömür sürdü Hazret-i Hud Nebiyy aleyhis-selâm zamanında anlar dine da'vet olundu kabul etmeyub rih-i akim ile helâk oldu Şeddâd Şam vilâyetinde cennet duyu bir şehir bünyad etti hikâyeti şayi'dir içine girmedeyin cümle askeri ile helâk oldu bünyad eylediği cennet dahi gâ'ib oldu Kelâm-ı Kâdim'de mezkûr olan, İreme zâtî-imâdil-letî lem yuhlâk mîsluha fil-bilâdi ana işarettir. Dahhâk-ı mâri ömreş fi sene 1000 beyt çu Dahhâk ber taht şüd Şehriyâr, berü sali-yânî encümen şüd hezar, asıl adı Buyurastdır cazılık bilürdi ba'zı tevârihlerde Nemrûd budur dirler Hazret-i İbrahim Halil aleyhis-selâm bunun zamanında vucuda geldi dirler Cemşid-i helâk et-tikte yerine pâdişâh oldu zülüm ve udvan ve küfr-i tuğyan ile 1000 yıl padişah oldu iki Yağ-rında et bitmiş idi veca'in teskin için her gün iki adem katfedüb beyinlerin merhem yerine koyub ilaç ederlerdi Taziyan ile adem vurmak ve âdem salb etmek andan kalmıştır Sâm bin Nuh aleyhis-selâm neslindedir ba'zı ehl-i Tevârih-i Acem üç atadan Âdem Nebiyy aleyhis-selâma erişir dirler Nuh Nebiy aleyhis-selâm dine da'vet ettikte kabul etmedi put perest idi küfür üzre kaldı âhir Feridun elinde helâk oldu Feridun Ferruh müddet-i saltanat fi sene 500 nazm mubârek vaktle ferhunde demde hümayûn mukaddem ve mey-mun kademde geçüb Dahhâk tahtına Feridun urundu başana tac-ı hümayûn Cemşid'in oğlu oğ-ludur müsliaman olmuştur âdil pâdişâh idi çok memleket zabtedmiştir üç oğlu var idi Rum ve Mağrib vilâyetin Sellim nam oğluna verdi adını Kayser kodu ve Türkistan ve Çin vilâyetin Tür nam oğluna virdi adını Fağfûr kodu ve Fars ve Irak vilâyetin ve Hicaz ve Horasan diyarını İrc nam oğluna virub adını Şam kodu Tiryak anın ihtira'dır fil'i teshir edüb zabt etti ve şehirlere kal'a yapmak anın işidir Menuçehr müddet salta-nad sene nazm çu bâ izz-ü devlet Menuçehr şah, beser ber nihâdân kıyanı külâh, heme caviha ha fûsun best, ber-u saliyan encümen şüd drest duhterzâde-i İrc dir Feridun'un Sellim ve Tur nam oğulları kendî karındaşları İrc'i katli ettiler Me-nuçehr İrc'in kızı oğludur bu pek yiğit olmağın Feridun muaveneti ile Menuçehr dedesinin kanın anlardan alup ikisinin dahi hakkından geldi Feridun vefat eyledikte yerine pâdişâh oldu arklar ve

handaklar kesub nehr-i Fırat'ı Irak diyarına akıttı Hazret-i Şuayb Nebiyy aleyhis-selâm bu zaman da meb'us oldu Hazret-i Musa ve Hazret-i Harun aleyhimes-selâm bunlar zamanında vucuda gel-diler ol vakit Mısır'da Firavun Âd evladından ve-lid namı Pelid İdi Sam ve Neriman ve Zal bunun zamanında vucuda geldiler hisarlara hendek kaz-mak bunlardan oldu Nevruz veledi Menuçehr müddet-i saltanat fi sene 25 beyt çu huyu Peder-şah nevzedbedaşd zikeyyvan külâhi kesi ter fe-raşd gerçe padişâh oldu lâkin memleket zab-tında acz ve teksiri olmağın Memâlik-i İnan'dan Efrasyab gelüp memleketini elinden alup kenduyı helâk etti Hazret-i Yuşa' Nebiyy aleyhis-selâm ol zamanda geldi İdi Efrasyab müddet-i ömriş sene 400 müddet-i saltanat sene 120 beyt şebi tire ta şud bülend âfitab ber tahtı Nevzer şud Efrasyab mezkur Efrasyab mukaddema zikr olunan Tur nam veledi Feridun'nun oğlu oğullarındandır Menuçehr oğlu Nevzer vefatından sonra diyar-ı Fars'a ve gayri memâlike padişâh oldu gayette zalim İdi zülm ile vilâyet-i İnanı virân eyledi pa-dişavest müddet-i saltanat sene 30 ba'zılar adına Dârâb dirler beyt yeni müjde birdenden nezdik zuki tac-ı ferudun be tûgeşt Tarih-i Taberi de Zû bin Tahmasib bin Menuçehr dirler Efrasyab zülm ve teaddisin işidicek hurûc edüb yanına halk cem' edüb Efrasyab memleketinden sürüb çıkardı Şehr-i Bağdad bir muhtasar köy İdi bu ma'mûr idüb adın Bağdad kodu sonra padişahlığı Ammuşi oğlu Kürşaseb bin Kürşaseb'e virdi Kürşaseb bin Kürşaseb müddet-i saltanat fi sene bunun vali-desi Hazret-i Ya'kub Nebiyyin salevatul-lâhi aleyhi ve selâmuhu oğlu İbn-i Yâmin evlâdındandır Rüs-tem Distan bunun neslindedir bu dahi saltanatı Keykubad'a teslim etti Tabaka-i saniye mülükü Kı-yânilerdir nefer 9 müddet-i işyan sene 938 ol mü-lükü Kıyan ve nohistin merdümân-ı şahan Key-kubad nigu nihaddir. Nazm şah adil kahraman Keykubad İtti yüz yıl bu dahi dünyada dâd Haz-ret-i Hızır ve Hazret-i İlyas ve Hazret-i El-Yesa' ve Hazret-i Şimuil ve Hazret-i Harkil aleyhümes se-lâm bu zamanda meb'us olmuşlardır müşarün ileyh Keykubad enbiyâ-i kiramin din ve milletin ve evâmlr nevâhisin bilteman kabul edüb tak-viyyet-i umûr-i şer'iyetten ve memşliyyet-i ah-kâm-ı diniyeden bezl ve sa'y ve makdur iderler Rüstem bin Zal ve Mehrab Kâmil ve Karun dizem ve Kışvaz zerrin külâh seraskerler İdi Keykavus püserzâde-i Keykubad müddet-i saltanat fi 150 sene beyt cu kavus bigirift cay-i peder merura cihan bend-i şud ser beser kendünun oğlu Siya-vuş töhmet-i zina İsnad olunmağın katletti Haz-ret-i Süleyman Nebiy aleyhis-selâm zamanı İdi Keyhüsrev bin Siyavuş ve müddet-i ömriş fi sene 160 Efrasyab ile cenk-i azim vaki' olub âhar Efrasyab katletti İehraşeb biraderzâde-i Keykâvus müddet-i saltanat fi sene 120 beyt olıcek İehra-s e b mülke şehriyar, oldu h ü k m ü n d e

anın şehri diyar, tavayif-i erbab-ı hibret ve zarâyif-i eshab-ı ibretin sahayif-i makâlinde mes-turdur ki Hazret-i Üzeyir Nebiy aleyhis selâm ve Danyal Peygamber aleyhis-selâm bu zamanda vâki' olmuşlardır da'vet-i enbiyâya ita'at etmişlerdir Buhtün - Nasr bunun âmîli idi Küştasib bin **Lehraseb** müddet-i saltanat fi sene **120 beyt** çu Küştâseb ber taht-ı İrân nişt den adl-ü dad-ı urira best, zerdüşť menhuski sahib-i kitab Mecusdur bu zamanda zuhur etmiştir mukaddemâ Hazret-i Ermiya ya'ni Hazret-i Hızır Nebiy aleyhis-selâm şakirdlerindendir bir kimesneye şakird olub tahsil ve ilm-i hikmet ettikten sonra ilm-i mugayyebât ve ittîlâ-i hafiyata kadir olub da'vây-i nübevet eyledi Kitab-ı Zinde deyû bir kitab icad etti Turrehât-ı batıla ve zühre'fa't-ı âtila tahrir etmeğin cümle halk ve Küştâseb mecûsî ve ateşperest olmağın anın ahkâmına itaat etmekle girdâb-ı küfr ve dalâlete ve lücce-i kibir ve cehâlete garik oldular Şiraz da Beyzâ nam bir şehir bina etmiştir ki Hazret-i Kâdi Beyzâvî ol şehirdendir Şeyh Ebu Ishak Firûz Abâdî dahi andandır ve Hakîm Sokrat ve Hakîm Camiseb anın zamanında idi **Ardeşir Behmen** varid-i İsfendiyâr veledi Küştâseb müddet-i saltanat sene **112** mezkûr Küştâseb oğlu İsfendiyar cenginde Rüstem elinde helâk oldukta Küştâseb oğlu Behmene ihtiyarı ile virdi tahtını Buhtün - Nasr Kuds-i Şerif harab etikte bunlar ta'mir etti Bukrat hakîm ve Dubokratîs hak'im bu zamanda idi **Dârâ bin Behmen** müddet-i saltanat sene **14 beyt** çu Dârâb der taht ki berneşt, kemer ber meyan best ve bekşart dest saltanatı Behnem Ardeşir ile Dârâ ya virdi Eflâtun ilâhi ki tilmiz-i Soktartır lâkin reis-i İsrakiyun dir ve üstad-i meşâiyyûn bu zamanda idi Rüstem bin Zal bu zamanda vefat etti **beyt** nelerden arta kalmıştır fena dünyayı söyletsen, kimi cemdir kimi Dârâyız mevtayı, söyletsen Dâra ibin Dârâb müddet-i saltanat sene eğerçe serif-i saltanata culûs etti lâkin bed sired ve seyyiül-hâlk olmağın halâyik huşnut olmayub tabiatından nefret ettiler birkaç merdi neberd çadırı içinde tiğ-ı bi-diriğ ile pare pere idub İskender Feylekos'u tahta da'vet ettiler İskender Zül-Karneyn-i Sâni Yunanî müddet-i saltanat sene **beyt** Sekender ki ber taht gâhi bereft siri sali ol mi şude ber direft Feylekos ferzandden Dârâb oğludur Filkos yanında büyümek ile ana Filkos oğlu dirler şarka ve garba hükm etti Ye'cûc ve Me'cûce seddeyledi yapı ve âb-ı hayat talebine zulemâta varub bulmayub geru döndü otuz altı yıl ve ba'zılar ondört yıl padişahlık etti dirler ba'zı Tevârihte Dârâb İskender katletti dirler amma İskender âhır ömründe memâlik-i Acemin beğleri oğulları ki kendü cinsinden idi çağurub babalarının memleketini her birine Sancak tariki virdi mülûk-i tavâif anlardır ve İskenderin diyarı Yunanda Aristotalis yanında hakim yanında Tavs nâm oğlu ilm ve hikmet tahsiline meşgul idi İskender vefatından sonra mezbur oğlu padişahlığı kabul eylemedi diyar-ı Yunanda

ve Mısır ve Şam ve Yemene ve mağribe ve Irak'a Susnam kimesne Batleymus oldu yani padişah oldu bundan sonra padişah olanlara Batelise derler tabaka-i salise Eskânyan dir ki mulûk-i tavâyif bunlardır Eşkan bin Dâr müddet-i saltanat sene **30 şabur bin İskan** müddet-i saltanat sene **60** Hazret-i İsâ aleyhis-selâm bunun zamanında vucuda geldi **Behram bin Şabur** müddet-i saltanat sene **15** Bilaş bin Behram müddet-i saltanat sene **11** Hürmüz bin Bilâş müddet-i saltanat sene **19 Türsî** bin Bilâş müddet-i saltanat sene **40 Firuz** bin Hürmüz müddet-i saltanat sene **17 Bilaş** bin Firuz müddet-i saltanat sene **12** Dara bin Bilâ dan ammi Firuz müddet-i sultanat sene **40 Bilâşan** bin Bilâş bin Firuz müddet-i saltanat sene **24 Ezdivan** bin Bilaş müddet-i saltanat sene **13** Ezdivan bin Eşkiyan müddet-i saltanat sene **11** Bilaş bin Eşkan müddet-i saltanat sene **2 Cudriz** bin İşkan müddet-i saltanat sene **20** Cudriz Hazret-i Yahya aleyhis - selâm kanı için Cuhudları öldürdü andan sonra ben-i İsrail zelil oldular,* Serrî bin Cudriz müddet-i saltanat sene **20 Cudriz** bin Sırrî müddet-i saltanat sene **11** Erdivan-ı âhar Eşkenyan dir Erdeşir bunu helâk etti müddet-i saltanat **31 tabaka-i rabia Sâsân** dirler **Ekâsire** bunlardır nefer **13** müddetleri sene **431** Erdeşir babek Sâsân bini Behmen evlâdındandır müddet-i saltanat **14** sene Şabur bin Erdeşir bunun zamanında Mânî nam zındık huruc etti müddet-i saltanat **31** sene **Hürmüz** bin Şabur müddet-i saltanat **3** sene **Behram** bin Hürmüz Mânî zındık bu katletti müddet-i saltanat sene **2** Behram bin Behram müddet-i saltanat **2** Behram bin Behram bin Mehram müddet-i saltanat **13** sene **Türsî** bin Behram karındaşının tahtına oturdu müddet-i saltanat **73** sene Hürmüz Türsî müddet-i saltanat **7** sene **şabur ibni Hürmüz** mezbur Hürmüz mürd olub hatunu hâmile olmağın bir oğlan vücûda geldi adın Şabur Zevil Eknaf kodular Kostantiniyeden harac aldı medâyin şehrin bina etti memâlik-i Arabî ve Yemameyi zabt etti geri Arab beylerine virdi müddet-i saltanat **72** sene **Şabur bin Şabur Zevil - Eknâf** müddet-i saltanat sene **5** Behram bin Şabur Zevil - Eknaf ana Kirmanşâh dirler müddet-i saltanat sene **11** **Yezdicürd** bin Behram müddet-i saltanat **21** sene Behram Gur bin Yezdicürd müddet-i saltanat **23** sene **Yezdicürd** bin Behram müddet-i saltanat **16** sene Hürmüz bin Yezdicürd müddet-i saltanat **15** sene **Firuz** bin Yezdicürd bunun müddet-i saltanat **20** sene zamanında ziyade kaht oldu haraç ve terekten mahsul almadı Pilaş bin Firuz müddet-i saltanat **3** sene **Kubâd** bin Firuz bunun zamanında Mezdik zındık peygamberlik da'vasın eyledi hatta birbirinin avreti ve mâli helâldir deyu mezkûr Kubad ana tâbi' olmağın halk onu padişahlıktan çıkardılar karındaşı Camsibi padişah ettiler sonra gerü Kubad padişah oldu müddet-i saltanat **26** sene **Enuşirevan Kisra bin Kubad** mezkûr Mezdik nam lainî katleledi sene **44** gayette

âdil padişah idi Kaysar ana itaat eyledi Hazret-i Rasûl Sallal-lâhü aleyhi ve sellem bunun evâhlinde vucuda geldi müddet-i saltanat sene 47 İskender Tarihi'nin 888 yılında Nusîrvan vefat eyledi Hürmüz bin Nusîrvan sene 12 Perviz bin Hürmüz bu mel'un Hazret-i Resûlün da'vetin kabul etmeyub müslüman olmadı Şirin nam kâfir kızın alub Kasr-i Şirin ulu bir saray bünyad etti Kissa-i Husrev Şirin 38 sene Şiruyey bin Perviz babasının katladüb padişah oldu şehir 8 Erdeşir bin Şiruyeyhi şehir Sifehsalâd oğuldur 1 sene 9 şehir Kısra Arslan Bey Padişah oldu Kısra bin Kubad padişah oldu Pervizin Kızı Turan daht-ı padişah oldu Şehr-Perviz bin Behram padişah oldu Perviz kızı Ezremi daht-ı padişah oldu şehir 4 Ferruh zad bin Perviz padişah oldu şehir 1 Yezdikürd bin şehriyâr hazret-i Ömer Radiyallahü teâlâ anı zamanında katl olunub Acem diyarını ehl-i İslâm zabt etti ve Hicret-i Rasûlden (Aleyhisselâm) onbir yıl sonra vâki' oldu 30 seneDevlet-i Mülûk-i Yunan bunlar dahi mülûk-i tavâiftendir merhum bin Şuhne nâm müverrih Ravzatü'l-Menâzir Fi İlimi'l-Evâil Ve'l-Evâhir nam kitabında bu vechile zikr eylemiştir İskender Filkos fevt oldukta Yunan mülkü Betalise bâki oldu Batleymus demek padişah demektir mülûk-i Betalise nefer 13 müddet-i saltanat 275 Batleymus evvelki adı Senşuş bin Lâğuşi'l-Mantıkî müddet-i Melikiş 20 sene Batleymus-ı Saninin adı Filosof dır Turânî İbrânî dilinde Yunânî diline nakleydi müddet-i melikiş 38 sene Batleymus-ı Salis adı Orahtis dir müddet-i melikiş 25 sene Batleymus-ı samin adı Şutira dir müddet-i melikiş 16 sene Batleymus-ı Hâmis adı Akyagnus dir müddet-i melikiş 35 sene Batleymus-ı sâdis adı Filontoi dir müddet-i melikiş 24 sene Batleymus-ı sâbi' adı Oratis dir müddet-i melikiş 29 sene Batleymus-ı samin adı (Şutira dir müddet-i melikiş 16 sene Batleymus-ı tâsi' adı Sedendirtays dir müddet-i melikiş 9 sene Batleymus-ı âşir adı İskendos dir müddet-i melikiş 3 sene Batleymus-ı hâdi âşere adı Filorfost dir Müddet-i melikiş 8 sene Batleymus-ı sâni âşera adı Siyer Sus dir müddet-i melikiş 29 sene Batleymus-ı sâlis-i âşera adı Filontovad nam hatundur müddet-i melikiş 22 sene mülûk-i Rum rum halkı galebe etmeğin Filontov nam Batleymus olan avret kendüyi öldürüp Yunaniler munkariz oldu memlekete tâife-i Rum mâlik oldı Alyus Bulus Agnetis Kaysar deyu buna lakab kodular Asus Flortus Bazuz Sâsâbus Taytus Kudüs-i Şerif'i bu mel'un tekrâr harab eyledi Entus Merfuş Fermud sahib Necdî bunun zamanında oldı Calyus bunun zamanında idi Nasrânî dinin izhâr eyledi Kotihos Sivâris Entisos İskenderos Memkihsos Orozbanos Dikyanos Eshab-ı Kehf bundan kaçtılar mağaraya girdiler Malinos, Oryanus, Flornos, Fererkos, Karuş, Mantol, Meltyanos sanemlere tapanın âhiri bu oldu sonra Nasrânî oldu Erdfilnos, Saikadan öldü Kostantin-i-Muzaffer Rumi'den Berbata şehrin adı bu aldı

ma'mur eyledi hisar yaptı adın Kostantaniyye kodu Nasrânî şeriatın izhar eyledi bunun anası Hilâne nâm avret Kudüs'e vardı kendü haçının cevâhirin çıkardı Kamame adlı kiliseyi Kudüste olakça ile bina eyledi ve Humus ve Hamade bir kilise dahi yaptı üç evladı taht-ı mâlik oldu Leksalos, Yunyanoş ana Şabur dirler Elitanos, Tutyanos, Hartnanos, Barubsos, Elkebir Er Kadyos, Onuryos, Mersadnos, Tavdusos, Eshab-ı Kefh bunun zamanında uykudan uyandırılar Kısaları ma'lumdur ve Elnatlis, Laven zeytun İstabos, Hama kal'asın bu bina etti Festasos, Kostantinyos Elsâni, Tirposu evvel Tirpos sâni, Marsos, Merkok, Kokas, Hirkil adı rumca Loflis dır bundan rumların devleti tamam oldu İslâm zâhir oldu seyyidü'l-enâm aleyhi's-selâtü ve's-selâmın zuhûru sebebi ile vaki olmuştur Elhamdülillâh alâ dinil-İslâm Hazret-i Fahr-i âlem sallal-lâhü teâlâ aleyhi ve sellem'in âfitab nusret nikâb mu'cizat-ı bâhîrül - beyyinatları tali'-i lâmi olalı mücâhidin-i dinin ikdâm-ı feth meramları ile asâr-ı zulüm dalâlet ve küfr-ü cehâlet afâk-ı enfûsten def'u refi' olub milel-i mütehalife-i salife ve edyan-ı sâbika-ı gayr-i mütevâki'a âlemden kal' ve nesh olmuştur hususa ki Hazret-i padişah Âsûmân-i bârigâh ve Şehinşâh-i encumu sipâhımız ve câhidü fillâhi Hakka cihâdihî, emrine İmtisâl niyetine fi'l-eyyam've'l-leyal izzü iclâl ile bedr-i hilâl gibi menzili be menzili intikal ve âfitab misal şehirden şehire irtihal idüb Şimşir-i Gaza ile meşarik ve mağaribe z'ya vermişlerdir mücerred tevsî-i memâlik-i İslâm için licam zafer encamları her bâr-ı diyâr-ı küffâr-ı fücâre munsarîf ve mün'akif olmağın nice selâtin bi'din bed âyinin tâc ve tahtını alub ekâlim izz-ü bahtı feth olunub memâlik-i İslâmiyyeye zam olunmuştur umumen küffâr-ı bed gerdârin tarkâr-ı zâr ile şem' gibi yüreği yağın eritmişlerdir fi'n-nâr fis-sekâr hismına mazhar olan kavmi eberrin çirki şirkini âlemden arıtmışlardır ve bilçümle eyyâm-ı devlet ve hengâm-ı saltanatlarından abede-i Vedd-i Sevâ' va'de-i nass-ı icmâ' arsa-i din ve safha-i kütübdâ hemişe ser nigûn ve zebûn olub dâima akdâh-i cufunları hûnâbe-i serr sebîl ile pürh'un kılınıb kiliseleri yıkdılar çanlarına od tıkadılar Nakus Mağanın sesi kesildi yerine kilisenin âzanın gulgulesi asıldı. Külliyyen meabid ve esnam ve evsan mesacid-i ehl-i tevhid ve İman oldu. El minnetü lillâhi ki umumen sukkânı etrafı ma'mure-i arz ve kattan-ı etraf-ı âlem bit-tüli vel-arz ferman-ı kaza cereyan Hazret-i Sahib-i Kur'an zamanına muti' ve munkad olup Cenab-ı Celâled meabllarına külliyyen âlem musahhar ve karcihan müyesser olmuşdur ve bu vehbe-i henıye-i rehıbe ve bir âtiyye-i âliyye namütenahiyedir ki salatini mütekdâdiminden bir ferde nasib olmamıştır ki ve havakın-ı ruyu zeminden kimse buna musib olmamıştır. Şukrû hüdâki seyiruz-u ahdi zaman şudi der milketi muradca hoş kâmuran şudi der mesned-i

hilâfet eshab-ı Mustafa zıllı ilâ ber sel-i halk-ı ci-
han şudi şükr-i Hüdâki her çe taleb-i kerdî ez
Hüdâ ber müntehayı himmed hot kâmuran şudi.

Emma ba'de hamdillâhi ve's-selâti alâ re-
sûlillâh-i ve âlihî v esahbihî ecma'in eb'ul-beşer
Âdem aleyhisselâm hilkâtından 7350 Hubutu

Âdem aleyhisselâm dan 6860 Kâ'be-i Muazzama
şerrefehallâh bünyâd olalı 6790 Şit peygamber
aleyhisselâm zamanından berû 4962 İdris zama-
nından 5863 İdris peygamber Firdevs'e nakletti
5685 Nuh peygamber zamanından berû 4964 su
tufanından Tûfân-ı Nuh 1059 Tarih-i Hicret-i Nebe-
viyye sene 4760 Temmuz.

Temmuz Tarih-i Buhtun-Nasr
sene 2408

Tarih-i helâki Kavm-i Âd
Nisan fi 19 sene 3401

Tarih-i Hubut-u Adem ez behş
Nisan fi sene 7158

Sene-i Hicret-i Nebeviyye 1069

Hicret-i Nebeviyye sene 2760

Hicret-i Nebeviyye sene 1069

Re'si yehud Tes'ri sene 5460
Hicret-i Nebeviyye sene 1069

Re'si sene Tut Kıptî 2760
Sene-i Hicret-i Nebeviyye 1069

Re'si sene İskender
Teşrin-i evvel sene 1971
sene-i Hicret-i Nebeviyye 1070

Hatur Kıptî sene 1029

Milâd-i İsâ aleyhi's-selâm Kânun Sâni

Sene 1070 Hicret-i Nebeviyye

Sene 1660 sene 1069 Hicret-i Nebeviyye

TARİHİ CELÂLİ	TARİHİ FURS-İ KADİM	TARİHİ HİCRİ	TARİHİ KIPTİ	TARİHİ RUMİ	TARİHİ TUFAN	TARİHİ HUBUT
6695 Altıbin altıyüz doksanbeş	6248 Altıbin ikiyüz kırksekiz	6216 altıbin ikiyüz on altı	5877 Beşbin sekizyüz yetmişyedi	5281 Beşbin ikiyüz seksen bir	2242 İkibin ikiyüz kırkiki	TARİHİ HUBUT
	4454 Dörtbinbeşyüz ellidört (?)	3006 Üçbinaltı	3974 Üçbindokuzyüz yetmişdört	3635 Üçbinaltıyüz doksandokuz (?)	3039 Üçbinotuz dokuz	TARİHİ TUFAN
	1414 Dörtbin dört- yüz ondört (?)	967 Dokuzyüz altmışyedi	935 Dokuzyüz otuzbeş	596 Beşyüz doksanalı	TARİHİ RUMİ	
	818 Sekizyüz onsekiz	371 Üçyüz yetmişbir	339 Üçyüz otuz dokuz	TARİHİ KIPTİ		
	467 Dörtüüz altmışyedi	32 Otuziki	TARİHİ HİCRİ			
	447 Dörtüüz kırkyedi	TARİHİ FURS-İ KADİM				
	TARİHİ CELALİ					

Bu cetvelde mestur olan erkam
ihtiyarı muahhırine göre olmağla
si fasıl şerh beynine nev'an mu-
gayyirdir.

(kanatimize göre yazı ile rakam
arasındaki üç farkı anlatmak is-
tiyor).

Cetvel-i mezbure meselâ Târih-i Hicret ile
Târih-i Rum ma beyni isti'lâm olunsa ikisinin mül-
tekâsında olan adede nazar oluna ve rûtbe-i sa-

tırda olan tekaddüm hasabı ile mukaddem zama-
na hükmolunur evvelâ satır-ı balâda hicret hane-
sini bulub aşağı hanelerine nazar eyledik Tarih-i
Rûmî hizasına gelen hanede dokuzyüz otuz dört
adet gördük ve Rûmî Hicri den mukaddem ol-
mağla Tarih-i Rûmî Hicretten dokuzyüz otuzbeş
sene mukaddemdir deyü hükmeyledik ve kis
aleyhil-bâki

Eser'in 17. sayfasından (9^b) başla-
yan ikinci kısmında ise, minyatür tarzın-
da işlenmiş portreler yer almaktadır. Bu
sayfanın başında, sağda ve solda muska
halinde çin bulutları ve hataîlerden yapılmış
sade görünüşlü müzehheb bir kısım
vardır. Çin bulutları sarı altun ve şarabî
kırmızı ile boyanmıştır. Hataîler ise, Türk
lâciverti ve açık şarabî renktedir. Zemin
ise renksizdir. Bunların altında bir yarım
daire, dairenin içinde çin bulutu ve hataî-
lerden ikinci bir tezyinat vardır. Çin bulu-
tu sarı altun ve yeşil ile boyanmıştır.

Bunların hemen altında daire için-
deki madalyonlu minyatürler yer almak-
tadır. İşte dünyamızda ilk insanlar. Sağda
Hz. Adem ve solda Havva yanyana tasvir
edilmiş. Hz. Adem sakalsız ve bıyiksız,
dudakları kırmızı ile boyanmış. Bu tasvir-
den Hz. Adem ile Havva'nın gençlik yıl-
larının olduğunu anlıyoruz. Aynı sayfada
sağda Habil maktul, onun altında ise ka-
til Kabil'in minyatürü yer alıyor. Sol ta-
rafta ise, Abdülharis, altında Enuş oğlu
Keynan'ın minyatürü yer almaktadır.
(Res. 9).

Soldaki 18. sayfada ise (10^a) terzile-
rin üstadı, pirleri olarak kabul edilen Hz.
İdris aleyhisselâm, altta Hz. Nuh aleyhis-
selâm, arka plânda gemisiyle tasvir edil-
miştir. Karaya oturan geminin baş kısmı
tavus kuşu şeklinde şekillendirilmiş, ibik,
gaga ve gözü belirlenmiştir. Dört katlı
olan geminin sancak kısmı ise, tavus ku-
şunun kuyruğuna benzetilerek oldukça
detaylı tezyin edilmiştir. Hz. Nuh, yaşına
göre oldukça realist olarak tasvir edil-
miştir. Eser, iyi muhafaza edilemediği
için kanaatimize göre yakın tarihte, Hz.
Nuh'un yüzü çatlamıştır. Nuh peygam-
ber'in elbise kıvrımları, başındaki kavu-
ğun omzuna düşerek sallanan türbanın
kenarlarına dahi dikkat edilerek işlen-

miştir. Minyatürde, Avrupa resimlerin-
deki gibi perspektif mevcuttur. Ağaç tas-
virindeki monotonluğu bozma, ressamı-
mızın karakteridir. sağda Menval oğlu
Kâhtan, solda Tahmars oğlu Cemşid yer
almaktadır. Peygamberlerin başında, bir
sembol olarak hâle bulunmaktadır.
(Res. 9).

19. sayfa (10^b) ise, minyatür ve re-
sim yönünden bize göre en ilgi çekici bir
kısmı. Zira bu fayfada Levni'nin izlerini
görebiliyoruz. Sol üstte İran (Pers) hü-
kümdarı Dahhâk, ortada Hz. Nuh'un oğul-
larından Sam, sağda Ham, solda Türk
neslinin türediği Yafes'in minyatürleri
mazara içinde resmedilmiş. Renk saka-
lası fevkâlâde... Dörtlü ve aşağıda üçlü
madalyonlar sayfayı boğmuyor (Res. 10)
bilâkis derinlik kazandırıyor. Hz. Nuh'un
oğullarından Ham'ın sertlik ve gururu,
Sam'ın düşünceli ve ezikliği, Yafes'in ise
asâleti, resme verilen karakteri yansıtır.
Selviler ise, Levni'yi hatırlatıyor bize.

Aşağıda; sağda, devesiyle birlikte
Hz. Salih Nebî aleyhisselâm, solda İreç,
altta ortada ise Hz. Hud yer alıyor. Hz.
Hud'un uçuşan atkısı ve rüzgârdan eğilen
selvilerin uç kısmı, resimdeki realiteyi
bize göstermektedir. Bu sayfa, bize XVII.
asır sonlarında Türk resim san'atının du-
rumunu aksettirmektedir. (Bkz. Renkli
Res. 1).

20 sayfada (11^a), üstte Ebul Haş oğ-
lu Maçın, ortada Hz. Hızır, altta, sağda
Hz. Lût ve solda Hz. İbrahim, madalyon
içinde gösterilmiştir. Hz. İbrahim'in yaşlı
olarak gösterilmiş yüz hatları incelen-
meğe değer niteliktedir. (Res. 10).

21. sayfa (11^b) da ise; üstte Gurş-
Asb oğlu Neriman, altında iki madalyon
içinde ayrı, ayrı olarak Hz. İbrahim ve
Hz. İsmail, solda Sam, onun altına biraz
sağda Efrasyab (Türkler'in menşei Efraz-
yab'a Alper Tunga'ya bazı me hazlarca
bağlanır), altta sağda Hz. Lût, solda Iys,
yer almaktadır. (Res. 11).

22. sayfada (12^a), Hz. Yusuf, Hz.
Eyub, sol kenarda Sam oğlu Zal oğlu Rüs-
tem, aşağıda, sağda Hz. Yûşa, solda Hz.

Zülcüfûl madalyon içinde yer almaktadır (Res. 11).

23. sayfada (12^b) ise; sağda Hz. Musa, solda Hz. Harun, sol kenarda Siyavuş sağda, Hz. Şuayib. altta sağda Hz. İsmail, solda, Hz. Danyal peygamber madalyon içinde gösterilmektedir. (Res. 12).

24. sayfa (13^a) da; üstte Hz. Davud, altında Hz. Süleyman, altta sağda Hz. Zekeriya, solda İskender Zülkârneyn, en altta, sağda Hz. Yahya, solda ise Hz. İsa'nın minyatürleri vardır. (Res. 12).

25. sayfa (13^b) İslâmiyetin doğuşunu sembolize eder. Üstte ortada Abdülmuttalib yer almaktadır. O'nun altında sağda güneş, solda ay altında ise, Hz. Muhammed Mustafa Aleyhisselâm, yüzü nikâp ile örtülü, bol sade yeşil bir elbise içinde, etrafa şua verir biçimde gösterilmeye çalışılmış. Sol tarafında Hz. Ebu Bekir, karşısında sağda Kur'an-ı Kerim koltuğunda Hz. Osman yer alır. Altta ise, solda Hz. Ömer, sağda Hz. Ali bellerinde kılıçlarıyla gösterilmiştir (Bkz. Renk Res. 2), (Res. 13), karşılaştırınız, (Res. 37-44).

26. sayfada (14^a) ise, üstte, sağda Hz. Hasan, solda Hz. Hüseyin yer alır. Altta ise; Hz. İmam-ı Azam Rıza solda Hz. İmam-ı Azam Ebû Hanife, sağda Hz. İmam-ı Şafi, en altta ortada Ebu Müslim yer almaktadır (Res. 13).

27. sayfa (14^b) da ise, Üstte ortada İsmail Sâmanî, altında Ahmed Adil, solda altta Ebu Talib, sağda El Mutasım Billañ Muhammed'in minyatürleri bulunmaktadır (Res. 14).

28. sayfa (15^a) da ise; Sultan Mahmud bin Sebuktekin, sağda Elkâhırbillâh, ortada Sultan Celâleddin, solda Aydoğmuş Han'ın minyatürü bulunmaktadır (Res. 14).

29. sayfa (15^b) da ise; üstte sağda El Kadirbiemrullâh, sol kenarda Melik Şah Ebulfeth, yanında Sultan Sencer, sağ altta, El Nasırbillâh, solunda Hüdavend Şah elinde açık kitapla tasvir edilmişlerdir (Res. 15).

30. sayfa (16^a) da ise; üstte sağda El Mustazî-binurullâh, solda Kuh Bey Han, O'nun altında solda Baki Ağa, orta-

da Cegizhan, sağ alta ise El Mutasımbillâh yer almışlardır. Cengiz Han'ın sakalı ve başındaki taçlı kavuğun çok ince (büyütle dikkatlice bakıldığından tel, tel olduğu farkedilmektedir) fırça darbeleriyle meydana geldiği, sanatkârın gözönünü çok kuvvetli olduğu ve büyütle çalıştığı anlaşılmaktadır (31. sayfa da ki Toktamış Hanla karşılaştırılmağa değer Res. 16). Dikkate şayan bir minyatür olup, sarı ırka göre renk skalası fevkâlade bir numunedir. (Bkz. Renkli Res. 3), (Res. 15).

31. sayfa (16^b) da, üstte, Hülâgu Han, altta Toktamış Han yer almaktadır (Res. 16).

32. sayfa (17^a) da ise, Gazan Mahmud ve Emir Hüseyin'in minyatürleri görülmektedir (Res. 16).

33. ve 34. sayfalarda (17^b ve 18^a) sağda Kızıl Boğa Han, altında Kaya Alp Han (33); solda Kaya Alp oğlu Süleyman, altında Süleyman oğlu Ertuğrul, en altta Osman Gazi'nin minyatürü bulunmakta olup, bu iki sayfada Osmanlı Devleti'nin kuruluşu anlatılmaktadır. (Res. 17. Karşılaştırınız. Res. 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56). Metni Aynen aşağıya alıyoruz.

«Tabaka-i âli Osman beyanındadır haberde gelmiştir ki hayri'l-Fârisin fi'z-zeman-ı ahır ehli'r-rum pes ol hayri'l-Fârisin bunlardır zirâ mazhar-ı saltanat ve ma'den-i hilâfettirler Osman Han Gazi esârallahü burhaneden Ağa olub tâ Hazret-i Nuḥ nebiyy A. S. çıkınca âbâ ve ecdâd-ı hân bin hân olub ve Osman Gaziden beru tâ bu zamana değin her gelen birer güher muaddelet üzre istihkâm ve karar bulmuşlardır ve memâlik-i Rûm ve Arab ve Acem bunların hükmine inkiyad ve emrine ittiba' göstermişlerdir Hak sübhânehü ve te-âlâ kaffe-i mü'minin zıll-i saadet hümâyunlarında ilâ yevmiddin âsude hâl kulûb devâm-ı devletlerine iştigâl olalar amin Osman Han Gazi ecdadı Türkistandan gelüb huruc Horasan ve Irak ve Azerbeycanı tutub ol memleketi zabt etti ve yüz yetmiş yıl Ahlat yularında tevakkuf ettiler tâ ki Cengiz Han huruc eyledi ve âlemi fetrât tuttu Ertuğrul kendinin hıdem ve hışmından dörtyüz hane ile vilâyet-i Rum'a ol zamanda Rum'da Padişâh Sultan Alâeddin bin Keykubâd bin Çengiz bin Mesûd Selçukî idi Ertuğrul Han Gazi hoş görüb istimalet verdi Engurya civarında Karacadağ nam mevzii ana verdi ve ol zamanda Sultan Alâeddin Hazretlerinin Tatar ile muharebesi vaki oldu Ertuğrul Han Gazi ana muavenet edüb Tatar münhezim oldu Sultan Alâeddin dahi Ertuğrul Gazi ka-

rındaşım dedi ve bir Rum'a dahi Sultan Alâeddin dahi İstanbul kuffarıyla gaza eyledikte Ertuğrul hayli yoldaşlık eyledi ve küffârın inhizâmına sebep oldu pes Sultan Alâeddin dahi ol vakit Söğütlü ve Tomaliç ve Ermen vilâyetini tevâbi'yle ana virdi pes Sultan Alâeddin vefat eyledi yerine Sultan Alâeddin bin Feramuriz ki ol dahi Selçuktandır padişâh oldu bu tarihte 680 ve ol esnada Tatar askeri dahi Ereğli'ye gelüp Sultan Alâeddin dahi Osman Gazi'yi kendü yerine kâim makam eyledi ve küffâr cânibine gazaya gönderdi kendisi varub Tatar'ı defi' eyledi bu canibde dahi Osman Han Gazi gazalar idüb ve nice kal'alar feth eyleyüb ve nice mal ve ganimet birle ihbar-ı beşâret Sultan Alâeddin'e gönderdi Sultan Alâeddin dahi Osman Han Gazi varub Bilicük kal'asını feth edüp aldı ve ol esnada Bilicüklerinin tenezzül edüp bir vilâyette anlardan kimesne kalmadı lâcereme Osman Han hem kurûn-ı saltanat olup asar-ı devlet ve azamet anda hüveyda olub a'yân-ı memleket ana muti' ve ferman berdâr oldılar devlet ve saltanat kaldı ber karar üzre ve rûz be rûz ve saat be-saat derterakki bûd ve hest ve bâşed ba'de-l-eyvm inşallâhü teâlâ havahed bûd Osman Hân-ı Gazi atası Sultan Ertuğrul yerine culûs etti. Bu tarihte 680 badehu hurûc edüp Bilecük ve İnegöl hisarların feth etti. Bu tarihte 695 ve otuzdokuz yıl saltanad sürdi ve sekseniki yıl ömür sürdi ba'dehu vefat etti. İşbu tarihte rahmetullâhi aleyh.»

Sayfa 35 de (18^b), yukarıdan aşağıya doğru Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid, I. Mehmed (Çelebi)'in madalyon içinde minyatürleri görülmektedir.

Madolyonların çapları genişler, 55^{mm} olur, fon ise, varak altunla kaplanır. (Resim 18).

Sayfa 36 da (19^a), II. Murad, II. Mehmed (Fatih Sultan Mehmed), Bayezid'in minyatürleri görülmektedir. (Resim 18).

37. sayfada (19^b), Selim (Yavuz Sultan Selim'in), elbisesinde gümüş ve altın sim birlikte kullanılmıştır. Altında oğlu Kanunî Sultan Süleyman yer almaktadır (Resim. 19).

38. sayfada (20^a), II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed yer alıyor (Resim 19).

39. sayfada (20^b), Sultan Ahmed, Sultan Mustafa yer alıyor (Resim 20).

40. sayfa ise (21^a) eserin son sayfası olup, arkası boşdur. hatime sayfası yoktur. Bu sayfada Sultan Murad IV., İbrahim ve en son olarak da Sultan Mehmed IV. yer alır. Minyatürün sol altında

ise, ressamımızın mührü ve eserin bitiş tarihi yer almaktadır. Şöyle ki : «Bende Hüseyin el Musavvir» ibaresi ile, 1094 H. (1682 M.) tarihi sarahatle okunmaktadır. (Renkli Res. 4, Res. 20, karşılaştırınız Res. 67).

Eserin sonunda herhangi bir kimseye ithaf ve övgü bulunmamaktadır. Dolayısıyla ressamın elinde bir numune olarak yapıldığı ihtimali belirmektedir. Hat-tatın adı bulunmamaktadır.

Orta - doğu'nun bir nev'i şifahî tarih edebiyatının yazı ve resme întikali diyebileceğimiz eser, o devrin tarih anlayışını bize iletmesi bakımından ve fokllar açısından, ayrıca XVII. asır sonunda Türk resim san'atı yönünden önemli bir belgedir.

KARŞILAŞTIRMALAR :

Karşılaştırma yapacağımız eserler şunlardır :

1 — Avusturya, Viyana Nationalbibliothek Cod. AF 50 (17 numaralı eseri henüz görme veya resimlerini temin imkânı bulamadık) numaralı Subhatu'l - Ahbâr. Bu eserin fasimile baskısı Yapı ve Kredi Bankası'nca bir kültür hizmeti olarak Doğan Kardeş Basımında 1968 yılında 2000 adet yapılmıştır.

I. Bölüm (metin) 6 sayfadır. Zahriye sayfası tezhiblidir. Cihan tarihi verilmeye çalışılır. (Res. 21 Sağ).

II. Bölümde 102 minyatür bulunmakta olup, tamamı 34 sayfadır.

Hatime sayfası mevcut olup, tarihsizdir. Minyatürlerini İstanbulî Hüseyin yapmış olup, Hz. Adem'den, (Resim 28, 45, 50, 67 sol). IV Mehmed'e kadar silsile zinciri devam eder.

2 — Topkapı Sarayı Müzesi H. 1324 Zübdetü'l - Tevarih.

1. Bölüm 26 sayfa arapça metin olup ilk iki sayfası tezhiblidir. (Resim 22). Hz. Muhammed ve ashâbı hakkında kısa cetvelli biyografik malûmat vardır. (Res. 23).

II. Bölüm 8 sayfa olup, cihan tarihi anlatılır. İlk sayfası tezhiblidir. (Resim 24). Baş: Sıpas alel itlak...

III. Bölüm Hz. Adem'den, II. Bayezid'a kadar, dünyaya ün salmış, kahra-

manlar, hükümdarlar ve peygamberlerin madalyon içinde minyatürleri verilmektedir. 79 adet portre vardır. 1006 H. Aralık 1597 M. tarihlidir (Resim 29, 38, 51, 57).

3 — Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 1591 numaralı Silsile - nâme

I. Bölüm 26 sayfa arapça metin.

II. Bölüm 8 sayfa metin (Res. 25).

Başı : Sıpas alel - itlak sitayiş-i bi-istihkak.....

III. Bölümde 95 madalyonlu minyatür bulunup, (Res. 30, 39, 52, 58), 58 sayfadan ibarettir. 1006 H./Eylül 1597 M. tarihli olup, III. Mehmed'le sona erer (Resim 58).

4 — TKSMK. H. 1624 numaralı Zübdetü't - Tevârih.

I. Bölüm. 8 sayfadır. Cihan tarihi verilir. Baş sayfası tezhiblidir. (Res. 26).

II. Bölümde silsilelerle 66 minyatür bulunmakta olup (Res. 31, 40, 53, 59), eserin tamamı 15 yapaktır. 1003/1595-6 tarihinde tahta geçen III. Sultan Mehmed'le sona erer (Res. 59).

Başı : Sıpas ale'l - itlak sitayiş - i bi-istihkak.....

5 — TKSMK. III. Ahmed Kütüphanesi 3110 numaralı Silsile - nâme

I. Bölüm, 6 sayfadır. İlk sayfa tezhiblidir. Cihan tarihi anlatılır. (Res. 27).

II. Bölüm de 92 minyatür bulunmakta olup, (Res. 32, 41, 49, 54, 60), eserin tamamı 17 yapaktır. II. Sultan Mustafa ile sona eren eserde (Res. 60), şehzadelerin isimleri yazılmamış, boş bırakılmıştır. Lokman bin Seyyid Hüseyin Silsile - nâmesi olup, XVII. asırda II. Sultan Mustafa'ya kadar ilâve edilmiştir. (1106 H./1695 M. - 1115 H./1703 M.) Zeminler hatâilerle bezenmiştir.

Başı : Sıpas alel itlak

6 — İrlanda, Dublin'de Chester Beatty Library'de bulunan T. 423 numaralı Zübbetü't - Tevarih.

I. Bölüm. 26 sayfa, arapça metin. İlk iki sayfası tezhibli. Hz. Muhammed ve ashabı hakkında cetvellerle kısa biyog-

rafik bilgiler bulunmakta olup, 1006 H./Nisan 1598 M. tarihlidir.

II. Bölüm. 7 sayfa, başı tezhibli, cihan tarihi anlatılır. Son sayfası eksik. Metin bitmiyor. Cümle yarım kalmış (Altıncı tabaka Harzemyandır ki anlar dokuz tendir. ve yüzyetmiş iki....).

III. Bölümde şecerelerle birlikte 86 minyatür (Renkli Res. 5, 6,) bulunmakta olup, III. Murad'la sona ermektedir.

7 — Fransa, Bibliotheque Nationale'de bulunan (Turc 126 numaralı eseri göremedik) Ccl. 12968 numaralı silsile - nâme⁶.

I. Bölüm 4 sayfa metin olup, tezhibsizdir.

Başı : Sıpas alel itlak...

II. Bölüm de 94 adet gravür tarzında resim bulunmakta olup, Hz. Adem'den (Res. 35 - 36). IV. Mehmed'in oğlu III. Sultan Ahmed'e kadar olan silsileyi vermektedir. Resimler minyatür tarzında olmayıp, siyahbeyaz ve bazıları gölgelidir. Bir kitap meraklısının, eserin bir kopyasını Halep'te görüp, bakarak istinsah ettiği anlaşılmaktadır. Lübnanlı Umayunuz ve led Şükrü el Çelebi el - Marunî tarafından Temmuz 1750 yılında Bibliotheque de L'abbaya Royale Victor kütüphanesine vakfedilmiştir. (Res. 55, 56).

8 — Ankara Etnografya Müzesi'de bulunan Silsile - nâme 8457 numaralıdır.

I. Bölüm 4 sayfadır. İlk sayfası tezhiblidir. 1603 - 1606 tarihlerinden sonra kopya edilmiştir. Metin farsçadır.

II. Bölüm de Hz. Adem'den (Res. 33, 34, 61, 62), yapıldığı devre kadar 140 minyatür bulunmakta olup, diğer eserlere benzemez. Doğu Anadolu taşra ekolüne mensuptur.⁷

9 — Doç. Dr. Yılmaz Önge Arşivi'nde bulunan Hâzâ Kitab-ü Yüsemma bi Subhatü'l - Ahbar min Zübbetü'l - Asar.⁸

6) Resimleri lütüden Dr. Filiz Çağman'a teşekkürlerimizi sunarız.

7) Bkz. Sadı Bayram, Ankara Etnografya Müzesi'ndeki Madalyonlu Silsile - nâme'de Doğu Anadolu ve Batı Asya, VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1976., s. 645 - 655, levha 331 - 353.

8) Neşrine müsaade ettiklerinden dolayı Doç. Dr. Yılmaz Önge'ye teşekkürlerimizi sunarız.

I. Bölüm, metin 3 sayfa + kapak. Metin daha olgun ve sadeleşmiş olup, derlediği bazı bilgileri kasden atladığı belirtilmektedir.

II. Bölümde gravür tarzında portreler (Sayfa 5-38), bulunmaktadır.

Eserin 39-40. sayfalarında Osmanlı padişahlarının doğum, culus, müddet-i saltanatları ve müddet-i ömürlerine havi liste şeklinde bir cetvel ilave edilmiştir. II. Mahmud'un vefatı 1255 H/1839 M. tarihine kadar gelen eser, taş baskısı olup, siyah-beyaz tekniğinde basılmıştır.

10 — Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver üstadımızda bulunan minyatürsüz Silsile-nâme.⁹

I. Bölüm. metin, 4 sayfa.

II. Bölümde secereler, minyatürsüz şekilde verilmekte olup eserin 26 sayfası elimizdedir. Yavuz Sultan Selim ile sona eren eserin Yavuz'dan sonra devam edip etmediğini bilemiyoruz. Ancak eserin bir kaç yaprağının eksik olduğunu söyleyebiliriz.

Yazıldığı devre göre cihan tarihi (Orta - Doğu, Orta ve Batı - Asya) olarak vasıflandırılan bu tür eserleri önce, üç grupta mütalaa edebiliriz.

1 — Zübdetü't-Tevarih adı verilen eserler,

2 — Subhatu'l Ahbâr adı verilen eserler,

3 — Silsile-nâmeler.

Aslında, bu üç grupta zikredilen eserler, birbirinin benzeridir. Minyatür-lü, veya minyatürsüz olabilirler. Subhatu'l Ahbâr ile Silsile-nâmeler, tamamen birbirinin eşidir. Yalnız adları değişiktir.

Zübdetüt - Tevarihler ise; menşe olarak Bağdad'da oturan Yusuf bin Hasan bin Abdülhâdi'den, bir zat, candan bir dostunun elinde olan Hz. Muhammed'in silsilesinin tamamlanması isteği üzerine ortaya çıkmıştır. Yusuf b. Hasan b. Abdülhâdi'nin hangi tarihte yaşadığını kesin olarak bilmiyoruz. Ancak; TKSMK. H.

1591 numaralı eserlerin I. bölümün sonunda bulunan cetvellerin nihayetinde, Bağdat'da oturan Yusuf bin Muhammed Dizfulî* tarafından 1006 tarihlerinde yazılmıştır. Kendisi eserin 26. sayfasında şöyle ifade etmektedir :

Tahrîren bi tarih-i şehri Safer senete sitte ve elfin min el-hicret'in nebeviyye.

Kâtîbihu Yusuf bin Muhammed Dizfulî sakin-u Bağdad. Gaferallahu Tealâ li-kâtîbihî ve li-sahîbihî ve hürmet-i Muhammed'in.

H. 1324. Numaralı eserin 26. sayfasında ise;

Tahrîren bi tarih-i şehri Cemaziyelevvel senete sitte ve elf minel Hicretin Nebeviyye Kâtîbihî Yusuf bin Muhammed el Dizfulî sakin-i sahibih-i hürmet-i vellimen gafere fihi (Res. 23.)

Chester Beatty Library 423. numaralı eserin 14 a sayfasında ise;

Tahrîren fi tarih-i Şehri Şevval kâtîbuhu Ebu Talib-i İsfehani sakin-i Bağdad Senete sittin ve elfin mine'l-hicriyye, Gaferallahü Teala Seyyat-i kâtîbihî ve sahibihî.

Bu durumda, Yusuf b. Hasan b. Abdülhâdi'nin yukarıdaki tarihlerden önce yaşaması gerekir.

1. Bölüm; bütün Zübdetü't-tevarihler de aynı olup, arapça kaleme alınmıştır. 26 sayfadan müteşekkil olup ilk iki sayfası karşılıklı tezhiblenmiştir. (Res. 22). Burada Hz. Muhammed ve ashabının secereleri, Hz. Muhammed'in gazveleri, kumandanları, günlük yaşayışları, hizmetlileri, köleleri, emirleri ve askerleri, silâhları ve adedi, atları ve binekleri, Kâbe'nin kible olması, halifelerin başa geçişleri ve tarihleri hakkında biyografik (Res. 23) kısa malûmat bulunmaktadır.

II. Bölümün ilk sayfası da tezhiblidir. (Res. 24. 26). Burada üzerinde durduğumuz Silsile-nâme'nin ilk kısmı gibi cihan tarihi yer alır. Ancak yukarıda gördüğümüz Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan silsile-nâme de bu kısım 16. sayfadır. Diğer eserlerde hiç bu kadar uzun değildir. (Res. 1-8). Sekiz veya altı sayfada sona erer. Zübdet ü't - Tevarihler de sekiz sayfadır. Subhatu'l-Ahbâr'lar da ise altı

9) Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, üstadımız, elinde bulunan minyatürsüz silsile-nâme'nin fotokopilerini tıfletmiştir. Teşekkür ederiz. Dizful Bağdad'ın kuzey doğusunda, halen İran hudutları içinde bir şehirdir.

sayfadır. Diğer silsilenâmelerde dört ve ya üç sayfadır. Hemen hemen hepsi birbirinden kopya edildiğinden, hattatın dil bilgisi ve gramerine göre ya kelime fazlası, ya kelime noksanı bulunmaktadır. Bunlar genellikle övücü veya ifadeyi kuvvetlendirici kelimelerdir.

III. kısımda ise (Silsile-nâmeler ve Subhatu'l-Ahbar'lar da II. kısım); Dünyamız da ilk insanlar olan Hz. Adem ve Havva (bazen Havva yerine melek, oğulları; Res. 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35), ve bunlardan türeyen peygamberler, cihan hâkimleri, efsane kahramanlarının minyatürleri ve şecereleri tarih sırasına göre verilmeye çalışılmakta, her zaman muvaffak olunamamaktadır.

Hız Muhammed ve dört halifeden sonra, Abbasi halifeleri, Orta Asya'da Cengiz sülâlesi (Bütün eserlerde bu sayfa planı aynıdır. Bak. Res. 45, -49) ve nihayet Selçuklar ve Osman Gazi... Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu. Bu sayfalar da bütün Zübdetü't - Tevarihler'de, Subhatu'l-Ahbârlarda ve Silsilenâmelerde tamamen aynıdır. Karşılıklı çift sayfada Osmanlıların kuruluşu anlatılmakta, sol sayfanın altında Osman Gazi'nin minyatürü yer almaktadır (Karşılaştırınız Res. 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56). Daha sonra diğer milletler bırakılarak sadece Osmanlı padişahları sırasıyla, eserlerin yapıldığı devre kadar, birer madalyon içinde detaylı olarak verilmektedir¹⁰. Zira o devirde cihana sadece Osmanlılar hâkimdi. Bu kaideden yalnız Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan silsile - nâmeyi istisna etmek yerinde olur.

Viyana Cod. Af. 50 ve Vakıflar nüshası istisna edilirse, bu tür silsile-nâmeler de musavvirlerin imzası yoktur. Tarih ise, sadece Vakıflar nüshasında bulunmaktadır.

Genel olarak Kanunî Sultan Süleyman ve daha sonraki devirlerde yapılan eserlerde başlıca üç ekol görülmektedir.

1. Bağdad ekolü (TKSM. H. 1324, 1591, 1624, A. 3110, Dublin, Fransa National Bibliothéque nüshaları).

2. İstanbul ekolü (Viyana, Vakıflar, nüshaları),

3. Taşra diyebileceğimiz Doğu Anadolu ekolü (Ank. Etn. Müz. 8457. numaralı eser).

Bunları birbirleriyle karşılaştıracak olursak, Bağdad ekolünde, metinler, tezhibler ve sayfa kalıbı tamamen birbirlerinin aynı olup, bir örnek üzerinden yapılan çoğaltmalardır. Elle yapıldığı içinde, göze batmayacak biçimde, esasa müteallik olmayan cüz'i ayrılıklar da bulunmaktadır. Mesela, cihan tarihi metni verilirken sayfa sonu hattanın sık yazdığı sebebiyle boş kalan, yere farsça bir-iki beyit koymuştur. Minyatürlerde, biri sağa bakarken, diğeri sola veya cepheye bakar pozisyonda gösterilmiş, Kıyafet ve renklerde oynama yapmıştır.

Viyana ve Vakıflar nüshasının Karşılaştırması :

Vakıflar nüshasının adı, **Haza Kitab-ü Silsile-nâme**'dir. Viyana nüshasının adı **Subhatu'l-Ahbâr**'dır. Vakıflar nüshasının cihan tarihi bölümünü yukarıda görmüştük. Viyana nüshasının metni ise şöyledir: İkinci sayfanın 10. satırı ortasındaki kırmızı harflerle **Emma ba'dü** kelimesine kadar Vakıflar nüshası ile tamamen aynıdır.

Farklı kısım; 2. sayfa 10.. satır ortasındaki (Vakıflar nüshasında 2. sayfa 12. satır ortası - Bkz. Res. 1), kırmızı yazılan **emme ba'dü** kelimesinden itibaren şöyle değişmektedir :

«Emma ba'dü eztemhid-i kavâid mahamid-i ilâhî ve te-sis-i mebânî risâlet penâh-i sultan bir hak ve burhân-i mutlak hâsıl-ı Kevnü mekân sahib-i Kirân-ı zemân-ı Fahr-i âl-i Osman Sultan ibnis - sultan ibni's - sultan **Süleyman Han ibni's - Sultan Selim Han** hemişe ol Sultan-ı gerdun Cenâb-ı etnab sūrâdikat-ı izzet ve kâmurâni ve seraperde-i felek âsây sahib kı-

10) Etnografya, folklor ve kumaş açısından, kıyafetler ayrıca incelenmeğe değer.

râni bievta devamdır arsa-i eyyam-ı müekked ve muhalled ve müebbed bâd ve kavaid-i saltanad ve esâs-ı devlet bir basit memleket ve âfitâb-ı inâyet-i pâdişâhî ez fark-ı mah sa bemâhî bir ser-serverân-ı memâlik-i nâ-nütenâhi tâbân ve dereh-şân bâd ilâ yevmil-miâd amir yâ râzikal - ibâd şilir nûsah râçun tamam kerdem men Zübde Târih nâm-ı kerdem men **agaz beyan** bilgil ki **Adem Peygamber** salevâtü'llâhi aleyhi ve selâmühü devrinden berû tâ hatemi'r-rusul **Muhammed Mustafa** sallalâhü Teâla aleyhi ve sellem vilâdine değîn ehli acem eder ki altı bin on üç yıldır ve ba'zılar eder ki beş bin dokuz yüz yıldır derler ve ba'zı eshâb hesab ederler ki ebcet 5995 hurufunun adedi miktarcadır ki beş bin dokuz yüz doksan beş yıldır amma yahûdiler Tevrattan şöyle naklederler ki **Hazret-i Adem** aleyhisselâm zamanından tâ ol zamana değîn ki **Hazreti Rasûl-i Ekrem sallalâhü teâlâ aleyhi** ve sellem Mekke'den Medine'ye hecret etti beş bin kırk üç yıldır ve nasârâ İncil den rivâyet ederler ki **Hazret-i Adem peygamber** aleyhisselâm zamanından tâ **Resûl hazretleri** sallalâhü teâlâ aleyhi ve sellem zuhurune değîn beş bin yüz yetmiş iki yıldır amma kavli **İbnî Abbas radıyallahü anh** böyle dir ki **Adem Sâfi** vaktinden tâ **Hazret-i Nuh Nebiyy** tufanına değîn iki bin iki yüz elli altı yıldır ve ondan tâ **Hazret-i İbrahim Halil** mevlûduna değîn bin yetmiş dokuz yıldır ve andan tâ **Hazret-i Süleyman Nebiy** zamanına değîn ki **Beytûlmukaddes** binâ etmiş İdi beş yüz otuz altı yıldır ve andan tâ **Hazret-i Musa** zamanına değîn beşyüz altmış beş yıldır ve andan **Hazret-i İskender Ye'cûce ve Me'cûce** sed yaptığı zamana değîn yüz on yedi yıldır ve andan berû **Hazret-i İsa Ruhullâh** mevlûduna değîn üç yüz altmış dokuz yıldır ve andan berû tâ **Hazret-i Muhammed Mustafa** sallalâhü teâlâ ve sellem ve aleyhim ecmain düne değîn dört yüz otuz dört yıldır bu takdirce **Adem Safiyyullâh** aleyhisselâm devrinden **Hazret-i Resûl aleyhisselâm devrine** değîn beş bin dokuz yüz elli altı yıl olur bu arada değîn çokdur amma **Seyyid Ni-metullâh** kaddese sirrahû hazretinden rivayet olundu ki **Hicret-i Nebiyyeden** dokuz yüz dokuzuncu yılında devr-i kamer nihayet bulub devr-i Zuhâl hükmeder ve ol tarihte vucuda gelen evlâdın on sekiz yıldan sonra vucuda gelen eşrât-ı saata yetiše demistir yıllar kameri hesabıyledir yoksa şemsiyye-i Rumiyye hesabıyledir ma'lûm değildir nitelim **Eshâb-ı Kehf** kıssasından haber verir ve **lebisû fi kehfihim miete sinine vezdâdü tis'a** bu âyet-i kerime nüzulünden sonra yehûd Nasarâ mebâhise düşüb dediler üç yüz yıldan ziyade biz bilmeziz ve kitaplarımızda yoktur deyû pes hak teâlâ celle ve alâ buyurdu ki **Kulillâhü a'lemü bima lebisû lehu gaybû's- semâvâti ve'l-arzi** ba'zılar te'vil ederler ki üç yüz yıldır şemsiyye oldu ve dokuz yıl dahi anm üzerine ziyade oldu ve şuhûr-

kameriyye hesabı üzerine üç yüz dokuz yıl oldu zira her yılda sene-i şemsiyenin sene-i kameriyyeden on bir güne karib tefavütü olur bu takdirce üç yüz şemsiyye olur ve üç yüz dokuz yıl ve iki ay ve on dokuz gün olur sene-i kameriyye pes yoktur teksir-i kelâmdan arz şöyle ma'lum oluna ki mahfiyyat-ı hazain-i ilâhiyyeden beş dürlü ilim vardır ki ana muttali' olmak hiç â feridenun eline verilmiş değildir iş bu âyet-i kerime hükmüyle ki bu beş ilim zikrolunur **İnnallahe indehü ilmu's-sâ'ati ve yünezzi'lü'l-gayse ve ya'lemu mâ fil-erhâmi ve ma tedri nefsun mâ zâ teksibü gâdâ vemâ tedri nefsun bi eyyl erdin temu'tü innal-lâhe â l i m ü n** habir bu âyet-i Kerime'nin ma'nası z â h i r i m a z m u n m a h l a s ı bu dur ki beş nesnenin ilmine hiç nefis yol bulmak müyesser değildir **evvel** kıyam-ı sâat **ikinci** ne vakitte yağmur yağar **üçüncü** ana rahmindeki oğulmudur yada kızmıdır **dördüncü** her kişi yarın ki gün ne işlerse gerektir **beşincisi** kişi ne vaktin ölse gerek ve ne yerde defin olsa gerek işbü beş nesneyi Allahü teâla celle ve alâdan gayri hiç kesun ittılâ yoktur ve'l-ilmü indallah ve dahi ma'lûm ola ki cihan pâdişâhlarının esnafı iki dürlüdür biri sınıf-ı câhilidir biri sınıf-ı İslâmîdir amma evvelki sınıf câhilidir anlar **Hazret-i Rasûlullâh** sallallahü aleyhi ve sellem devrinden evvel dünyaya gelmişlerdir dört tabakadır **evvel** Pişdadiyan **ikinci** Kisânıyan **üçüncü** Eşkâniyan **dördüncü** Sasanıyan ve bunlar yetmiş iki tendir dört bin yüz seksen bir yıl ve bir kaç ay dahi pâdişahlık etmişlerdir ve bu dört tabaka **Keyyümers** neslindedir bunların İptidâsı **Keyyümers** ve **İnthâsı** yezdücerd ki âhir-i mülük-i Acem dir ve **Hazret-i Rasûl** sallalâhü aleyhi ve sellem devrine değîn ekseriya selâtin diyâr-ı Aceme ve enbiyâ ve diyâr-ı Araba gelmiştir amma anlar ki sınıf-ı İslâmîdir **Hazret-i Resûl** sallalâhü aleyhi ve sellemden sonra dünyaya gelmişlerdir anlar dahi bir niçe tabakadır **evvel tabaka benî Ümeyye** dir ki char yâr ridvanullâh-i teâlâ aleyhim ecmain hilâfetinden sonra dünyaya beylik anlara müyesser oldu ve bunlar on üç tendir ber kıyas yüz yıl mikdarı beylik ettiler **ikinci tabaka** Abbasiyân dir ki ben-i Ümeyye den sonra hilâfet anlara mukarrer oldu ve anlar otuz yedi tendir beş yüz yirmi üç yıl ve on bir ay ve bir gün hilâfet sürdiler ve **üçüncü** tabaka Samaniyan dir ki anlar dokuz ten İdi ve yüz altı yıl beylik eylediler **dördüncü** tabaka Alpüye dir ki anlar on altı tendir ve tamam ehli-âlem iki yüz otuz yedi yıl beylik eylediler **beşinci** tabaka ben-i Sebuktekin dir ki anlar on bir ten dir ve yüz yetmiş iki yıl mikdarı beylik eylediler **altıncı** tabaka Havarizmyân dir ki anlar dokuz ten dir ve yüz otuz iki yıl beylik etmişlerdir **yedinci** tabaka Melâhade-i Elmülmevtür ki on iki tendir ve yüz yetmiş dört yıl beylik eylediler **sekizinci** tabaka Selçûkiyan dir ki on dört tendir ve yüz altmış dokuz yıl saltanat sürdüler **dokuzuncü** tabaka Cengizhanyan dir sekiz tendir

tâ zuhur-ı Osman Gazi ridvânullâh-ı aleyhim ecmain ve bu mecmu' tabakat yerlû yerinde zikrolunur inşallâhü teâlâ bu maluftan bir nice fevayid olur bir faide oldur ki enbiya-i güzî'nin salevatullâh-ı aleyhim ecmain zahran be - zahran usulî ve ensâbı ma'lum olur ve hemçenân-ı selâtin rûy-i zemin ez âdem tâ indim her biri ne hal üzere olup ve ne kadar müddet hükmü olmuştur nehc-i eshel ve vech-i eyser üzere ma'lum olur hemçenan bunca sürer an ki cihana gelmiştir, her biri kendi devrine felekenar ve sitariye hükm ve endâr eder idi haliyâ resimleri ma'dum olub mücerred isimleri mevcuddur eshab-ı basiret dide-i ibret birle nazar edüb fevaid'i dünyeviyye ve nasâyih-i uhreviyye ide inşâllâhü tebareke ve teâlâ beyt çeşim ezberâyi dâden-i ayât-i kudretest güç ez pey-i şeniden-i ahbarî hikmetest zillü zâil-i vucud-i bî adil tâ inkirâz-i devar-i zeman ber ser'î âlem yan mebsût ve memdud dâret ve garâib-i in'âm ve regayib-i ihsan hemecâ mevcut ve meşmûl ve behîme-i vucud mevslu ve mebzûl künâd binnün-i versad ve âlihil-emcâd beyt arz-ı nakşist-i kizmâ bazmâned ki hestira nemî binem bakâyî meğer sahib dili rûz-i be-rahmed küned ber-hâl-i mîskinan dūayl».

İki metin karşılaştırıldığında görüleceği üzere; Vakıflar nüshası daha geniş ve cihanşumûl, argo lisanı diyebileceğimiz halk dili ile yazılmıştır. Viyana nüshası ise; daha az ve öz, Grek, Roma ve Bizans'ın yer almadığı (Büyük İskender hariç), İran'da hüküm süren sülâlelerin Vakıflar nüshasındaki gibi uzun olmayıp, diğer milletler gibi yer verilmesi, Kanunî Sultan Süleyman'a övgünün bulunması (Vakıflar nüshasında Osmanlı padişahlarından hiç bahsetmez ve övgü yoktur), metin yazarının, diğer benzeri eserlerden faydalandığı, ancak daha aydın ve olgun bir kimse olduğunu bize göstermektedir. Metin yazarı hakkında eserde herhangi bir kayıt yoktur¹¹. Derviş Mehmed bin Şah Ramazan'ın adı, metnin sonunda veya hatime sayfasında da yoktur. Vakıflar nüshasının hatime sayfası yoktur. Viyana nüshasının hatime sayfası ise şöyledir :

Zikri Ahval-i Sultani'l- A'zam Padişah-ı Âlem ve Şehinşah-ı beni Adem Sultani'l-Berreyn ve hakanîl bahreyn hâdimül haremeyn - iş şerifeyn essultan ibnüssultan ibnüs - Sultan es-Sultan ebü'l feth el Gazi Sultan Muhammed Han ibni Sultan İbrahim han Ebbedallahü devletühüm ilâ yevmi'l-Kiyam :

Ol sultani sipehr-i iktidarın velâdet bâ-izzü seâdeti binelli bir senesinde vâki olub nurdur

geldi Muhammed surbi İbrahim'den mısra'î vilâdet-i hümayunlarına târih olmuştur Sinnî şerifleri yedi seneye balığ oldukça, binelli sekiz Recebînin onsekizinci günü taht-ı devleti baht-ı Âl-i Osmaniye cülüs eyledi. Halledallahü fi basitil-ardı evâmirihi ve ahkâmihî ve refe'a bil-fethi vennasrî ale'lberâ'ya a'lâmihî ve azze serirel-mülki bî vucudihî ve efade alo'l-karibi ve'lbaidi asarı adlû vucûde bu sultanı feriduni 'fismetin zemânı saltanatlarında feth olan kıla' dir ki zikr olunur. Feth yanuhe an yedi Köprülü Muhammed Paşa el-vezir fi -sene 1067. H. Fethi verâtı anyedi serdar Ali Paşa fi sene 1070 H. fethi Uyvar an -yed-i Fâzıl Ahmet Paşa; el-vezir fi sene 1074 H. Fethi Yeni Kal'a ve sulh-i Ba kıralı Nemçe ve Macar an-yed-i Ahmed Paşa el-vezir fi -sene 1075 H. Fethi Kandiye ve Cezire-i (Girit) an-yed-i Ahmet Paşa El-vezir fi -sene 1080 H. ve ol Pâdişâh-ı cemcah hazretleri bizzat varub kahri kahramanileriyle gelidi. Memâlik-i Leh ve kazak olan Kamence Kal'asın yedi günde feth ve tasih eylediler fi sene 1083 H. Ve yine bizzat Cenab-ı celâled meâbleri ihtimamiyle Kazak-ı bedmezakın metâned ve hasanedte âlem olan ladijin nam kal'ai meniası feth olundu fi sene 1085 H. Mahall-i mezburden kaim makam Mustafa Pâşâ Hazretlerini asakir-i bişumal üzerine Serdar tayin buyurub merkez daire bahr-i muhid iklim-i kazak olan Amman nam hisnı hasım müşeyyedü'l erkân fethine irsal buyurmagıyla kal'ai mezbure dahi Vezir-i diliri asaf tedbir himmetiyle fethi tashir olundu fi senetil - mazbure ve mütenâzeü'n-fih Leh ve Musku ve kazak olan çehreyin kal'ası feth olundu. An yedi Vezir-i Azam Mustafa Paşa !ak sübhânehu ve Tealâ ol Padişah-ı Celilî's - şani nice fütühat ile müşerref eyleye amln.

**İlahî adlû dadin daim eyle
Serir-i saltanadda kaim eyle**

**Cihanın candır canın cihanı,
Bu cümle âlemin sahib-i kıranı**

Yukarıda hatimede en son Vezir-i Azam (Merzifonlu Kara) Mustafa'dan bahsetmesi, Viyana'da bulunan eserin asıl sahibinin Merzifonlu Kara Mustafa Paşa olması icabeder. Subhatu'l-Ahbâr, bozgun sırasında Kara Mustafa Paşa'nın otağında Avusturya orduları kumandanı

11) Dr. Kurt Holter'in metin yazarı olarak Derviş Mehmed ibni Şah Ramazan adını kat'iyetle vermesine bir mâ-nâ vermedik, Kanunî devrinin hattatını, incelediğimiz eserde bulamadık. Bu sebeple metin yazarı olarak Derviş Mehmed ibni Şah Ramazan adını vermemiz mümkün değildir; Bk. F. E. Karatay, TKSM, TYK, C. I, s. 217, H. 1443 numaralı Subhatü'l-Ahbâr ve tuhfet el ebrar Derviş Mehmed bin es -Şeyh Ramazan'ın devam ettiği bir Sîlsile - nâme.

Prens Eugéne de Savoie'nin eline geçmiş olmalıdır¹². Kara Mustafa Paşa'nın otağı, halen Avusturya Askerî Müzesi'nde teşhirdir.

Vakıflar nüshasının zahriye bölümünün tezyinatı, Viyana nüshasına göre arkaiktir, Fatih devrini hatırlatır. Viyana nüshası ise; XVII. asır özelliklerini taşır. (Bkz. Res. 21). Minyatürlere gelince; Vakıflar nüshası çok daha ileri olup batı resim tekniğinin tesiri altında kaldığını söylemek, biraz cesurca bir davranış olur. Portreler arkasındaki selviler ve dizilişleri, akarsu, XVII-XVIII. asır duvar resimlerinde görülür¹³. Bu manzaraların, özellikle, Hz. Nuh'un oğullarında en güzel şekilde verilmesi ise, bir rastlantı olabileceği gibi, Türk neslinin başlangıcına verilen önem de olabilir (Bkz. Renkli Resim 1).

Buna mukabil, Hz. Adem ve Havva'nın bulunduğu ilk minyatürlü sayfa da Viyana nüshası (Res. 28), daha mütakâmil olup, Vakıflar nüshasında Hz. Adem ve Havva'nın gençlik yılları resmedilmiştir (Res. 9). Her iki nüshada da Hz. Havva'nın elbisesinin yakasının oldukça açık oluşu, musavvirin cesaretini ve maharetini sergilemektedir. (Karşılaştırınız. Bağdad ekölü nüshaları Res. 29, 30, 31, 32). Karşı sayfadaki Hz. İdris ve Hz. Nuh minyatürleri ise, san'at yönünden birbirine benzemektedir. Pozisyonları bile.. Yalnız, Hz. Nuh'un gemisi, Vakıflar nüshasında daha güzel ve detaylıdır (Bkz. Res. 9). Viyana nüshasında ise; gemi, sanki bir ördek şeklinde yapılmış ve üzerine şematik bir yapı oturtulmuş. Ccl. 12968 Paris nüshasında ise, yelkenli (Res. 36) bir kayık biçiminde, Ank. Etn. Müz. 8457. numaralı eserde ise, sadece kayık şeklinde (Res. 34), tasvir edilmiş.

Dahhâk'ın başındaki taç ve taçdan çıkan ejder, her iki nüshada da aynı diyebiliriz. Viyana nüshasında, Dahhâk'ın arkasındaki zemin açık mavidir, Vakıflar nüshasında ise, arka planda iki ağaç vardır (Res. 10).

Gerş - asb oğlu Neriman ile Afrazyab (her ikisi de İran efsanevi kahramanı olarak tanınır. Bu arada, Afrazyab'ın [Alp Er Tunga] Türk neslinin de efsanevi kahramanı olarak kabul edilmektedir¹⁴.) tasvirleri de her iki nüshada da benzerdir.

Vakıflar nüshasında Cengiz Han ile Toktamış Han birbirlerine çok fazla benzemekte olup, tam bir mogul tipi mevcuttur. Yüz hatları, başlarındaki kavuğumsu taç, tuğ, bellerindeki hançer ve kemer, elbise modeli birbirinin eşidir (Bkz. Renkli Res. 3; Res. 15, 16). Sakallarındaki ince fırça darbeleri ancak büyüteçle farkedilebilmektedir. Burada şunu da belirtmek yerinde olur ki; Batı da resme uzaktan bakılır, halbuki doğu da yakından, hatta büyüteçle.. Uzaktan resme bakıldığında, ressamın hataları görülemez. Yakından bakıldığında, bütün hatalar göze çarpar. Halbuki Türkler'in san'atkâr eli, normal gözün farkedemeyeceği şekilde, çok çok ince ve detaylı çalışmış, hakiki bir göz nuru dökmüşlerdir. Cengiz Han ve Toktamış Han'ın portreleri bunun sadece birer örneğidir.

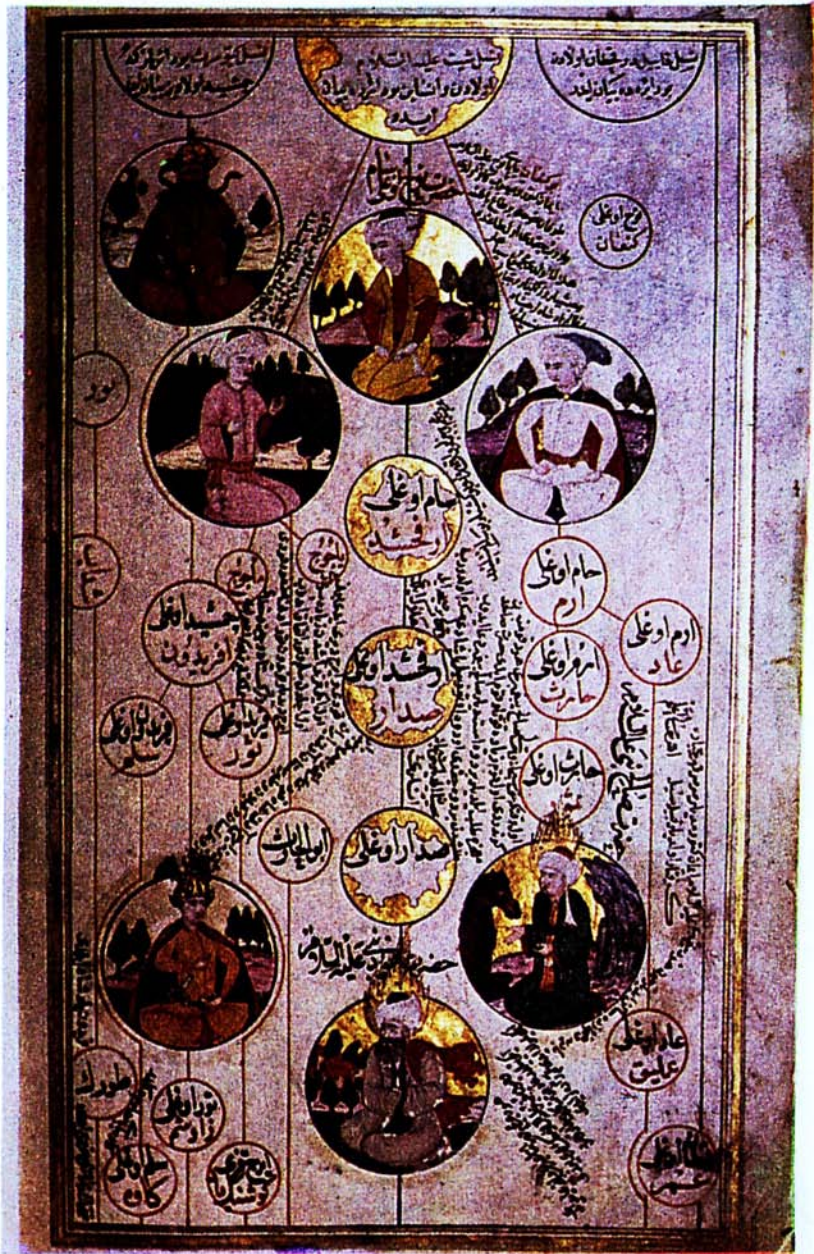
Hülâgu Han, Toktamış Han, Gazan Han Mahmud, Emir Hüseyin'in bulunduğu Vakıflar nüshasının 31 - 32. sayfaları (Res. 16) mizanpajı; Viyana (Res. 45), Dublin, TKSMK. H. 1324 (Res. 46), H. 1591 (Res. 47), H. 1624 (Res. 48), A. 3110 (Res. 49) ve minyatürsüz S. Ünver de bulunan silsile - nâmelerde aynıdır.

Hz. Muhammed, dört halife; karşı sayfadaki Hasan - Hüseyin ve İmamlar kar-

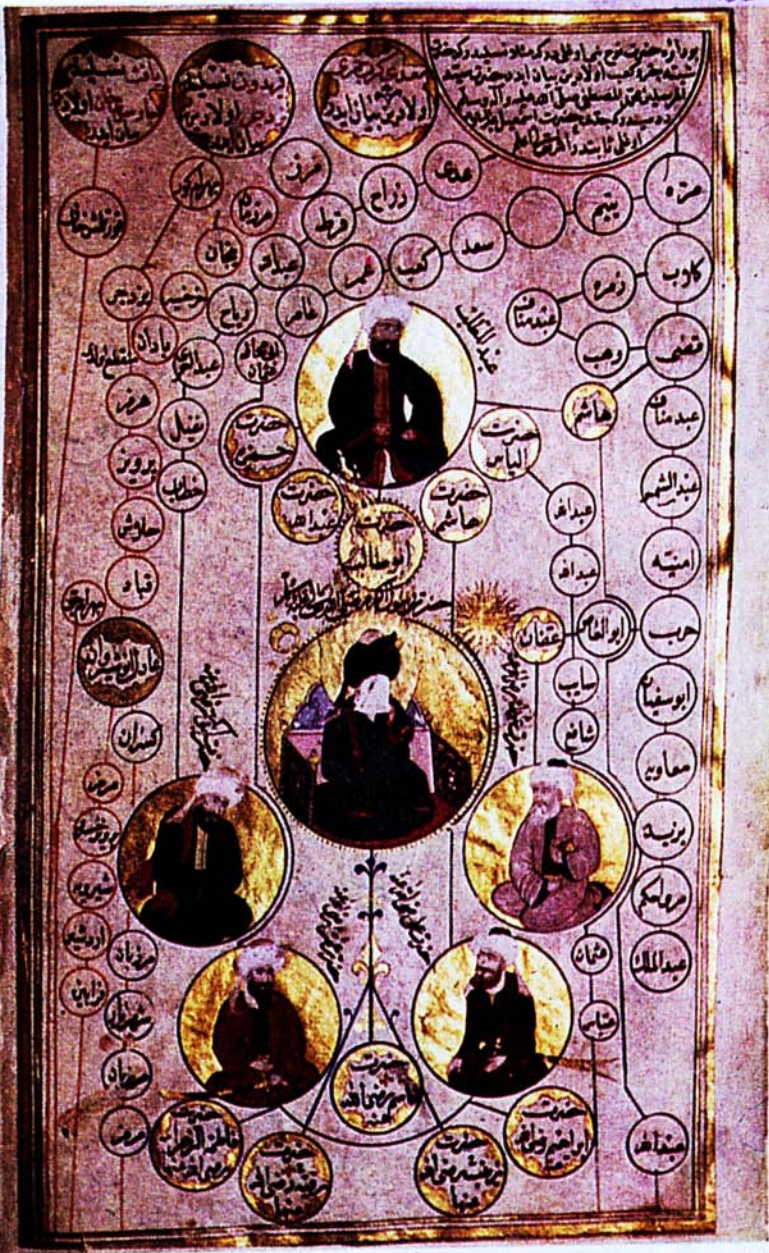
12) Şevket Rado, değerli tarihçimiz Yılmaz Öztuna'ya dayanarak, eserin 1715 de Petervadin Bozgununda şehit olan Sadrazam Damat Ali Paşa'nın otağında ele geçmiş olmalıdır, demektedir. Dr. Kurt Holter de 1683 Viyana Bozgunu veya 1717 Belgrad önlerinde Türkler tarafından terk edilen İmparatorluk kuvvetlerinin eline düşen karargâhtan gelmiş olabilir, demektedir. Hâtıme incelendiğinde, Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya ait ve O'nun terk edilen otağında Avusturyalılar'ın eline geçmesi en akla yakın ihtimaldir.

13) Doç. Dr. Günsel Renda, bu konuya işaret etmişlerdir. Ayrıca Kahire Milli Kütüphanesi II. 101'de Vakıflar nüshasına çok benzer bir kopya bulunduğunu haber vermiştir.

14) İslâm Ansiklopedisi, Cüz. 127, s. 109, Tûrân Mad.; İ. A. C. IV, s. 192 - 193, Efrâsiyâb Mad.

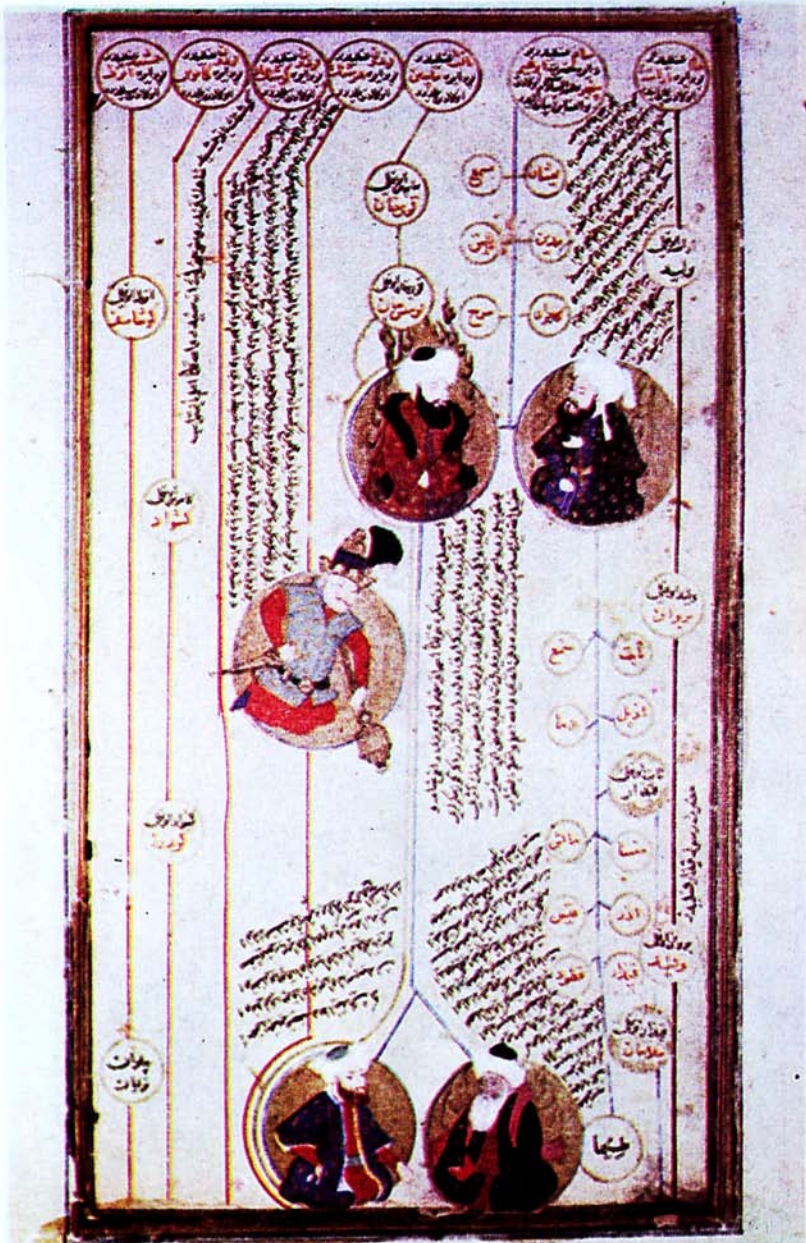
Ren'li Resim. 1) Vakıflar Genel Müdürlüğünde bulunan Silsilâ-nâme'nin 19. sayfası. Dahhâk, Hz. Nuh'un oğullarından (Türk soyunun ürettiği kabul edilen) Yafes, Sam, Ham; Hz. Hud ve Hz. Salih'in minyatürleri görülüyor.

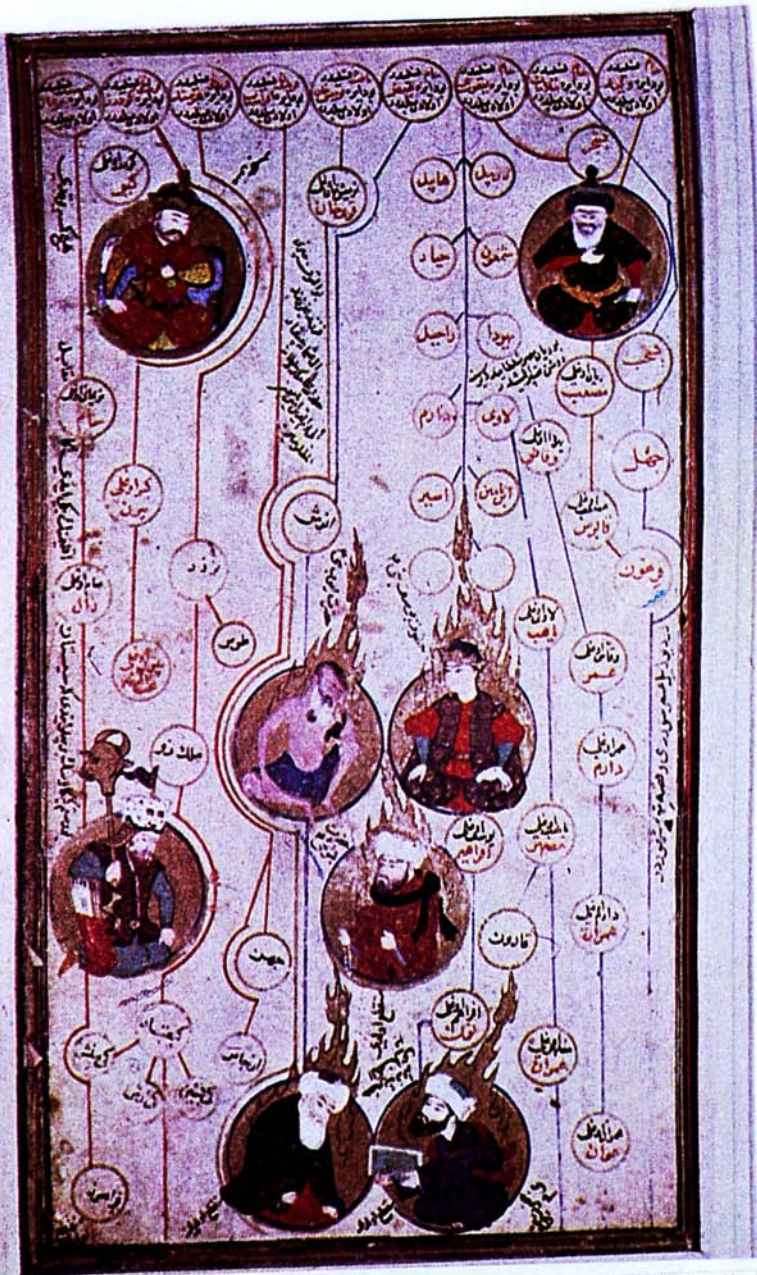
Renkli Resim. 2) Vakıflar Genel Müdürlüğü nüshasında, Abdu'l-Muttalib, Hz. Muhammed ve dört halifenin bulunduğu 25. sayfa.

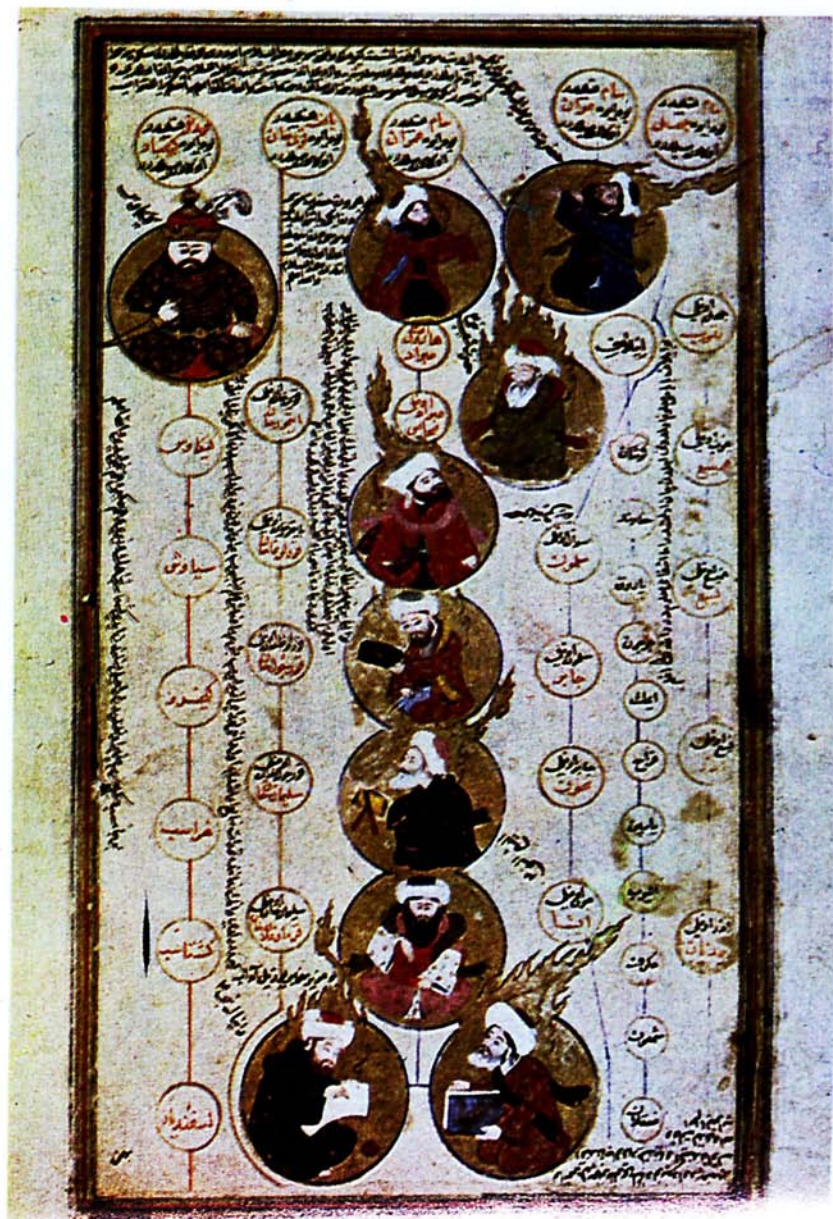
1094 Tarihli Sadı Bayram. 4. ve 5. sayfaların ortası. IV. Murad, I. İbrahim ve IV. Mehmed ile sol altta, ressamımızın mühürü ve 1094 tarihi görülüyor.

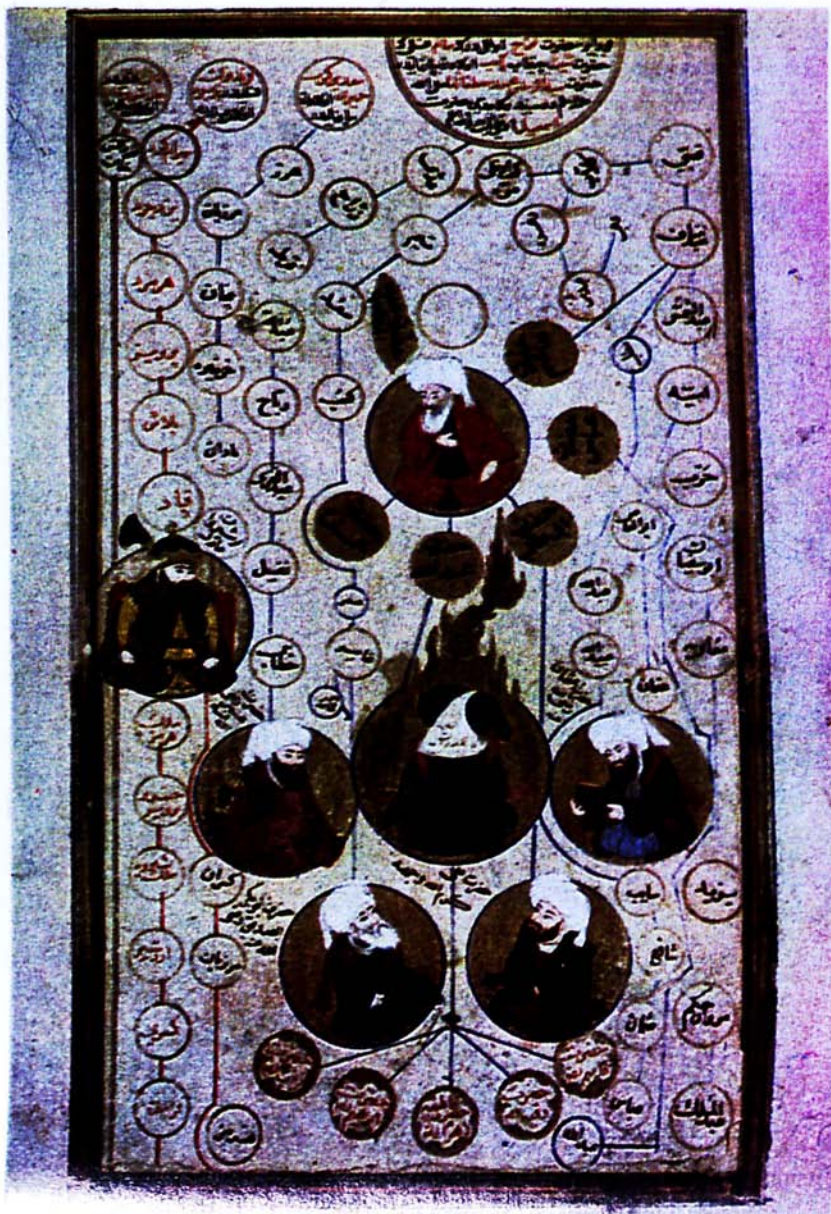
Renkli Resim. 5) İrlanda, Dublin, Chester Beatty Library'de bulunan 423 numaralı Zübde't-Tevârih'in 19/a sayfası Hz. İsmail, Hz. Halil, Efrazyab (Türk neslinin ilk kahramanı), Hz. İshak ve Hz. Yakub görülüyor.

Renkli Resim. 6) Chester Beatty nüshasının 20/a sayfası. Menuçehr, Yusuf Ruşen, Hz. Eyyub, Hz. Yusuf, Zaloğlu Rüstem, Hz. Beşir, Hz. Zülküfül, Hz. Yuşa Nebi madalyon içinde görülüyor.

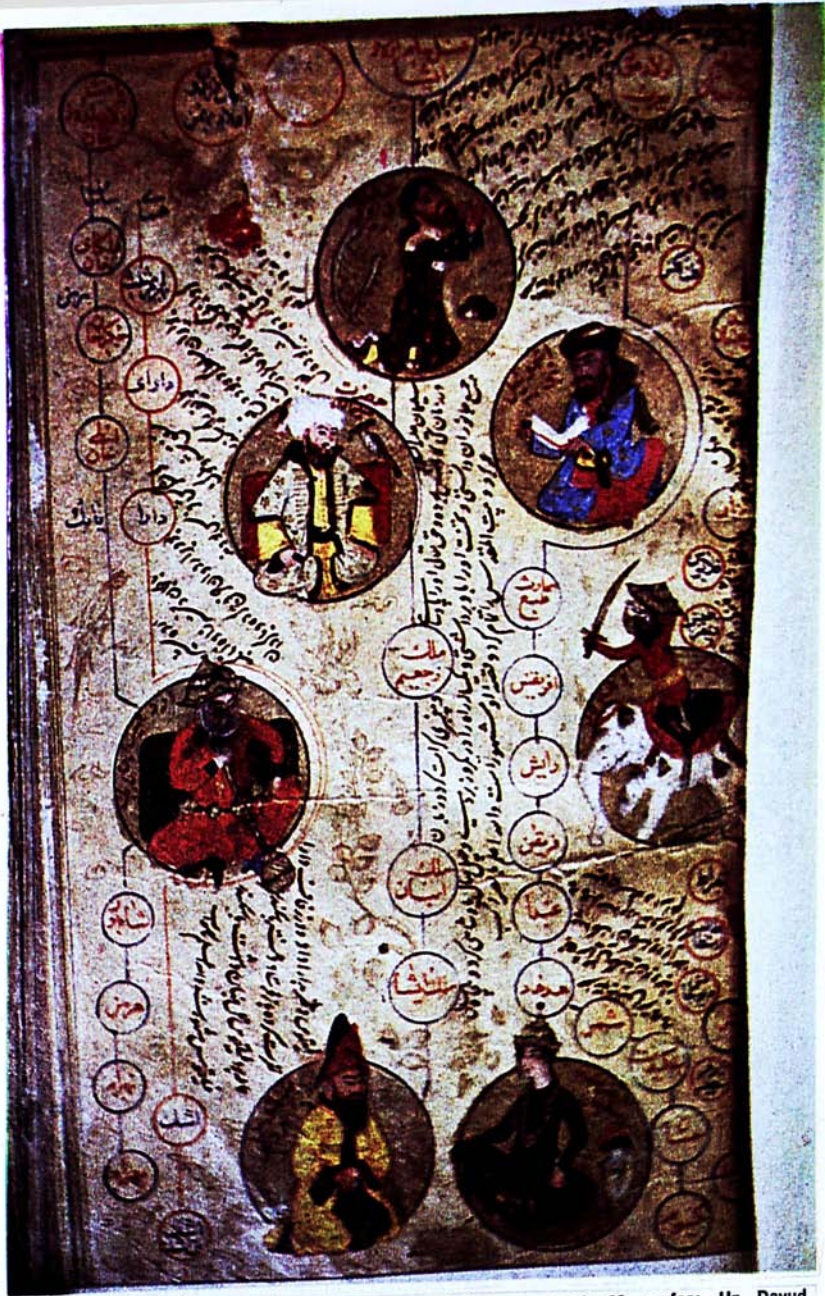
Renkli Resim. 7) Chester Beatty nüshasının 20/b sayfası. Keykavus, Hz. Harun, Hz. Musa, Hz. İlyas, Hz. Elyesa, Hz. Aziz, Daryal Nebi, İsmail Peygamber madalyon içinde görülüyor.

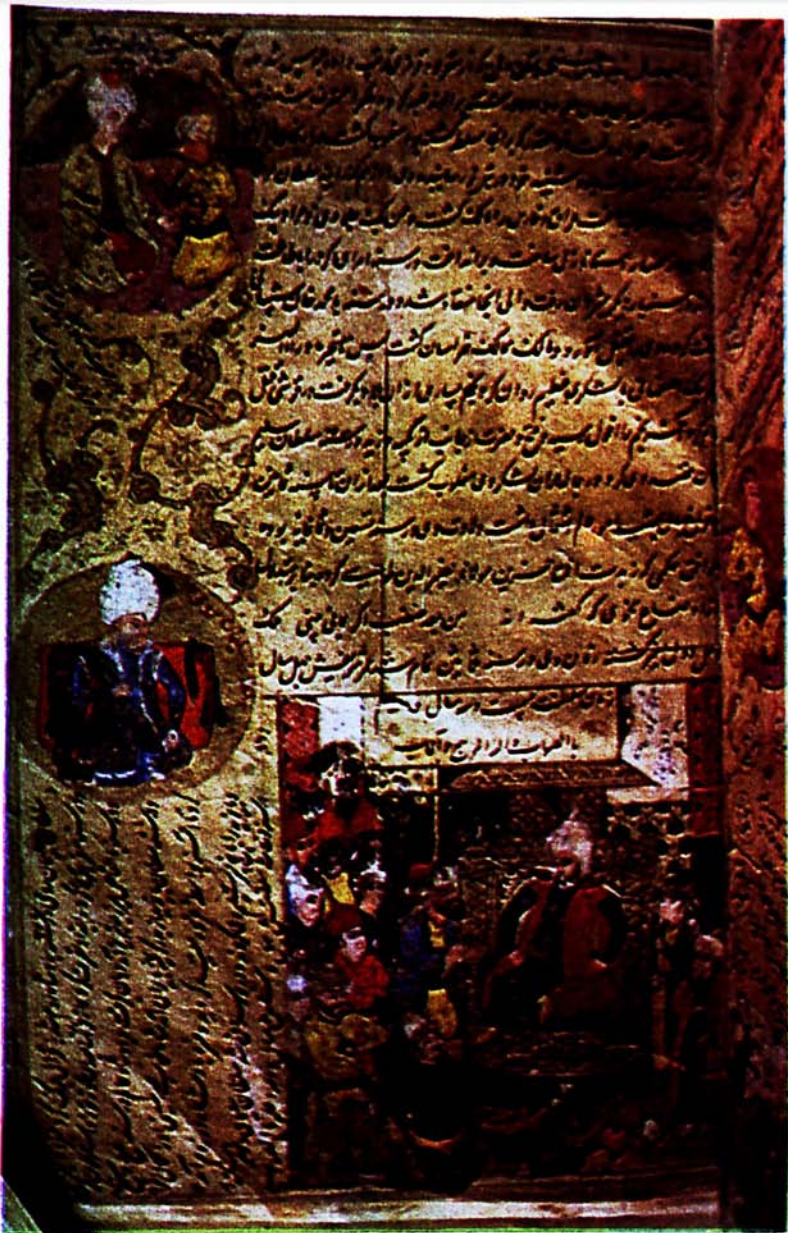
Renkli Resim. 8) Chester Beatty nüshasının 21/b sayfası. Abdu'l-Muttalib, Hz. Muhammed dört halife ve solda Enuşirevan-ı Adil görülüyor.

Renkli Resim. 9) Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan Silsile-nâme'de Hz. Muhammed'in doğum sayfası. (s. 13). Yukarıda Abdu'l-Muttalib, Ebu Mervan, İkiz olarak doğan Haşim ve Abdüşemc'in kılıçla birbirinden ayrılma sahnesi, Kâbe önünde Hz. Muhammed'in doğumu. Cebraîl. Hz. Ali. Hz. Hamza. Ebu Tâlib ve Hz. Abbas görülmüyor.

Renkli Resim. 10) Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan eserin 22. sayfası. Hz. Davud, Eşmolî Nebî, Hz. Süleyman, Hud-Hud kuşu, Ebrehe, Erdeşir İbnî Babek, Filkos Merdumi ve Sabâ Melikesi Belkıs görülüyor.

Renkli Resim. 12) Etnografya Müzesi'nde bulunan eserin 32. Sayfası. Birader-i Şah İsmail Haydar Hasenî, (Kanunî) Sultan Süleyman be-Rumî, Şah İsmail.

Renkli Resim. 11) Etnografya Müzesi'nde bulunan eserin 17. sayfası. Şahruh, Melik Salih, Osmanlıyan'dan Sultan Mehmed-i Rumi (Fatih) Molla Gürani ile, Uluğ Bey, Timuriyandan Mirza madolvon içinde görüldüğü.

şılaştırmaya değer (Bkz. Res. 13, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44). Bütün Peygamberlerin genellikle elbise kolları hayli uzun olup, ellerini örtmekte (ellerinde kitap olanlar hariç), hûşû içinde derin düşünceye dalmış ve saygılı bir pozisyonda gösterilmişlerdir.

Viyana nüshasında Hz. Adem ve Havva, Hz. İbrahim ve Hz. Yahya çim ve gelincikler arasında resmedilmiştir. Cemşid, Hz. İsmail (koçla), Hz. Davud (elbise diker vaziyette, halbuki terzilerin piri Hz. İlyas'dır.), Efrasyab çim üzerinde gösterilmişlerdir.

Hz. Nuh hariç, oğulları ve bütün peygamberler (Hz. Adem'in oğulları da dahil), dört Halife, Hasan - Hüseyin, İmamlar ve Osmanlı Padişahlarının arka fonları varak altın yıldızla kaplanmışlardır.

Hz. Nuh, Cemşid, Hz. Salih, Hz. İsmil, İran sülâlesi, Hz. Musa, Hz. Süleyman, Ebu Müslim, Fatih, Yavuz, IV. Murad sembolleriyle gösterilmişlerdir.

Viyana ve Vakıflar nüshalarının musavvirlerinin «Hüseyin» isimli bir ressam oluşu, (Res. 67) yapılış tarihlerinin hemen hemen aynı oluşu, türbanların uçlarının dahî detaylı olarak işlenmesi, yani uslubların aynı olması, her iki eserinde ressamının aynı şahıs olduğu kanatını uyandırmaktadır. Minyatürler arasında bazı ayrılıklarda, bu çalışmaların, bir atölye çalışması olduğu ve bir baş musavvirin nezaretinde çalıştıkları kanaatini kuvvetlendirmektedir.

Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan silsile-nâme, hiç bir esere benzemez. 1932 yılında Mühendis Aggiman tarafından Müze'ye hediye edilen eserde, minyatürler tek, ikili, üçlü grublar halinde bir madalyon içinde verilmiştir. Eserde 140 minyatür bulunmakta olup, Silsile-nâmelerde en fazla minyatürü olandır. Zeminde yazılar dışında hemen hemen hiç boş yer bırakılmamış, çin bulutu, ağaç, meyve, kuş, karaca, tavşan, kaz, ördek, tavuş kuşu motifleriyle boşluklar doldurulmuştur. Aynı sayfada bir minya-

tür çok güzel iken, diğeri gelişi-güzel çalılışmış veya realite verilmek istenmiştir. Bazı minyatürlerin yüzleri sonradan kapatılan eser, çok yıpranmış olup, en az bir defa çok kötü tamir görmüştür.

İlk dört sayfa farsça metinden sonra 5. sayfada minyatürlerimiz başlamaktadır. Cebrail Aleyhisselâm, Hz. Adem'e bir mesaj getirir. Hz. Adem'in yanında Hz. Havva ve kucağında çocukları ile beraber tasvir edilmiştir. Keyumers ve Kabîl'in Habil'i öldürmesi tasvir edilmiştir (Res. 33). Karşı sayfada Hz. İdris, melekten astronomi öğrenmektedir. Aşağıda Cemşid, Hz. Nuh kavuğunu çıkarıp önüne koymuş, başını göge kaldırmış vaziyette resmedilmiştir. Arka plânda gemisi görülmektedir (Res. 34).

7. Sayfada Hz. Nuh'un oğulları Yafes, Orta-Asya tipinde; Sam, arap tipinde; Ham, zenci tipinde tasvir edilmiştir. Feridun oğlu İrec, Hz. Salih, Semud Ferşad!, Hz. Hud, bu sayfada yer alıyorlar.

Şedad bin Adad, Hz. İbrahim tarafından Hz. İsmail'in kurban sahnesi ve Cebrail'in koç getirmesi, Nemrud'un başına tokmak vurulması; 8. sayfada verilmiştir.

9. sayfada Hz. İsmail'in Kâbe'yi açması, Hz. İshak, Afrazyab koşan at üzerinde **Oğuz Han**, Ays bin İshak, Yakub bin İshak ayrı ayrı madalyon içinde yer almaktadırlar.

11. sayfada Hz. Musa ve ejder şekline giren bastonu, Hz. Harun, Hz. Şuayb, Keyhüsrev bin Siyavuş, Hz. Aziz, İsfendiyar bin...., Hz. Danyal, İsfendiyar birer madalyon içinde görülmektedir.

12. sayfada; Hz. Zekeriya, Hz. Yahya, Hz. Meryem ve kucağında Hz. İsa birer madalyon içinde görülmektedir.

13. sayfada; yukarıda Abdülmuttalib, alta Kâbe önünde Hz. Muhammed'in doğumu (?) anne ve babası (yüzleri kapalı) Cebrail bir madalyon içinde tasvir edilmiştir. Yukarıda sağda, Hz. Ömer kılıcı ile bir çocuğu ikiye bölerek adaletini göstermekte, aşağıda Hz. Ali, solda, Ebu Ta-

lib, yukarıda solda Ebu Mervan yer almaktadır. (Res. 42, Renkli Res. 8) Karşı sayfası olan 14. sayfada; bütün yüzler sonradan kapatılmıştır. Sadece Ebu Müslim Teberdar hariç tutulmuştur. Hasan ve Hüseyin'in başında peygamberlere mahsus hâle bulunmaktadır.

15. sayfada Abbasiler hakkında izahat bulunmakta ve altında, Ebu Cafer, Harun Reşid tasvir edilmektedir. Bu sayfada, tavus kuşu, tavuk (?), ördek ve kaz motifleri bulunmaktadır.

16. sayfada Timurlenk, Mirza oğlu şeyh bin emir Timur, Sultan Berkuk-u evvel, Osman (Gazi) ve Yıldırım Beyazıd'ın minyatürleri bulunmaktadır.

17. sayfada; Melik Salih, Sultan Murad, Osmaniyandan Mehmed (Fatih) Molla Gûranî (?) ile Timuriyandan Mirza madalyonlar içinde yer almaktadır.

18. sayfada, tarih tekrar geriye dönüyor ve Hulefayı Abbasiyandan Mutte-kibillâh, Sultan Celâleddin Harzem, Melik Şah Selçukî (yanında doğan kuşu ile), ve Sultan Alaeddin Selçukî birer madalyon içinde görülüyor. Buradan da anlaşılıyor, eserin tamiri esnasında yapraklar karışmıştır.

19. sayfada,kaımbillâh, Atabekyandan Nureddin Mehmed Han, Zengi Atabekyandan Ebubekr Saïd görülmektedir.

20. sayfada, Karakoyuniyandan Yusuf bin Mehmed, Sultan Beyazıd, Sultan Çakmak? Sultan Ebu Saïd Mirza, Hüseyin Baykara'yı görüyoruz.

21. sayfada Özbek Şahi Bey Han, Cihan Şah Türkmanî, ... görülmektedir.

22. sayfada, Hz. Davud, Eşmoil Nebî, Hz. Süleyman ve Hud hud kuşu, Hz. Belkis (başında hale vardır, peygamber olarak gösterilmiş. Habuki, Saba Melikesidir), ... görülüyor.

23. sayfada Eflâton Hekim, İskender, Fişagurs Hekim (eski grek bilginleri) ... madalyon içinde yer almaktadırlar.

24. sayfada Abbasiyandan Mutasımbillâh, Şah İsmail Samanî, Ömer İbnil Hüseyin Safevî, Acem padişahiyandan Gavs-ı Azam Şehabüddeve birer madalyon içinde görülmektedir.

25. sayfada, Sultan Sebuktekin Mahmud Gaznevî, Hulefayı Abbasiyandan El Mutaditbillâh, Behram Şah-ı Gaznevî, Sultan Ebu Mansur Adududdevle ,madalyonlar içinde gösterilmiştir.

26. sayfada, Cengiz Han, Mutasım ahır Hülafayı Beni Abbas, ve Hoca Nasruddin Tusî görülmekte.

27. sayfada Mehdî Halife, Nasruddin Halife. Esedüddin Halife, İsmailiyanın evveli Şah Hasan, Şah Mahmud bin Hasan madalyonlar içinde görülmektedir.

28. sayfada, Akkoyunludan Hasan Han, Sultan Yakub Akkoyunlu, Tomanbay mülük-ü Çerakese birer madalyon içinde görülmektedir.

29. sayfada, Beyazıd!, Sultan Selim-i Rumî, Sultan Hızır, birer madalyon içinde görülüyor.

30. sayfada; Gazan Han, Sultan Mehmed Hüdabende, Sultan Ebu Saïd Han, Sultan Ahmed İlhânî birer madalyon içinde görülmektedir.

31. sayfada; ...mülük-ü Şemseddin, Şah Şuca, Vecihüddin Mes'ud, Şah Mansur'un birer madalyon içinde minyatürleri verilmektedir.

32. sayfada, Sultan Süleyman be Rumî, ...'nin madalyon içinde minyatürleri bulunmaktadır.

33. sayfada; Arşah Tahmasb, Sultan Murad be Rumî, Şah İsmail, Sadullah? Han Türk'ün minyatürleri bulunmaktadır. (Res. 61).

Eserin sonu olan 34. sayfasında; Eşref Ali Şah, Sultan Mehmed be Rumî, Celâleddin Sencer Şah ve Ebulmuzaffer Hamza Mirza (Res. 62) ile eser nihayete ermektedir. Arka sayfası boştur. Herhangi bir hatime veya atif mevcut değildir.

İncelediğimiz diğer silsile - nâmelerde, Osmanlı devleti'nin kuruluşundan sonra hiçbir milletin hükümranına yer verilmemiş, Osmanlı Padişahları sırasıyla verilmiştir. Bu eserde bunu göremiyoruz. Osmanlı Padişahları karışık olarak verilmiş ve alalâde bir padişah gibi «Be Rumi¹⁵» kelimesi kullanılmıştır. Beylik devrine ve Orta - Asya ve Batı - Asya'ya önem veren bu eser oldukça enteresandır. Eser fazla yıpranmış olması sebebiyle bazı isimler okunamamıştır. Üzerinde detaylı olarak durulması, çalışılmasını gerektirir.

İrlanda, Dublin Chester Beatty Library, T. 423 numaralı 1006 H./Nisan 1598 M. tarihli Zübdetü't - Tevârih adlı eser diğer Zübdetü't - Tevârihler gibi üç bölümden meydana gelmektedir. I. Bölüm yine arapça olup, Yusuf b. Abdülhadi tarafından kaleme alınmış Bağdat'a oturan, İsfahanlı hattat **Ebu Talib** tarafından Nisan 1598 tarihinde bitirilmiştir. Hz. Muhammed ve ashabının biyografik bilgilerini bir araya getirmiştir., Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan H. 1324; H. 1591 numaralı eserler gibi. Zaten tarihleri de aynıdır. II. kısım da bütün diğer eserler gibi cihan tarihi anlatılır. Ancak bu bölümün son sayfası (17^b) eksiktir. (17^a) sayfasının son satırı şöyledir. «... altıncı tabaka Harzemyandır ki anlar dokuz tendir ve altıyüzyetmiş iki...» Dolayısıyla, metin burada bitmemekte, cümle yarım kalmaktadır. Yukarıda belirtilen eserler ile, diğer silsilenâmelerde de görüldüğü gibi bir sayfa daha devam etmektedir. Eser dikkatlice incelendiği takdirde, 17^a sayfasının tamir gördüğü, incelti olarak tekrar yapılandırıldığı belli olmaktadır. Belki de bu tamir esnasında veya daha önce, bu bölümün son yaprağı kaybolmuştur¹⁶. Her nedense bugüne kadar yazmayı görenler, bu konuya değinmemişlerdir.

III. bölümde, madalyon içinde minyatürler ve şecereler yer almaktadır. 86 madalyon içinde minyatür bulunan bu bölümde, bir yaprağın kayıp olması sebe-

biyle, Hz. Adem yerine, Hz. İlyas ve melek ile başlamakta (Bkz. Renkli Res. 5, 6, 7), ve eserin yapıldığı devirde cihana hakim olan IV. Mehmed zamanına kadar gelip son bulmaktadır. Renkli Resim 5. de eserin 19^a sayfası görülmektedir. Burada; Hz. İsmail, Hz. Halil, Feridun neslinden efsanevi Türk kahramanı Afrazyab, Hz. İshak ve Hz. Yakub görülüyor. Burada verilen şu bilgi enteresandır: «Bu Efrazyab meliki Türk idi. Mecmu Türkistan ve maşrik halkı, Maveraünnehr bunun elinde idi ve... askeri vardı. Şöyle ki, ademin bilmediği leşker çeküb Menuçehr üzerinde geldi ve 7 yıl Menuçehr'i muhasara etti. Ahır sulh eylediler. Bir pehlivanî ordu Arş-ı Davamend taifi? üzerine... bir ok indi, ol attığı ok bir ker kuşunun kanadına dokunub ol iklime kerkes açub Devamend ve Taberistan'ı geçüb ta Ceyhun kenarına düştü. Ol diyarı cümle Efrazyab zabdetti. Vallahü âlem bilsebab.» (Bkz. Renkli Res. 5.)

Eserin 20^a. sayfasında ise; Menuçehr, Yusuf Ruşen, (Mısır Sultanı), Hz. Eyyub, Hz. Yusuf, Zal oğlu Rüstem, Hz. Beşir, Hz. Zülküfül, Hz. Yuşa Nebi görülmektedir (Renkli Resim. 6).

Eserin 20^b. sayfasında ise, Keykavus, Hz. Harun, Hz. Musa ve ejder olan bastonu, Hz. Leys, Hz. Şuayb, Hz. İlyas, Hz. Elyesa, Hz. Aziz, Danyal Nebî ve İsmail peygamber birer madalyon içinde görülmektedir (Renkli Resim 7).

Misal olarak verdiğimiz eserin üç sayfası da dahil olmak üzere, diğer silsile - nâmelerden veya Zübdet üt - tevârihlerden bir farkı olmayan Bağdat ekolu grubuna giren eserin minyatürleri, yine Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan H. 1324, H. 1591, H. 1624, A. 3110 numaralı eserlerin minyatürlerine

15) Silsile-nâme'yi yapan san'atkarın Osmanlı ülkesi sınırları dışında olduğunu gösterir.

16) V. Minorski, The Chester Beatty Library A Catalogue of the Turkish Manuscripts and Miniature, Dublin 1958 de eserin metin bölümünün bir sayfasının eksik olduğuna ait bir malumata raslamadık.

çok benzer. Hatta aynı atölyeden çıkmış olduğunu usluba ve tarihlerine bakarak kesinlikle söyleyebiliriz.

Dr. Dr. Yılmaz Önge'nin arşivinde bulunan ve Hz. Adem'den II. Mahmud'un vefatına kadar devam edegelen eserin metnini de incelemek, diğer eserlerle kıyaslamak bakımından faydalı olur. Şöyle ki :

KİTÂB-Ü SUHBATÜ'L - AHBÂR :

-Hamad-ı bigâye ve sitayiş-i bi nihaye ol Hallâk-ı Kadim-ül - vücut Hazretlerine ki vücut-ü cemî'i mezbûr ve mebatın bahr-i vücûdundan bir katre ve şuhud-u nur-i zuhuri zuhurlî şuhudundan bir lemha olub beyne'l-kâfi ve'n-nûn ihtirâ-i enva-i mevcudat ve ibtidâ'î esrar-ı meknunat buyurub vücûd-ü insanı kelime-i camia ve sahife-i kâmile kulub nüsha-i kübrasin icad ve sair eşyadan imtiyaz ve ihtihab birle suver-i cemî'i maan-i ve kelime-i seb'al-mesâniyi derç ve mahz-i istifa ve ihtiyarı ile mecmual Hazretî Ademden İktisar-ı ceride-i sülâle İkrâmıyla livây-ı benî-Adem saye endaz mefarık himeme âlem olub Hâmil-i Hil'at-ızzet ve menşur-ı tuğra-yi Hilâfet olarak arsa-i gabradan vâsî-i mele-i âla olmuştur ve salat-ı selâm ol rehnemây-ı şahran-ı Hüdâ ve büşivay-ı cadde-i Hudâ ser defter-i sahife-i enbiya ve fihrist-i ceride-i evliya afitab-ı felek-i istifa mehtab-ı bürc-ü esfiya yani Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri üzerine dahi âl müçteba ve eshab-ı mukteda Hazretleri üzerine olsun ki cümle evliyaya rehnûma ve cemî-i ümmetane mukteda olmuşlardır. Rıdvanullah-ı teâlâ aleyhim ecmain. Emma ba'dü tarih Şımasan erbab-ı İrfâne hafî değildir, ki Cenab-ı Hazret-i Adem zamanı meyâmin İrtisâmından bulunduğumuz tarih hemgâmine değin cemî-i Ademian iki kısım olub kısm-ı evvel Tufan-ı Hazret-i Nuh'dan mukaddem kısm-ı sani muahherdir. Amma anlar iki Mülk-i gayıbtan arsa-i şuhûda mukaddem kadem-i endazburuz olmuşlardır onların hakikat-ı halleri ve nihâyet ahvalleri ve esamî-i ersabları kemah hüve hakkah kuhû malûm değildir. Gerçi bazı ehl-i tevarih bu mekalede Piraye-i sahaif etmişlerdir amma indel-ukalâ müsellemler olamayacağı aşikârdır. Velâkin bazı hadiselerin vukuuna ilmimiz fakid Kur'an-ı celilüşşânın natık olduğu kıssadan ve ehbiyayı izam ve Rusul-i Kiram Efendilerimiz Hazretlerinin ihbar-ı muciz âsarlarından lâhik olmuştur. Ve bazı zevat-ı sîkat şöyle ittîfak etmişlerdir ki Tufan'dan mukaddem olan ahbârı muhbir ve müş'ir olan evlad-ı bin-i mim ibn-i ladderin peygam bin Nuh aleyhisselâm dır ki vilâyet-i Farsa Hicret edüp ehl-i Fars anun neslindedir. ve bazı müverrihan Tufandan mukaddem bu âlem-i dest-i tasallutu cebabire olup ek-

ser-i ahvâllerin tahrir etmişlerdir. Hatta kûmhu'l - ahbâr da ihtisarül - Acayib nâm kitabtan mekuldur ki tufanda mukaddem âlem zir-i hükümet-i cebabir de olup pek çok âlim, fazıl ve feylesof, akil kimesneler olup enva-i ilimler icad ve günâgün san'atlar ihdas edüp ilm-i tilisim gibi ve ilm-i sihir gibi ve bunlara menend eşitilmiş ve eşitilmiş nice hünörlere icad etmişler idi. Hatta Hazret-i İdris aleyhisselâmın şakirdânından İskilinus namında gayet ehlihünörlere bir kimesne var idi. İdris aleyhisselâma ziyade muhabbeti var idi. Mürşidü'lleyhin urucundan sonra firâkına tahammül edemediğinden naşî hey'et-i mahsusasını feramûş etmemek arzıyla biri kürsîde ve biri uruc-u resmî olarak iki vech-üzere tasvirin tasnî edüp ana tâzim ve tekrim ederdi amma muradı ibadet olmayıp ancak muhabbat idi ve buna göre bazı kimesneler dahi nice resimler yapmışlar idi. Nihayet mürûr-u eyyam ve tedavül-ü hengâm ile tufan-ı Nuh aleyhisselâm vâki oldukta ol tasvirler dahi gark-ı lücce-i Tufan olup bâde ezîn gelen kavimler ol resimleri bulduklarında mecmu isî İskilinus'u zan edüb buna taparlar imiş diyerek putperestan dan bazıları anlara taptılar. İşte put andan kalmıştır diyerek Kitab-ı mezkûrde nazar-kerde aciz olmuştur. Tafsîlin murad eden mutalâ'a buyursun. ve nice acıb ve garaib nesnelere vukubulduğunu fehmedün. Gelelim maksud olan kısm-ı saniye ki Tufandan muahher vücûda gelmişler, anlara meşhur ve müteasif olanlarını ve müverrihânın müttefik oldukları silsile-i manzuma-i işbu risâleye derç ve Subhatu'l - Ahbâr isimyle mevsum olmuştur. Tenvîrihan-ı ehl-i iz'ana bu dahi malum dur ki zaman-ı Cenab-ı Adem'den, Hazret-i Fahr-i âlemin neşim nigâh-ı âlemi nasuden Hırâmân-ı arsa-i şuhud oldukları âvanine değin ehl-i acem katında altıbin onüç yıldır ve bazıları İndinde beş bin dokuzyüz yıldır ahab-ı hisâbin ekser-i ittîfakları ebce hurufunun cemî-i adedî mikdarınca dîrkî beşbin dokuzyüz doksan beş saldir emma taife-i Yahud Tuvrad'dan nakilleri üzere hubut-ı Adem aleyhisselâm ile Hicret-i Hatemü'l-enbiyâ aleyhi vesellem vuku-i mabeyni beşbin kırk üç yıldır ve millet-i masarının incilden rivâyetleri zama-ı mezkurdan seyyid hœcd-i hazar âlem hazretlerinin nur-ü zuhuruna değin beşbin yüzyetmiş sale reside. Amma seyyidün-nas İbn-i Abbas radiyallâhü anhu hazretlerinin kavli-i şerifleri üzere Hazret-i Adem-i safiden Cenab-ı Nuh nebi tufanına değin ikibin iki yüz elli altı yıl. Andan Hazret-i Halîl-i rabb-ı Celîl İbrahim aleyhisselâm me'vlûduna değin bin yetmiş yıl ve Halîlür-Rahman'dan Cenab-ı Süleyman'a değin ki tesis-i beytel-mukaddes buyurmuşlardır. Beşyüz otuz altı yıldır. Andan Kelim-i Cenâb-ı alim Hazret-i Musa aleyhisselâma değin beşyüz beş yıldır, andan Hazret-i İskender'in sedd-i ye'cücüne değin yüz on yedi yıldır andan Rûhullah Hazret-i İsa Mevlûduna kadar üçyüz altmış dokuz yıldır. Ol andan Hazret-i seyyidü'l kevneynin erike-i izzet hasülhasdan cilveger-i sîrad-ı kat zuhurlarına

değın dörtyüz otuz dört yıldır, bu takdirce Cenab-ı Ademden Hazret-i seyyid-i âleme değın beşbin do-
kuzü z elli altı sale balığ olur. Amma bu hisab ka-
meriye-i arabiye-midir yoksa şemsiye-i rumuyemi-
dir malûm değildir. Zira sene-i şemsiyenin sene-i
kameriyyeden onbir güne karib tefarütü vardır. Ga-
yet meram ve nihayet kelâm şu mahalle reside ve
siyak-ı ati de keşide olan maksud-i aslı budur ki
zaman-ı Hazret-i Adem'den bizim zamanımıza ge-
linceye değın sadr-ı nişin-i saltanat-i cihan olan
Padişahan-ı eslâf iki sınıf üzere dirler. sınıf-ı
evvel Hazret-i Seyyüdülsakaleyn den mukaddem
taht-ı ârây-i iclâl olanlardır ki sahife-i tirazi yeraa-ı
tahkik üzere cümlesi dört tabakatdır. Tabaka-i ev-
vel pişdadiyan tabaka-i sani kiyanian tabaka-i
salıs aşkâniyan tabaka-i râbi sasanianıdır. Naka-
le-i sükid-ı gûzeşte-i asar tahkik'i üzere bunlar
yetmiş iki nüfusdan ibaret olub dortbin yüz sek-
sen bir yıl ve çend-i mah ziri efseri iclâle nü-
şimen aram olmuşlardır . ve cümlesi devha-i Ke-
yumersten münşaip ve yezdücurdde munkati yani
ibtidası Keyumers olub ve intihası ahir-i muluk-i
acem olan Yezdücürdür ki ande nesil murkati
olmuştur ve ekseri ahvalde diyar-ı Arab'a en-
biya ve diyar-ı Aceme saltanatın geldiği meşhur
ve mütevatır dır. Ama sınıf-ı zaman-ı Haz-
ret-i Seyyidüssakaleyn aleyhisselâm dan muah-
her piraye-i efser-i ikbâl olanlardır ki on tabakata
vasıl olmuşlardır. Tabakâ-i evvel ben-i Ümeyye
dir ki Çehariyar-ı gûzin rıdvanıllahi Taâlâ aleyhim
ecmain Hazretlerinden sonra saltanat mukadder
olan on dört neferdır müddet-i saltanadları dok-
san bir yıldır. Tabaka-i sani Abbasiyanıdır. Ben-i
Ümeyyeden sonra Hilafet onlara müyesser oldu.
onlar otuz yedi vücud dur. Beş yüz yirmi üç yıl
on bir ay bir gün hilâfet sürmüşlerdir. Tabaka-i
salıs Sâmaniyanıdır ki dokuz neferdır. Yüz altı yıl
saltanat sürmüşlerdir. Tabaka-i rabî **Alpuya**'dır on
altı kimesne olup ikiyüz otuz altı yıl saltanat
sürmüşlerdir. Tabaka-i hamis Sebuktekin dir. on-
bir neferdır. Yüz yetmiş iki yıl devlet sürdüler.
Tabaka-i sadis Harzemyanıdır dokuz nefer yüz
otuz iki yıl beylik sürmüşlerdir. Tabaka-i sabi
Melâhizetü'l mevt dir on iki heyûla-i müşahhas-
tan ibarettir, yüzyetmişdört yıl saltanata nail ol-
muşlardır. Tabaka-i samin Selçukyanıdır on dört
vücutdur. Yüz altmış dokuz yıl saltanat sürmüş-
lerdir. Tabaka-i tasi Cengizhanyanıdır. Sekiz nefer-
dir. Tabaka-i aşir Âli Osmanianıdır nesli nesilleri
Yafes ibn-i Nuh aleyhisselâmdan zuhur edüb ced-
beced Han-ı bin Han olarak Osman Han
Gazi'ye vasil olmuştur ve bazı ehl-i hesabın ve
ehl-i keşfin ihbarlarına göre saltanatları Mehdî
ye vasil olup teslim-i emânet edeceklerdir. Ebka-
hümüllâhü saltanat-ı anetehu ilâ kıyamüssaa bu
mecmu Tabakat-ı salatin-i ruy-u zemin ve ser-
verân-ı cihan berveç-i âti bazısın mersum ve
bazısı mevsum zıkr olunup her birerleri feleke
naz ve seyyareye hükmü endaz İken haliyen

sahaifi vücuddan resimleri mağdum ancak isim-
leri silk-i evrak da manzum olduğun ehl-i basiret
mahz-ı ibret birle nazar edüb mülk-ü feninin
adem-i bekâ ve âlem-i bekânın vefasın bilüp
mütenassih olması ümidi ile işbu silsileye şurû
olunup iptidasından intihasına değın resim olun-
muştur. Kaide işbu Kitabta olan çizgiler nihayeti
sahifede kaç adet ise alt yanındaki sahifenin
iptidasında dahi olkadar çizgi olup ol sahife de
evvelki çizgi ikinci sahifede dahi gene evvelki
çizgi ikinci cetvel gene ikinci sahifede ikinci cet-
vel olarak intihasına kadar bu tertip üzere tahrir
olunup iptidasından ber cetveli dikkat üzere bakı-
larak aşağı inilse asla tahallûf etmeyüp inkıtâ-i
nesle kadar şaşmayarak alt başa iner gaflet
olunmaya ve bazı nesil na malûm olup ismi meş-
hur olanları yalnızca daire çevrilmiştir ve gene
iptidaları na malûm olup hangi nesilden geldiği
belli olamayanlar ekser silsile-nâmeler de bulun-
duğu mahalden bed' olunup gayetine münthehi
olmuştur. Ve bazılarının meşhur olan hikâyeleri
muhtesarca tahrir ve bazılarının icabeden ill-ıcaz
terk olunmuştur.

Yukarıdaki metin tetkik edildiğinde,
dil daha sadeleşmiştir. Buna mukabil;
taassub artmıştır. Şöyle ki, metnin son
satırında «...bazılarının icaben il'ıcaz
terk olunmuştur.» demekle İslâm'a mu-
gayyir olarak düşünülen şeyler yazılma-
mıştır. Buna misal olarak, Melek resim-
leri, Peygamber resimleri, Hz. Muham-
med ve dört halifesi, 12 imamların re-
simleri yoktur. Hz. Muhammed'e ait say-
fada 134^{mm} çapıda bir daire ve içinde me-
tin bulunmaktadır (Res. 43-44).

Ayrıca, yazar, Subhatu'l-Ahbâr, İh-
tisar'ı'l - Acayib ve diğer mecmua ve
makalelerden derlediğini açıkça belirt-
mektedir.

Eserde, 117 adet gravür tarzında re-
sim bulunup, Osmanlı padişahlarının
portrelerinde geniş ölçüde yukarıda zik-
redilen eserlerden faydalanılmıştır. Os-
manlı padişahlarının culus ve fütühatla-
rı; bayrak, mühür, dünya küresi, selvi
mezartaşı (bkz. Res. 63,64), topaç, armut
şeklinde verilmesini diğer eserlerde gö-
remiyoruz¹⁷.

17) Eserin taş baskısı olduğu unutulmamalıdır. Matbaa, el-
bettaki bazı kolaylık ve imkânlar getirmiştir. Baskı ta-
rihi ve matbaa ismi bulunmamaktadır. H. F. Karatay,
TKSMKYK. C. 1, 665'de; 1270'de litografya ile basılmış
bir kopyadan söz eder.

II. Mahmud, ıslahat hareketlerinden önce ve sonra olmak üzere iki defa resmedilmiştir. Fakat yazar, ıslahattan kelime olarak bahsetmemiş, «Culusu Hümayûnlarından 1241 senesine değin» tabirini güneş şeklinde şembolize etmiş; «1241 senesinden intikallerine değin» tabirini 'ay' şeklinde kullanmıştır (Bkz. Res. 66).

Amerika, New-York Metropolitan Museum'da bulunan 67.272 numaralı baş kısmı oldukça yıpranmış yeşil ipeğe yapıştırılmış, tomar şeklindeki silsile-nâme'nin adı «Suhbatü'l Ahbar»dır. 8.123 m. uzunluğunda bulunan eserin eni 33 cm. dir. Nesihle tâlik karışımından Nestâlik karakterinde el yazması olan eser, XVII. asır Türk kaligrafisini göstermektedir. Şafi el-Şerif tarafından hazırlanan eser, minyatürsüz olup, isimler, diğer eserlerde gördüğünüz gibi daire içindedir. Çizgilerde renk kullanılmıştır. Bunlar, siyah, kırmızı, mavi, yeşil mürekkep ile altun yaldızdır.

Eser; Hz. Adem'den başlar, diğerleri gibi devam eder ve Osmanlı sülalesine dayanır. IV. Memed devrinde kopya edilen eserlerden biridir.¹⁸

İslâmiyet öncesi, Cahiliye Çağı'nda Kureyşliler Kâbe Muhafızı oldukları sebebiyle, daha sonra İslamiyetin ilk devrelerinde Peygamber sülâlesinden oldukları sebebiyle, diğer kavimlerden üstün olduklarını hemen hemen her sahada ih-sas etmişlerdir.

Nakib'ül eşraflık tesis edildikten sonraki çağlarda, Irak'ta, İran'da Horasan'da, Mısır'da Anadolu'da; Hz. Adem aleyhisselâmdan Hz. Muhammed'e kadar veya, eserlerin kaleme alındığı tarihlere kadar, meddah hikâyelerine konu olan şifahî tarih edebiyatı ve folkloru yazıl-gelmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüp hanesi'nde XIV-XIX. asırlarda yazılmış bu tür eserler oldukça çoktur. Bunlar ara-

sında H. 1324; B. 193; H. 1443; H. 1321; R. 1268; B. 297; A. 3599; H. 1150 E. H. 1432; Y. 1689; Y. 1464; H. 324; H. 1590; B. 250; H. 1653; H. 1659; A. 2937; v. s. gibi eserler sayılabilir.

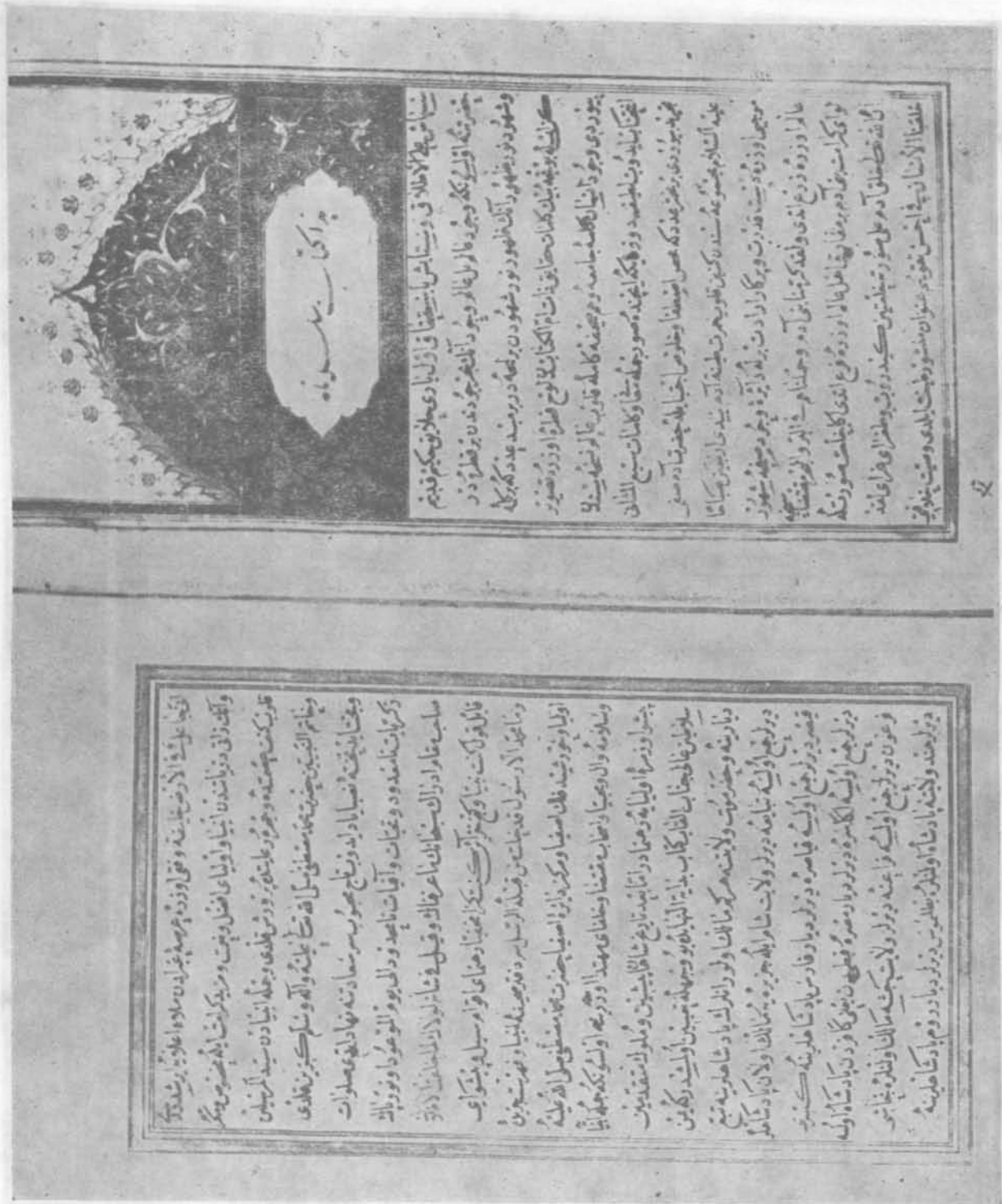
Bütün bunlar bize gösteriyor ki; Silsile-nâmeler sadece Türkler'e has olmayıp Orta-Doğu, Batı ve Orta - Asya milletlerine has bir gelenektir. Ancak şunu da hemen belirtelim ki, Orta - Asya'dan Viyana varoşlarına kadar, güneyde Bağdad, Trablus'a inen bir milletin hakimiyeti altında birçok kavimler bulunduğu, hâkim teb'anın Türkler olduğu dikkate alınır ve İslâmiyetin kılıç ve kalkanının Türkler olduğu ve bu sayede daha kolay geliştiği dikkate alınır, V. Türk Sanatları Kongresine güzel bir tebliğ sunan¹⁹ Bayan Eleonor G. Sims'in yanılmış olmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla XIV. XIX. asırlarda silsile-nâmelerin Türk kültüründe popüler bir konu olduğu, türlü-türlü işlendiği, XVII. asırda zirveye çıktığı, daha sonra imparatorluğun gerilemesinin bizim konumuza da tesir ettiği söyleyebiliriz.

Diğer taraftan, silsile-nâmelerin metin bölümünü inceleyecek olursak, sukutu hâyale uğrarız. Şöyle ki; bugünkü anlamda hakiki ve muntazam bir tarih bulamıyoruz. Hadiseler hikayeleştirilmiş ve efsaneleştirilmiştir. Sebebinin, İslâmiyet öncesi dinlerde ve şarkın mistik mubalağa unsurunda aramak daha doğru olur. Elbetteki tarihçilerimizin ve folklorcularımızın bunları daha iyi değerlendireceklerini umarız.

18) Bkz. Meredith-Owens, G.M.A., Genealogical Roll in the Metropolitan Museum in Islamic Art in the M.N.A., ed. R. Ettinghausen, New York, 1972 s. 87-90; Konumuz minyatürlü silsile-nâmeler olduğundan, bu eser üzerinde detaylı durmuyoruz. Eserin katalog fişlerini New-York'dan gönderen Sayın Nisa Bayramoğlu'na teşekkürlerimizi sunarız.

19) Eleonor G. Sims, The Turks and Illustrated Historical Texts, Fifth International Congress of Turkish Art, Akademik Kilado, Budepest, 1978, s. 752, 753, 760.

Resim. 1 (Vaktiflar Genel Müdürlüğü nüshası ilk sayfası)

کجما و انبیا کراما که روز مقلب و آرزوی پیوسته انعام قبول آید و بر حقوت
 امور مشهوره دن و مشیت احکام دینیه دند و دل و سب و عقده و دین و لرزه
 زال و مغز و کاف و قلعه و دم و کسرا و ذره و کوه و سر عسکر از انکه از پیوسته
 حکمت بنیاده مدت سلطنت و قیامت بیت چکا و کجوت با عیود ملامت و لرزه
 حکمت و دل و غلبه و سب و نعت نال انکه اولین نقل ایندی حضرت علی ازین
 طایفه انصاری و کوزا که در کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه
 مطیبه واقع و کوزا که در کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه
 مدت سلطنت و قیامت بیت چکا و کجوت با عیود ملامت و لرزه
 طویله از آن پیوست و نقل ایندی مطیبه بر ملک مطیبه و ناله که در روز که
 حضرت بنی مطیبه انصاری و انبال پیوسته طایفه انصاری بود زمانه واقع
 اولین و ده هجرت انبال انصاری در روز کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس
 بر طایفه مدت سلطنت و قیامت بیت چکا و کجوت با عیود ملامت و لرزه
 و در او روی راست و در دست چتر که طایفه کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس
 ایندی و مدت سلطنت و قیامت بیت چکا و کجوت با عیود ملامت و لرزه
 بر کتب تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه انصاری و انبال پیوسته
 حضرت بنی مطیبه انصاری و انبال پیوسته طایفه انصاری بود زمانه واقع
 اولین و ده هجرت انبال انصاری در روز کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس
 بر طایفه مدت سلطنت و قیامت بیت چکا و کجوت با عیود ملامت و لرزه

شهره و در شیخ ابواسحق فیروز آبادی در می اندند و حکیم سطرط و حکیم سید
 اکمل زمانه انیدی در شیخ فیروز الدانقند یار و دل کتب تفسیرت فی ۱۰۰ افراس
 مذکور کتب تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه انصاری و انبال پیوسته
 اولی بنی انصاری و ناله و در کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه
 انیدی بر طایفه انصاری و انبال پیوسته طایفه انصاری بود زمانه واقع
 کتب تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه انصاری و انبال پیوسته
 همی در انصاریه و ایه و در دعای خلوت انکه طایفه سطرط و کتب تفسیرت
 الشرفیون و در کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه انصاری و انبال
 ایندی عیبت نلردن آرت غایت خاد و یا عیبت نلردن انکه در کتب کاتبه
 و از این در انصاریه مدت سلطنت سکه که در کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس
 بدست و بنی انصاری اولین خلوت مشورت اولیون در کتب تفسیرت فی ۱۰۰ افراس
 بر کتب تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه انصاری و انبال پیوسته
 کتب تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه انصاری و انبال پیوسته
 سکه و در کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه انصاری و انبال
 اولیون بر طایفه انصاری و انبال پیوسته طایفه انصاری بود زمانه واقع
 ایندی عیبت نلردن آرت غایت خاد و یا عیبت نلردن انکه در کتب کاتبه
 همی در انصاریه و ایه و در دعای خلوت انکه طایفه سطرط و کتب تفسیرت
 الشرفیون و در کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس که از طایفه انصاری و انبال
 ایندی عیبت نلردن آرت غایت خاد و یا عیبت نلردن انکه در کتب کاتبه
 و از این در انصاریه مدت سلطنت سکه که در کتب کاتبه تفسیرت فی ۱۰۰ افراس

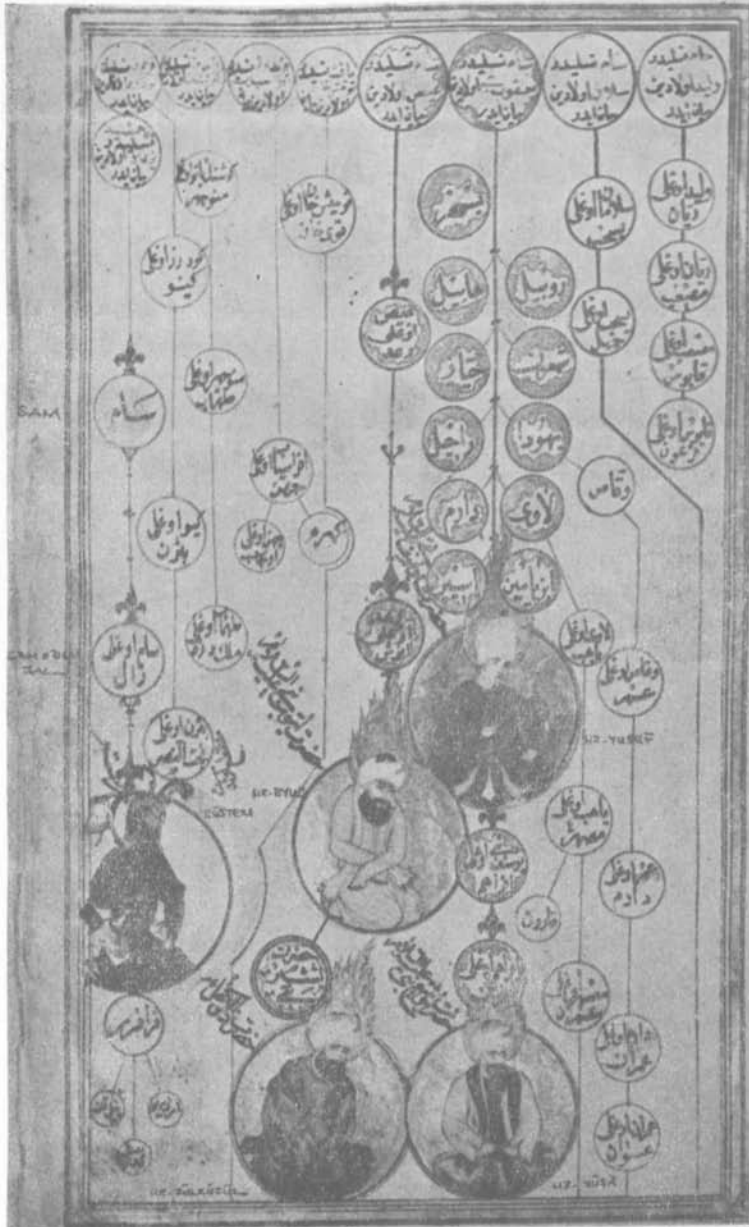

Resim. 9 (VGM. 17-18. sayfası)

Resim. 10 (VGM. 19 - 20. sayfası)

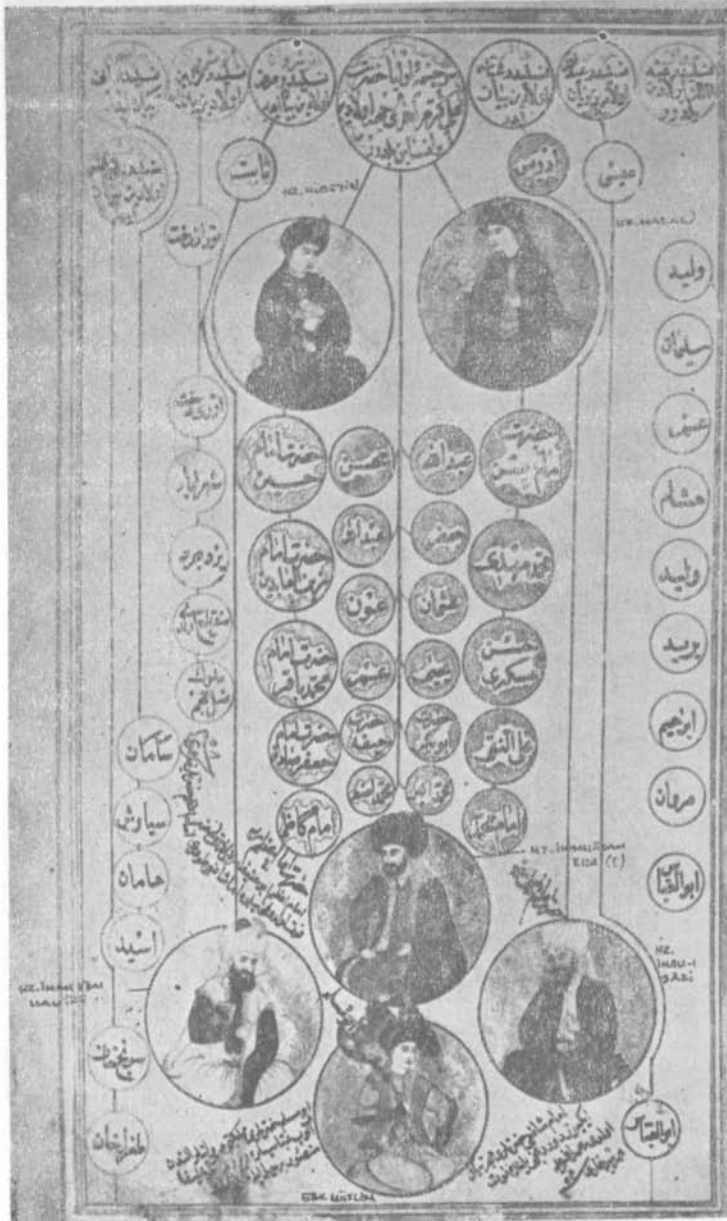

Resim. 11 (VGM. 21 - 22. sayfası)

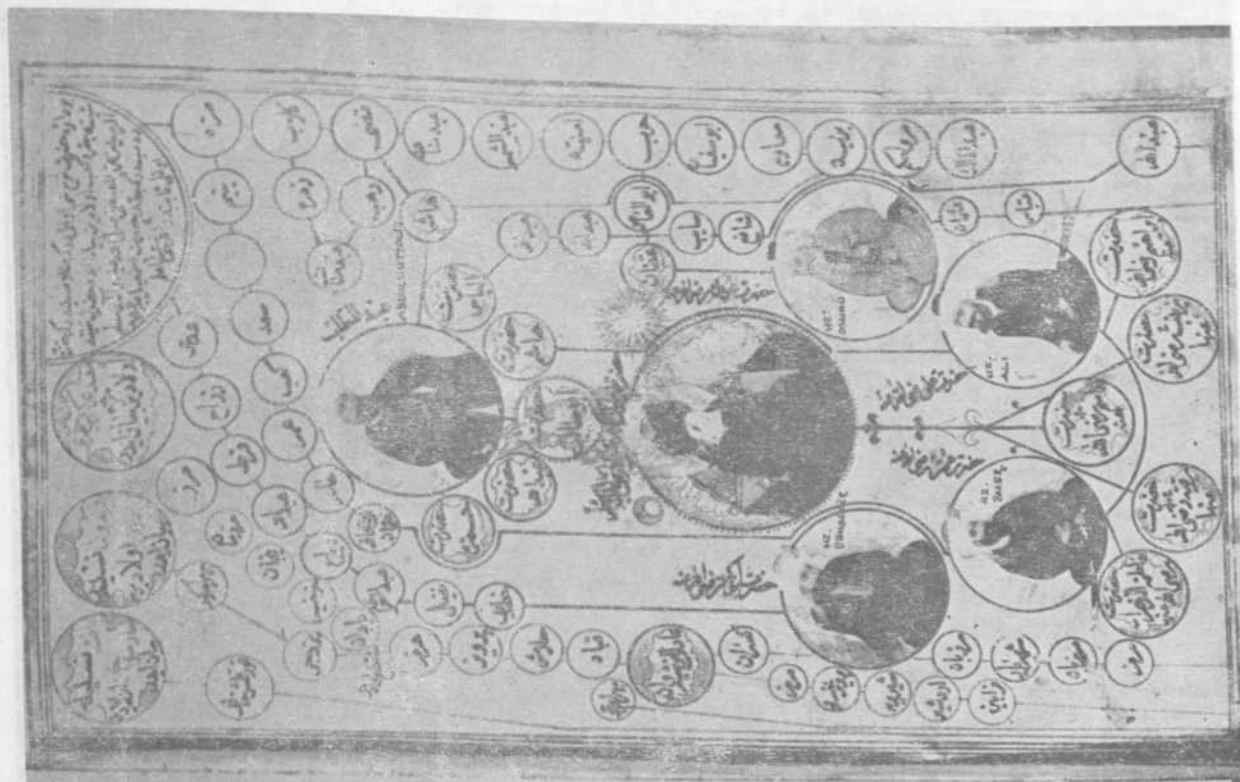

Resim. 12 (VGM. 23 - 24. sayfasi)

Resim. 13 (VGM. 25 - 26. sayfası)

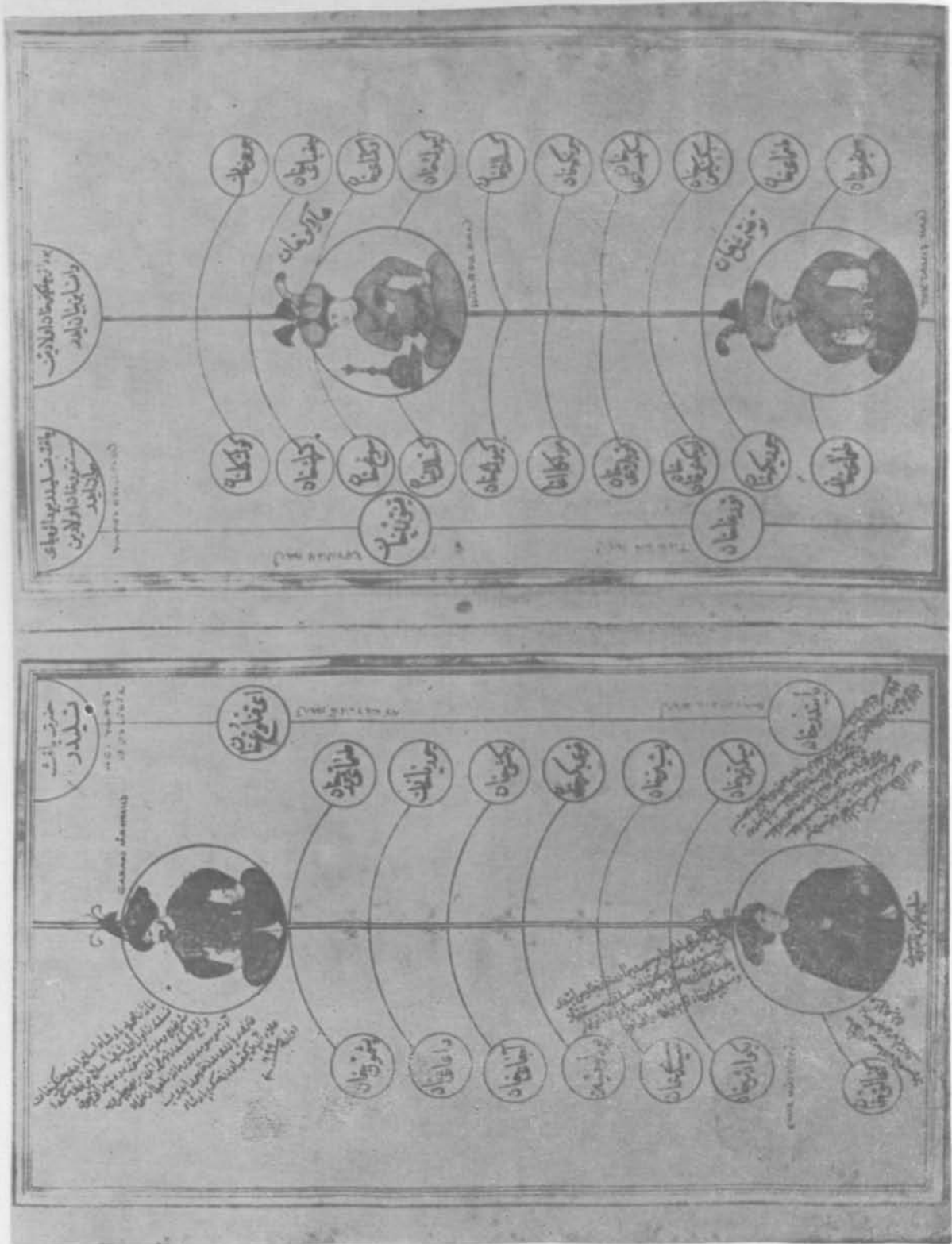
مشقه و قباستان اولاد زيبان ايون

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a genealogical record or a collection of names related to the Sadi family. The text is arranged in columns and rows, with some names enclosed in circles. The script is dense and difficult to read in detail.

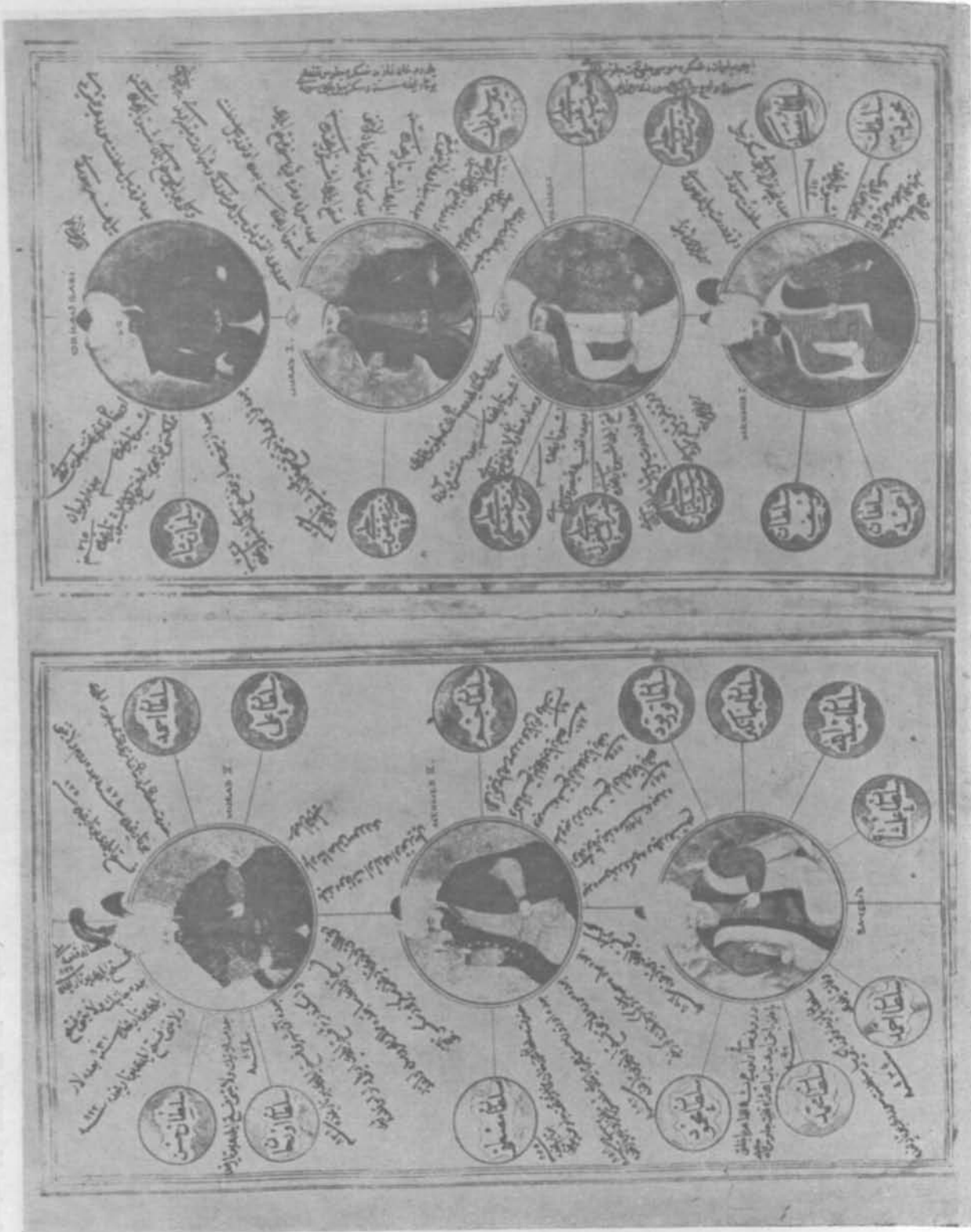
مشقه و قباستان

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a genealogical record or a collection of names related to the Sadi family. The text is arranged in columns and rows, with some names enclosed in circles. The script is dense and difficult to read in detail.

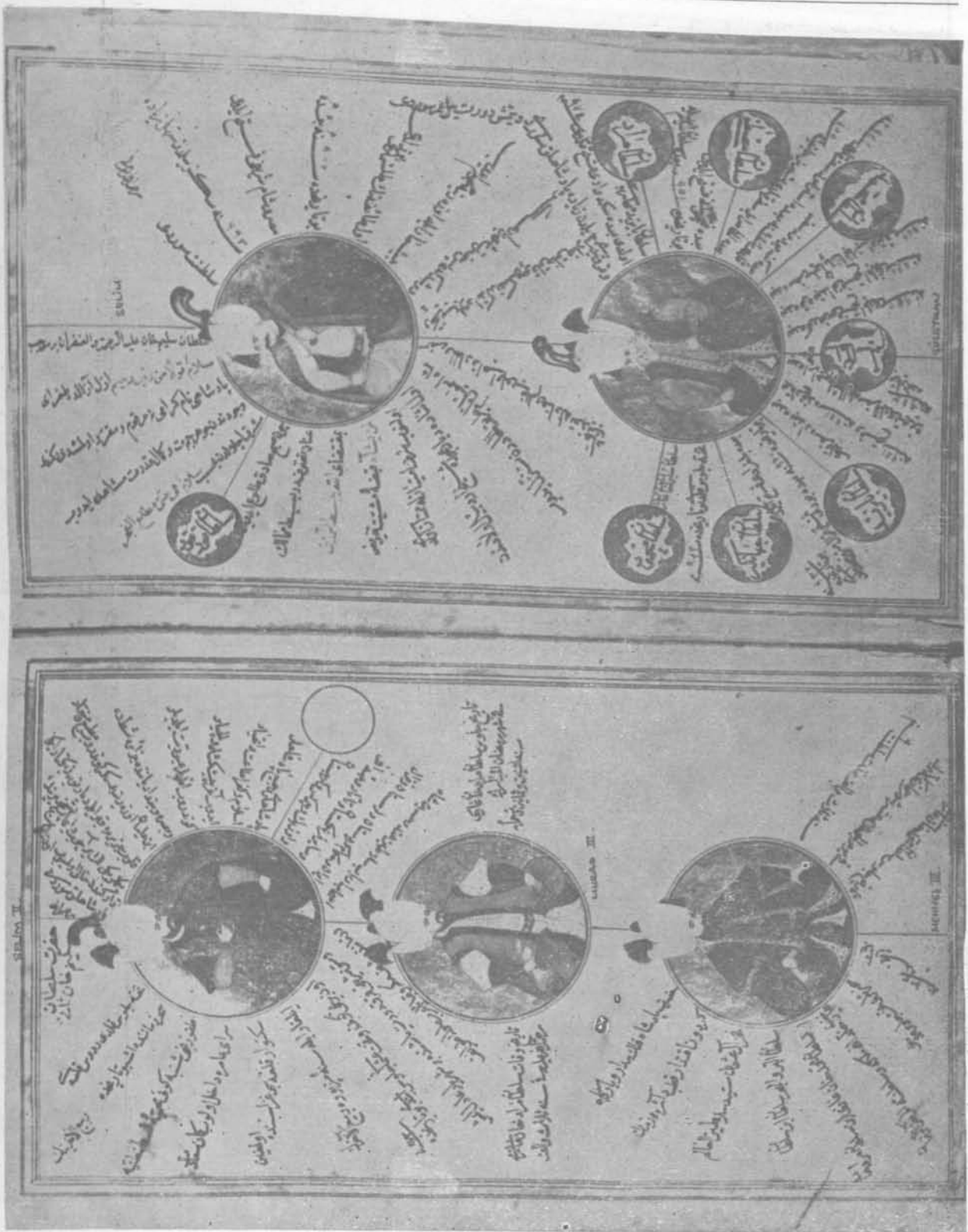
ELN 027 hml - PKX 5454. 946

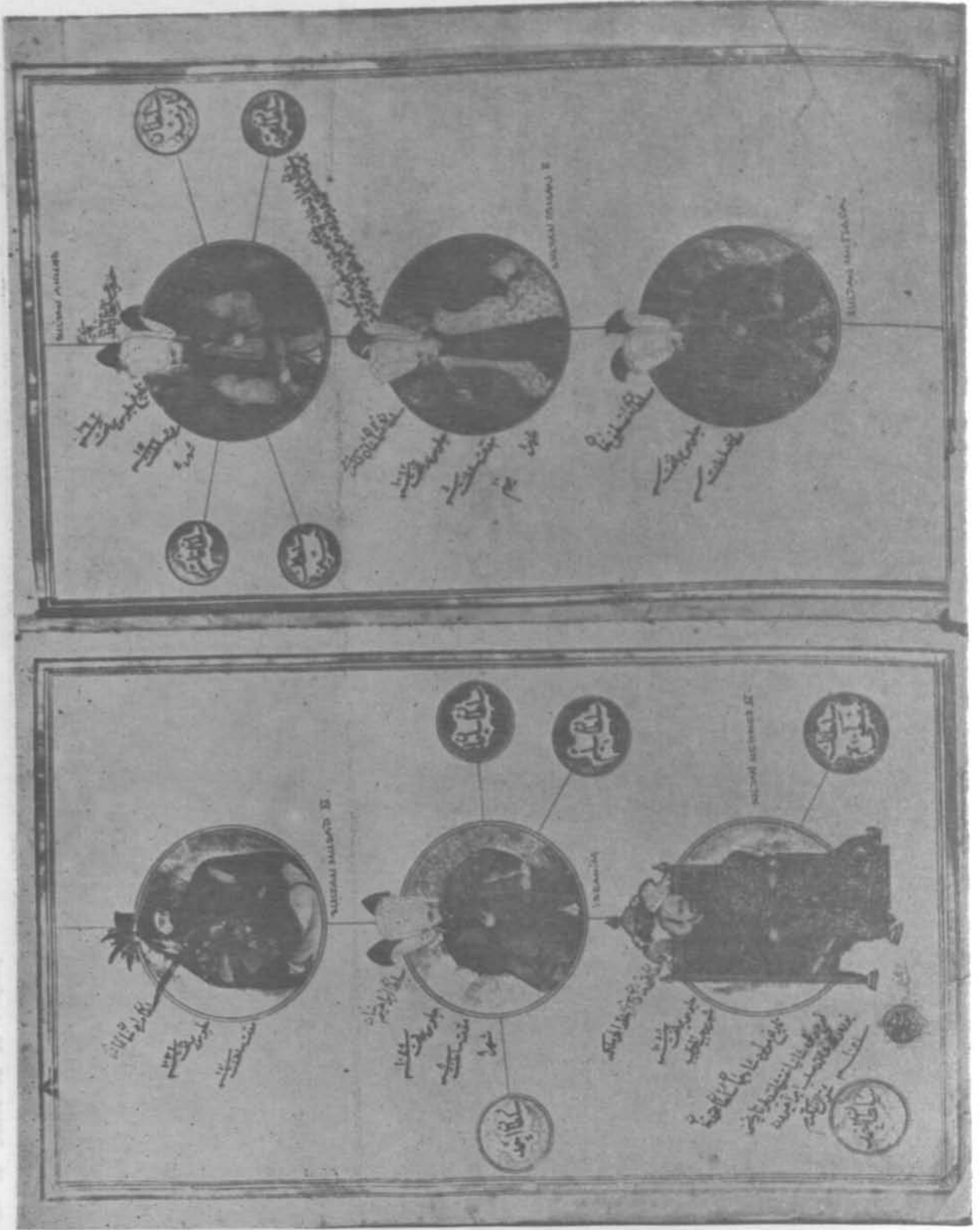
Resim. 16 (VGM. 31 - 32. sayfası)

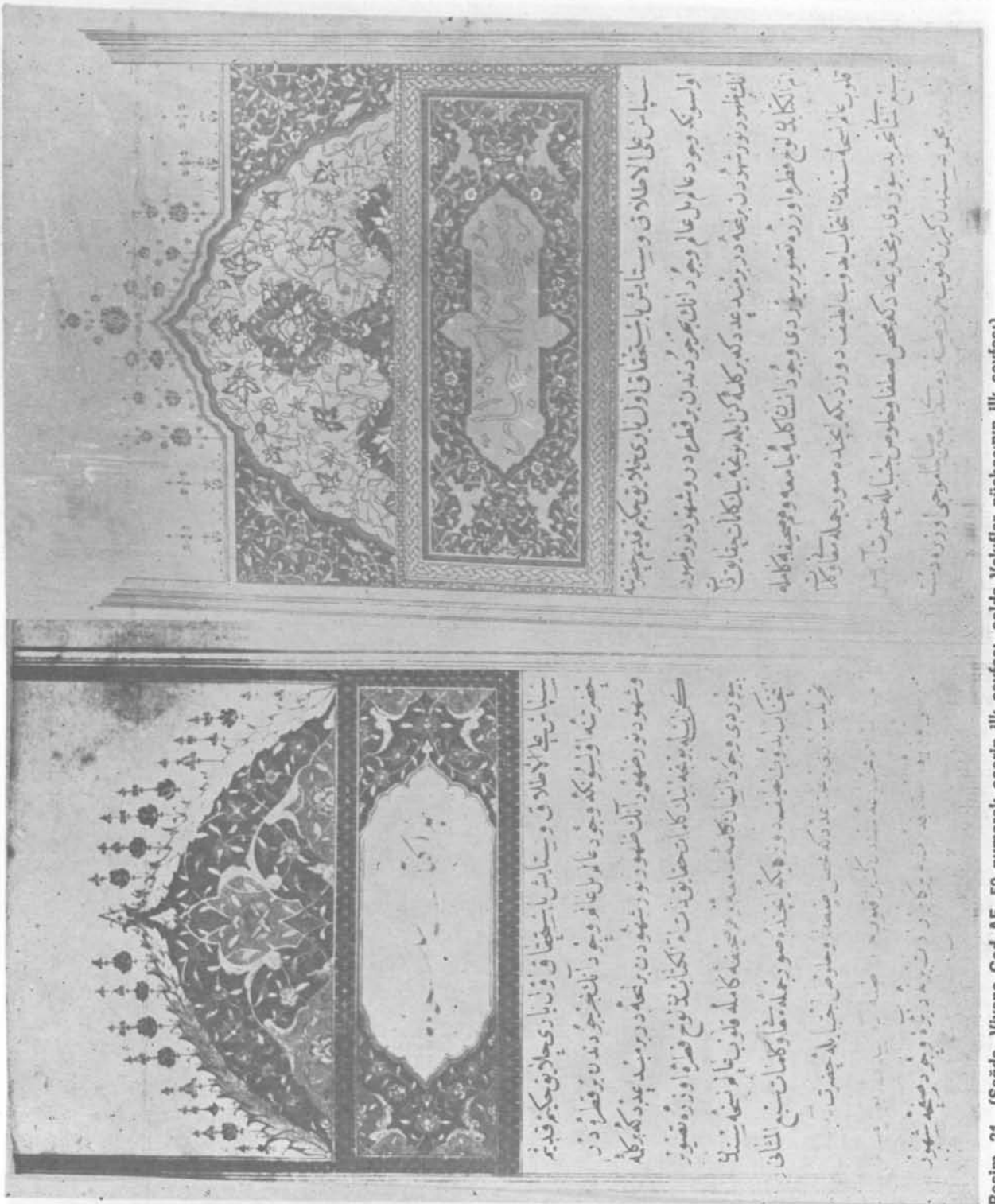

Resim. 18 (VGM. 35 - 36. sayfası)

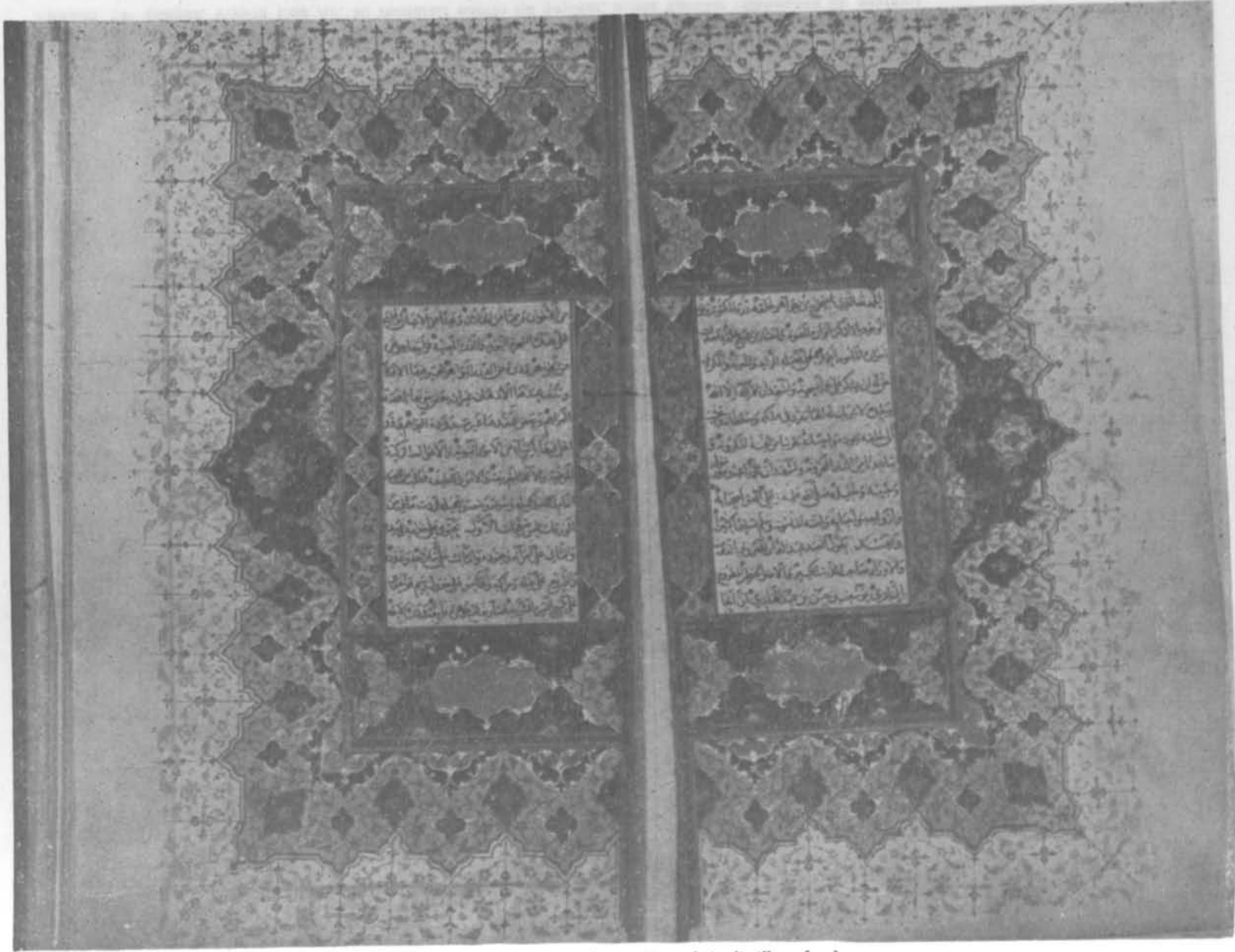

Resim. 19 (VGM. 37 - 38. sayfası)

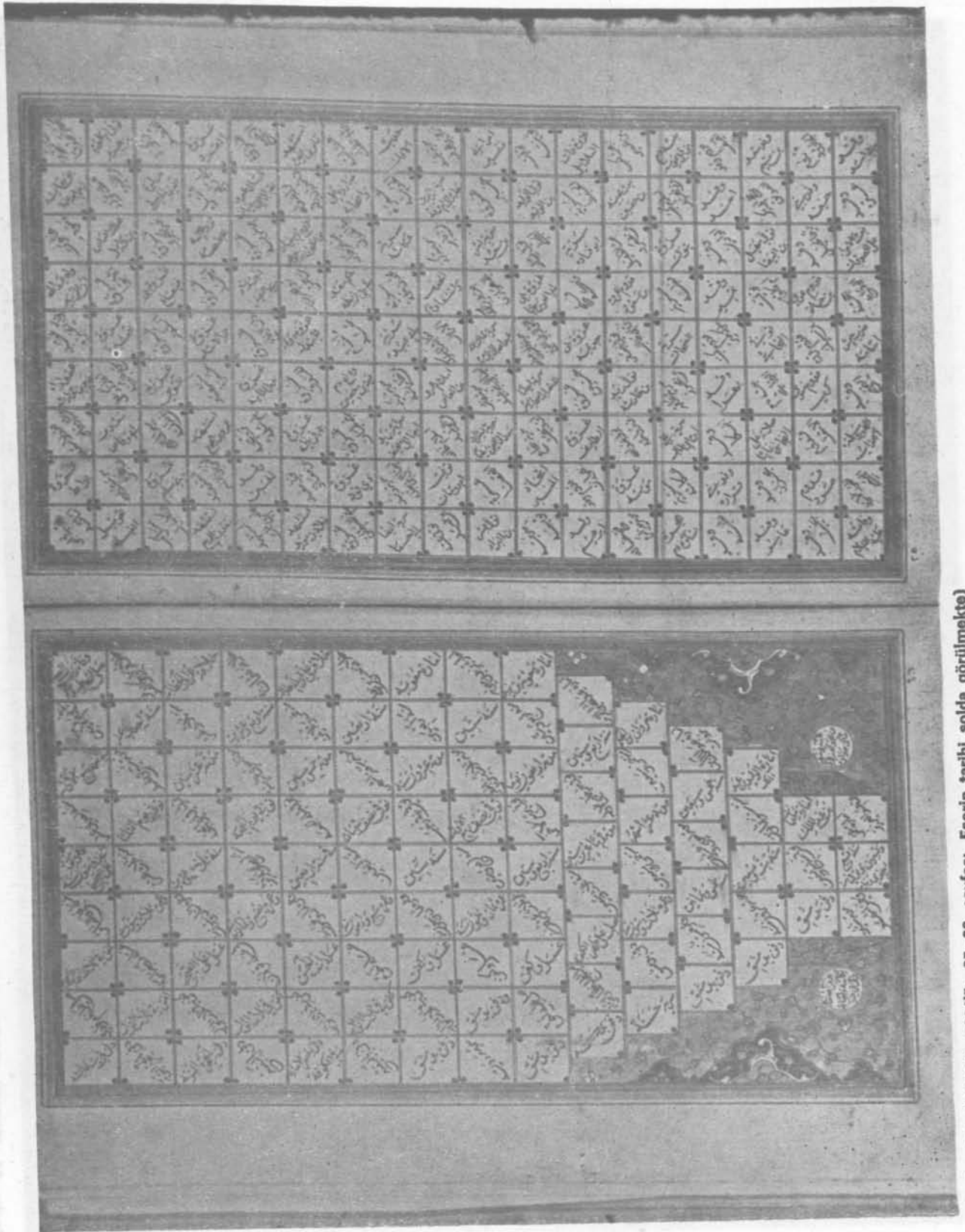

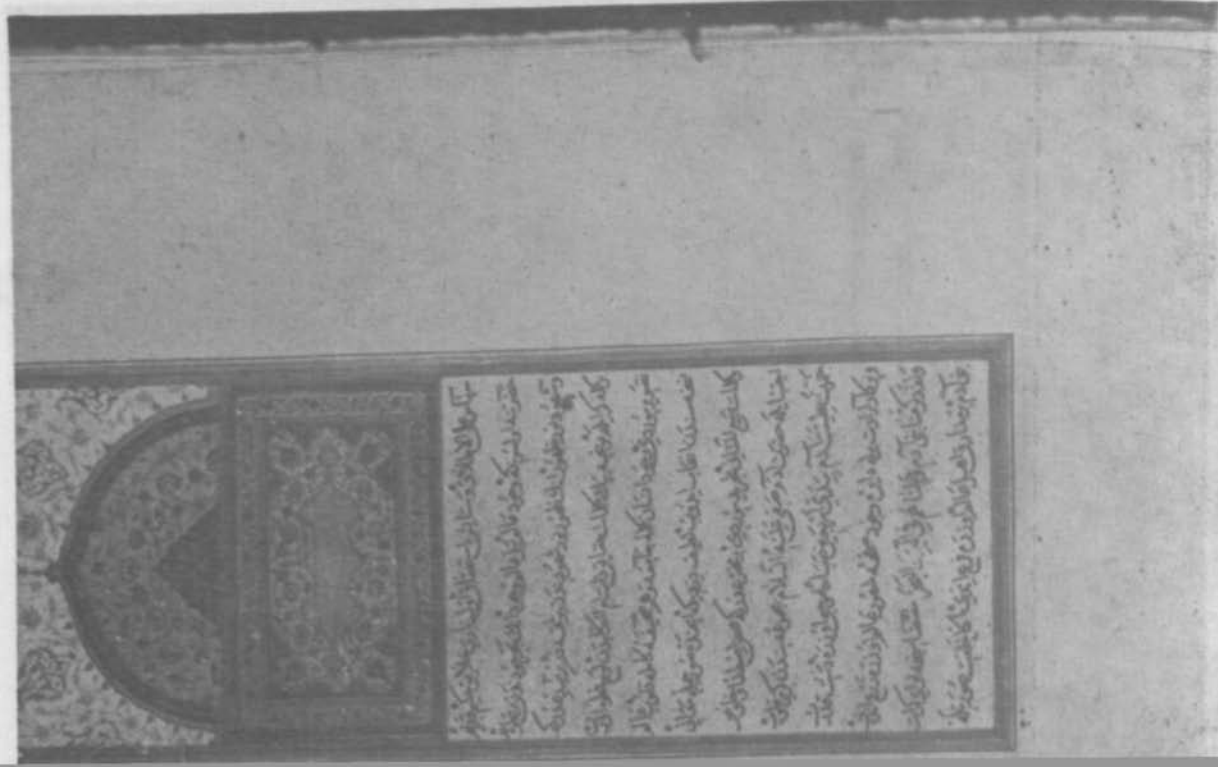
Resim. 21 (Sağda, Viyana Cod AF. 50 numaralı eserin ilk sayfası, solda Vakıflar nüshasının ilk sayfası)

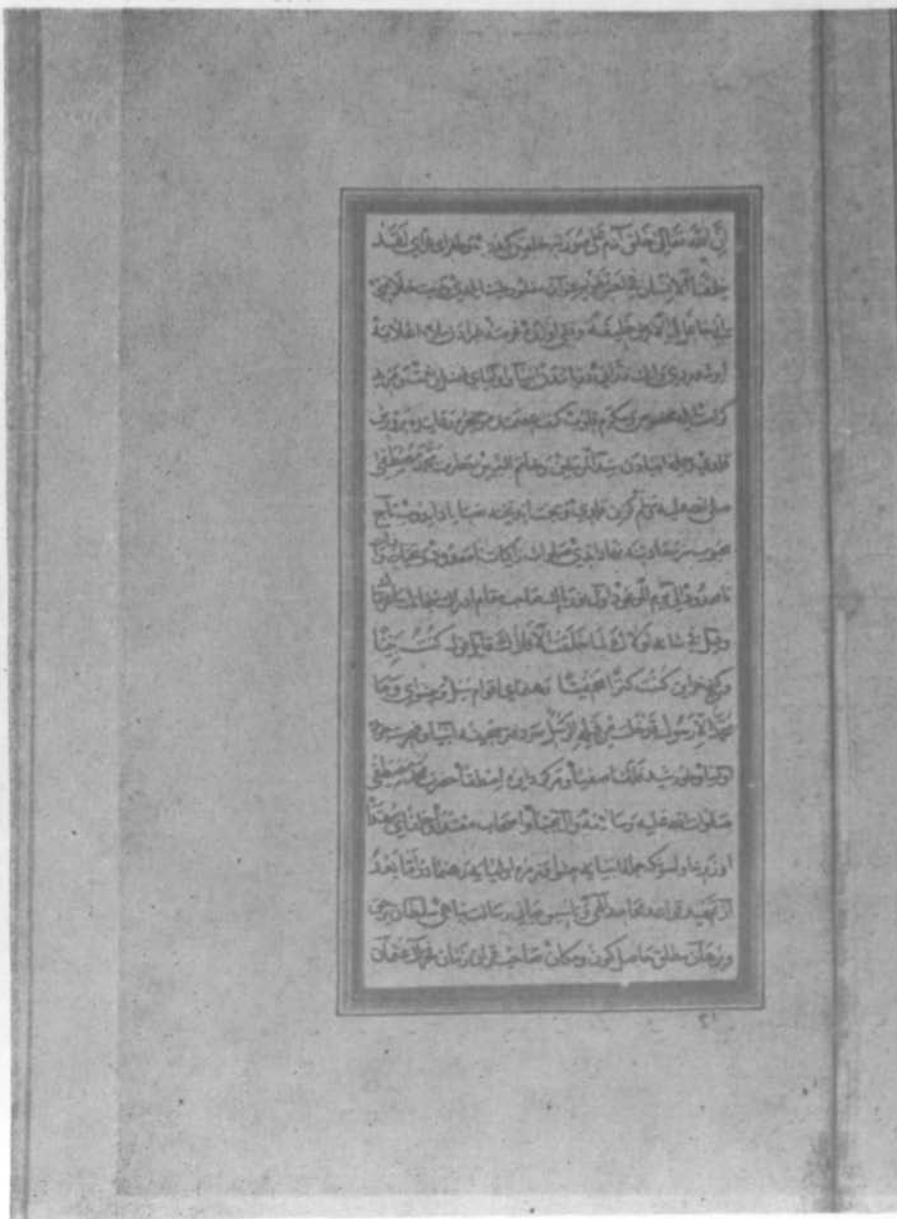

Resim. 22 (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 1324. numaralı eserin zahriyeli ilk sayfası)

Resim. 23 (TKSMK. 1324'ün 25 - 26. sayfası. Eserin tarihi solda görülmekte)

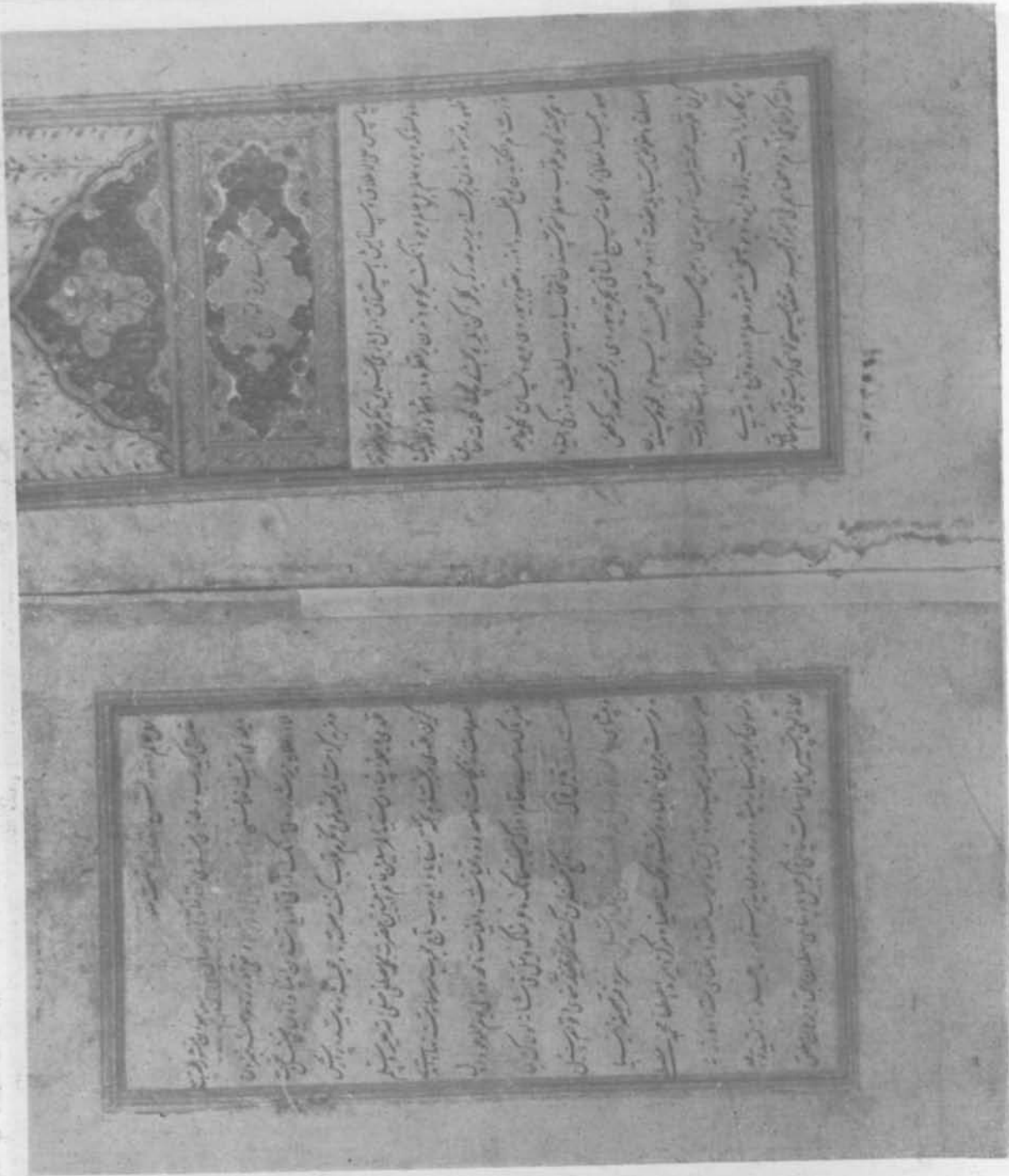

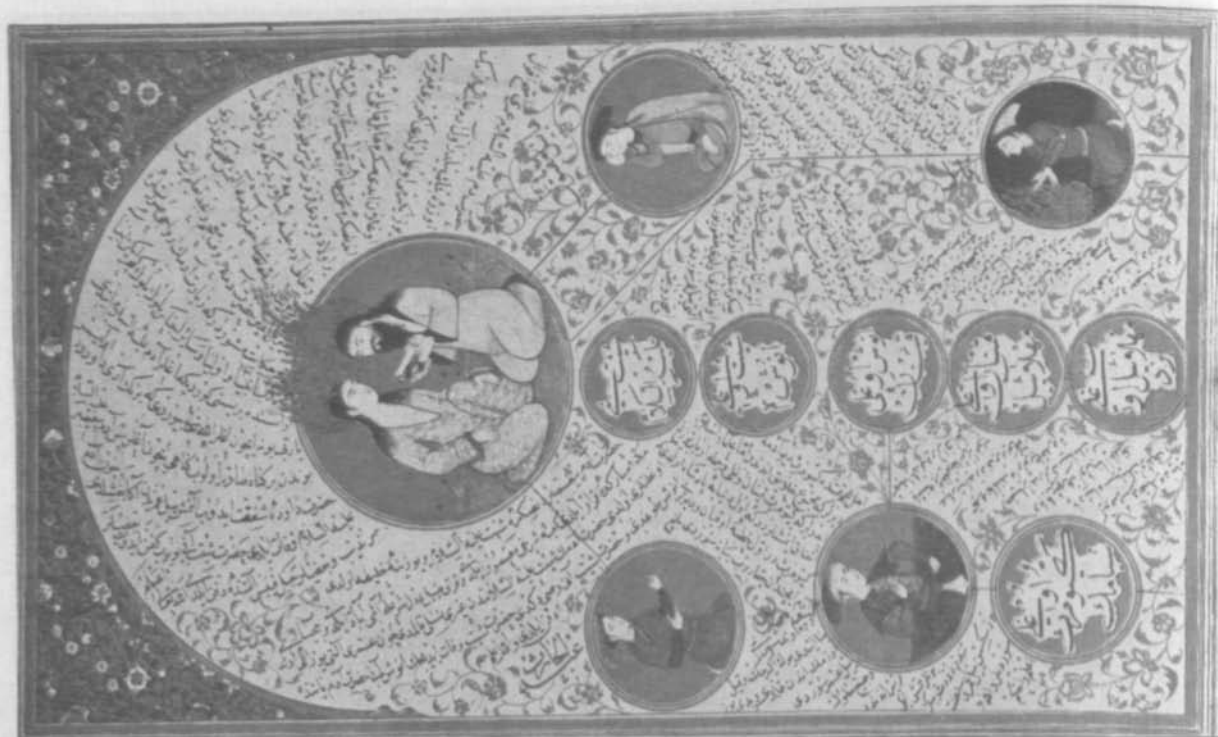
Resim. 24 (TKSMK. 1324'ün II. Bölümünün ilk sayfası.)

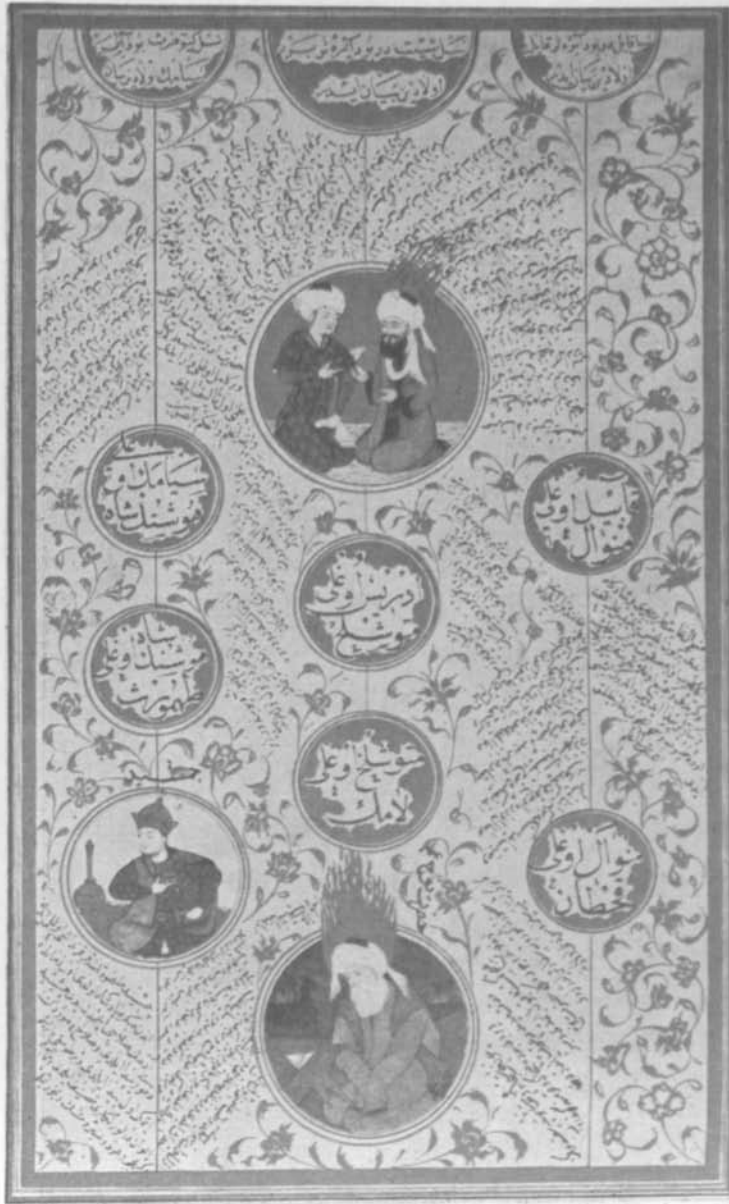
تقصیر صحرای کرامت بی آدم بر تبار و اصل او از روزی که از
 آن کجاست سر تا آن که شالی آن آدم علی من در سطر کعبت
 و طغرای غرای الله علیه السلام و انما فی الله تعزیر غمراش
 طبعش ابدی است ملائک با او از این بر طرفه و جلی
 او زین عرصه فیروزان و لاله اعلا به ایراد و در وقت ثانی
 ذراتدن اینها و اولیای فعلی و نعمت و مریه کرامت له عیسوی
 و کرم طلوبت کف حضرت و مجرود و کما یدک بر عمرش ابدی کلام
 اینها در سینه کلمه سلیم و حاتم البقیه و حضرت جبرئیل
 صلوات الله علیه و کرم کرم قلادی و حضرت اذنیله نصبا یا ایا و وقت
 طبع صوب سر ستماد و شفاها و این صلوات از کلمات است و در
 و تعیبات و اینها است بعد و ذالی بوم الموعود اول و اول و شایم
 مقام از اول سجده ملک تا عرفان و قبل فی شانده نواله ایما
 حکمت آلاء قایل قول کتبت اینها و کج کلون کسب اینها
 زهفای او نام سئل و مشرعی و تا انحراف از اول و وقت و قبل اول
 سر در حق صغیرها و اینها و حضرت عزیز اولیا و خورشید طالع اسمنا
 و مرکز دین سلطان حضرت مجرب و سئل اولیای علیه و بتا لاله
 و آل عیبا و عیبا به متقا و خلفای متقا از روز و اول کلام

Resim. 25 (TKSMK. 1591'in II. bölümünün ilk sayfası)

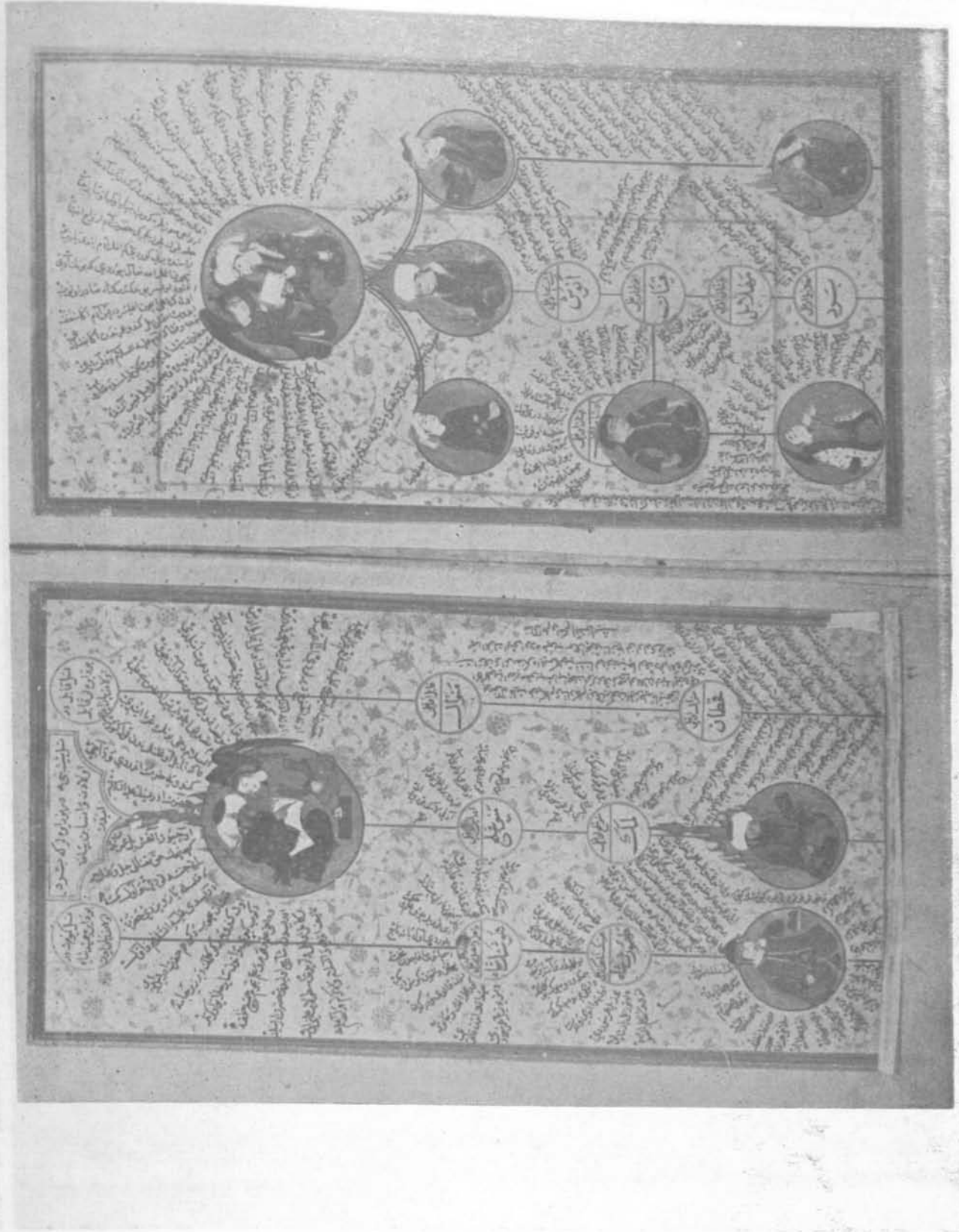

Resim. 26 (TKSMK. 1624'ün II. bölümünün ilk sayfası)

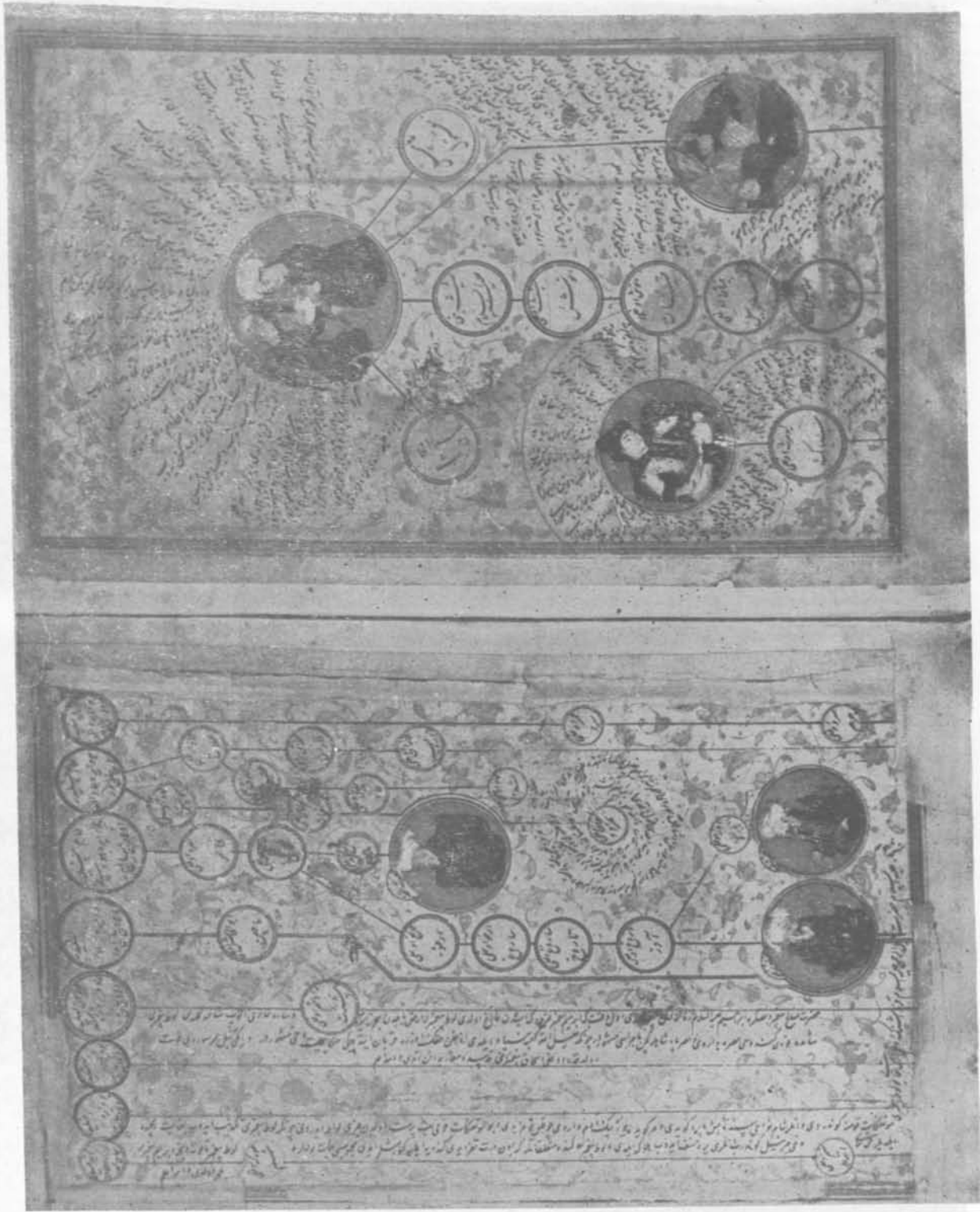

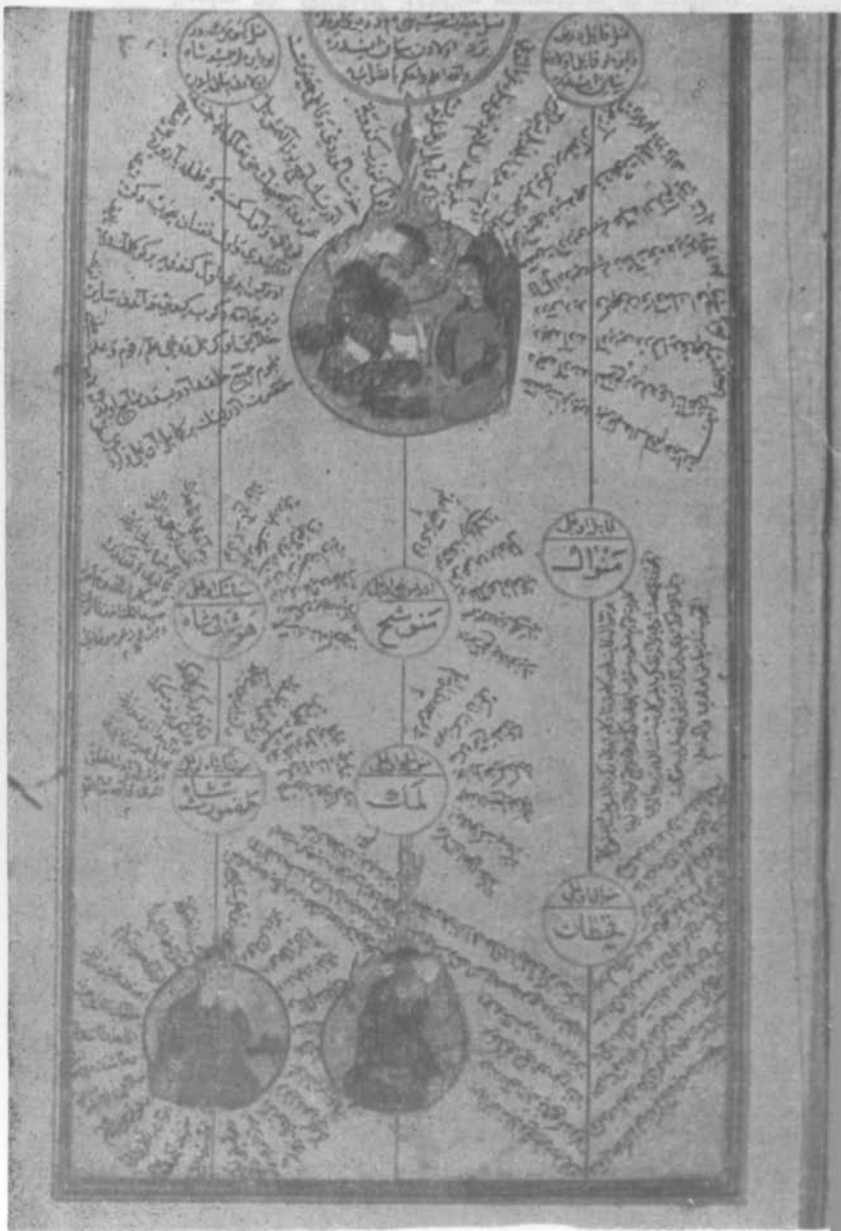
Resim. 28 (Viyana nüshasının minyatürlü ilk sayfası)

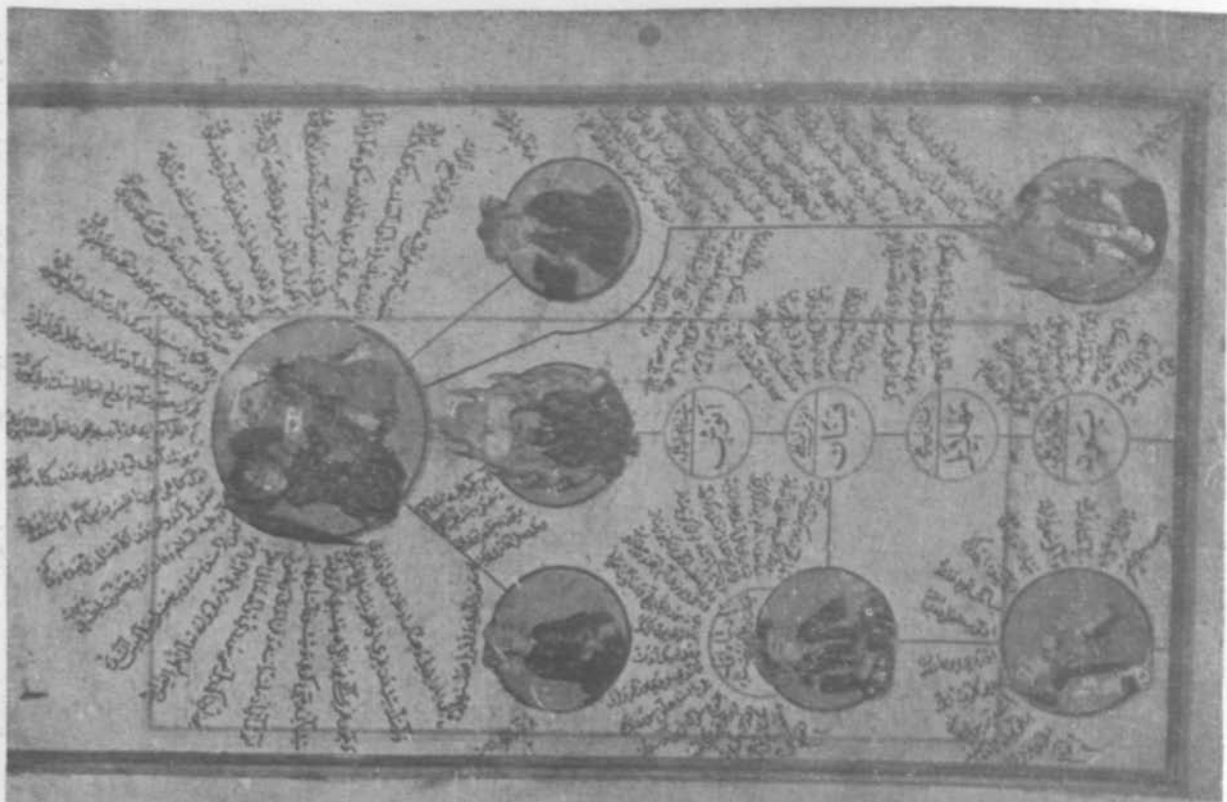
Resim. 29 (TKSMK. 1324'ün minyatürlü ilk sayfası)

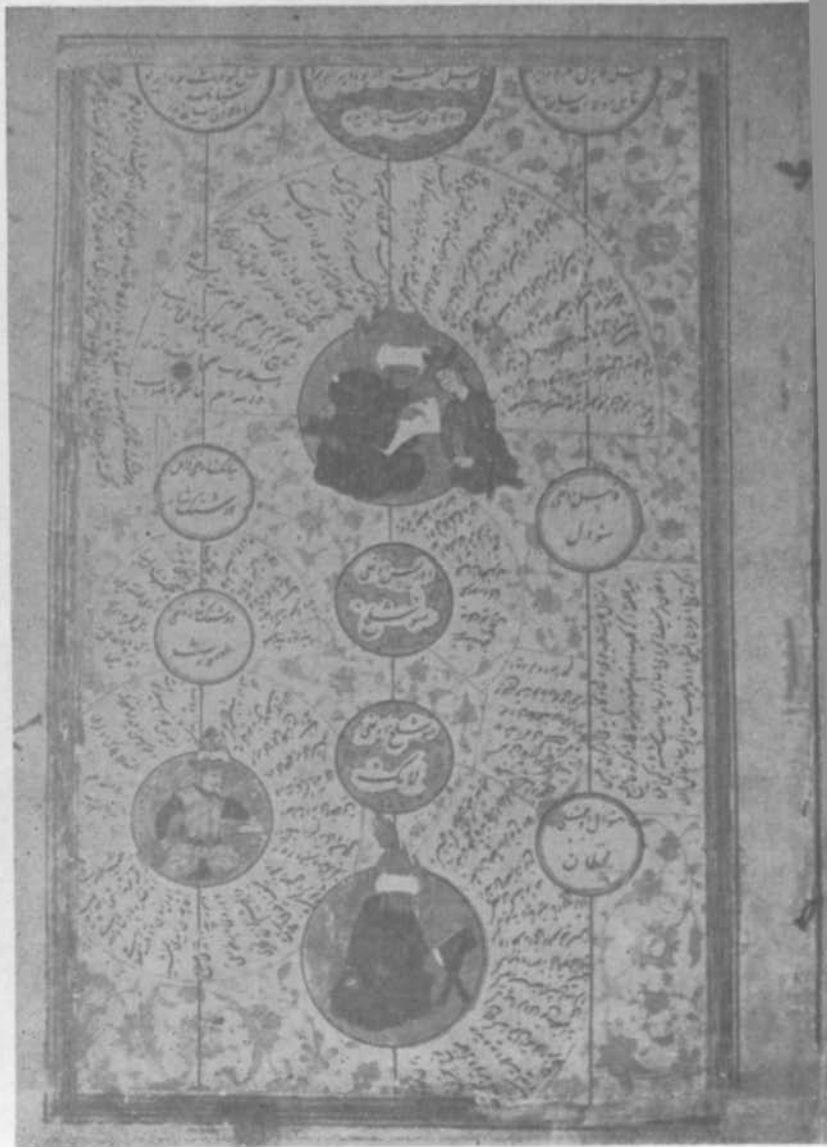
Resim 31 (TKSMK. 1624'ün minyatürü ilk sayfası 9 - 10)

Resim. 30 (TKSMK. 1591'ün minyatürlü ilk sayfası)

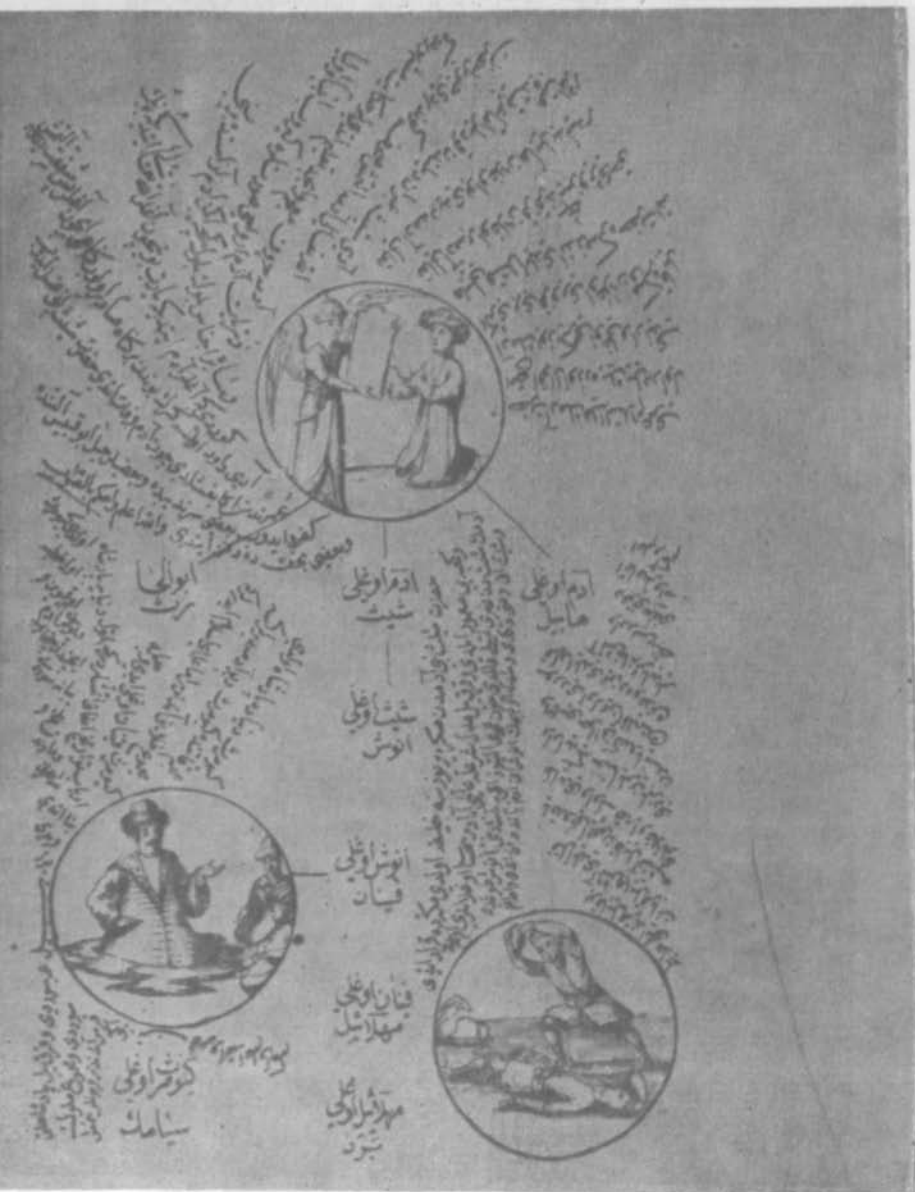
Resim. 32 (TKSMK. 3110'un 7-8. sayfası)

Resim. 33 (Ank. Etn. Mü. 8457'nin 5. sayfası.)

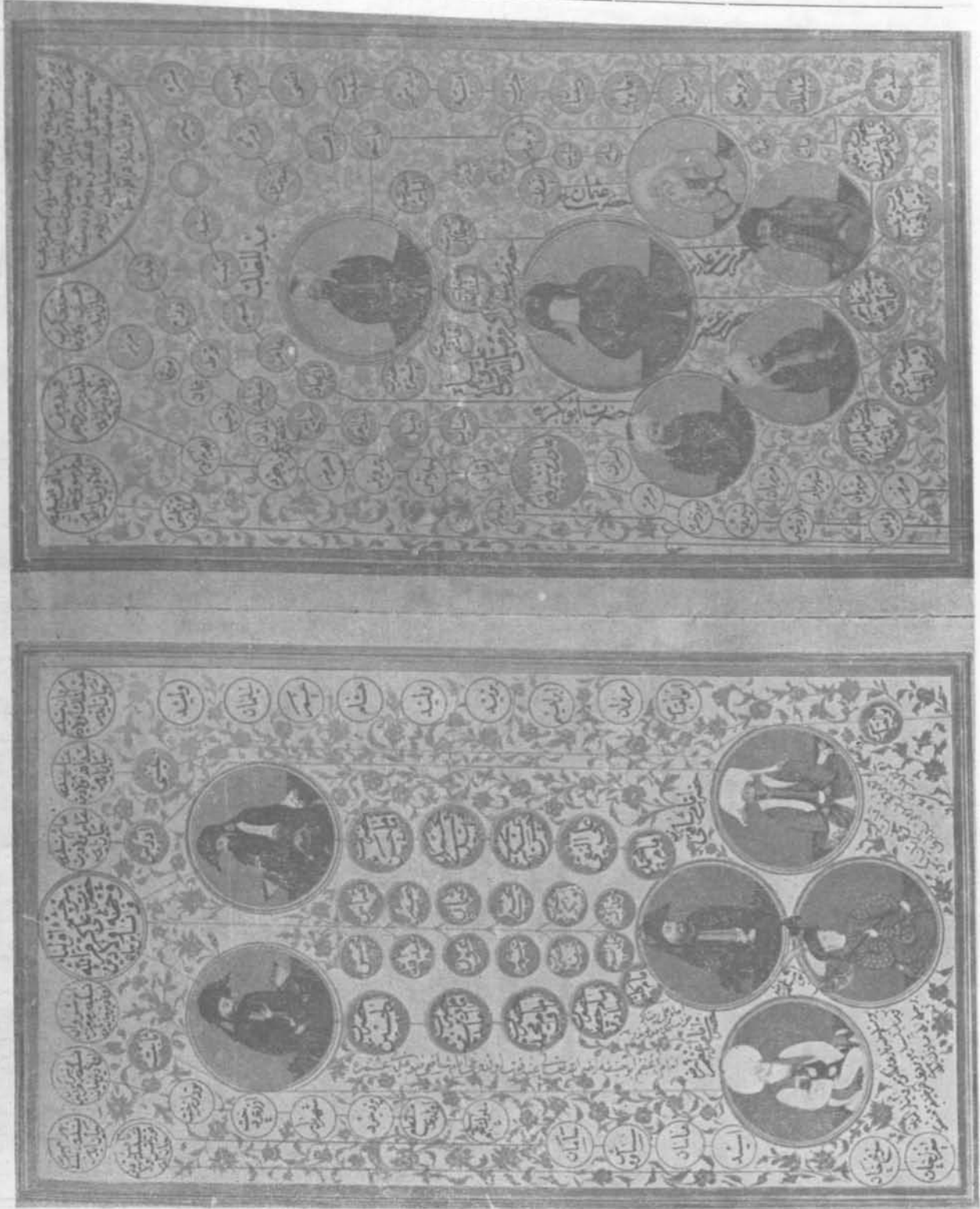

Resim. 34 (Ank. Etn. Mü. 8457'nin 6. sayfası.)

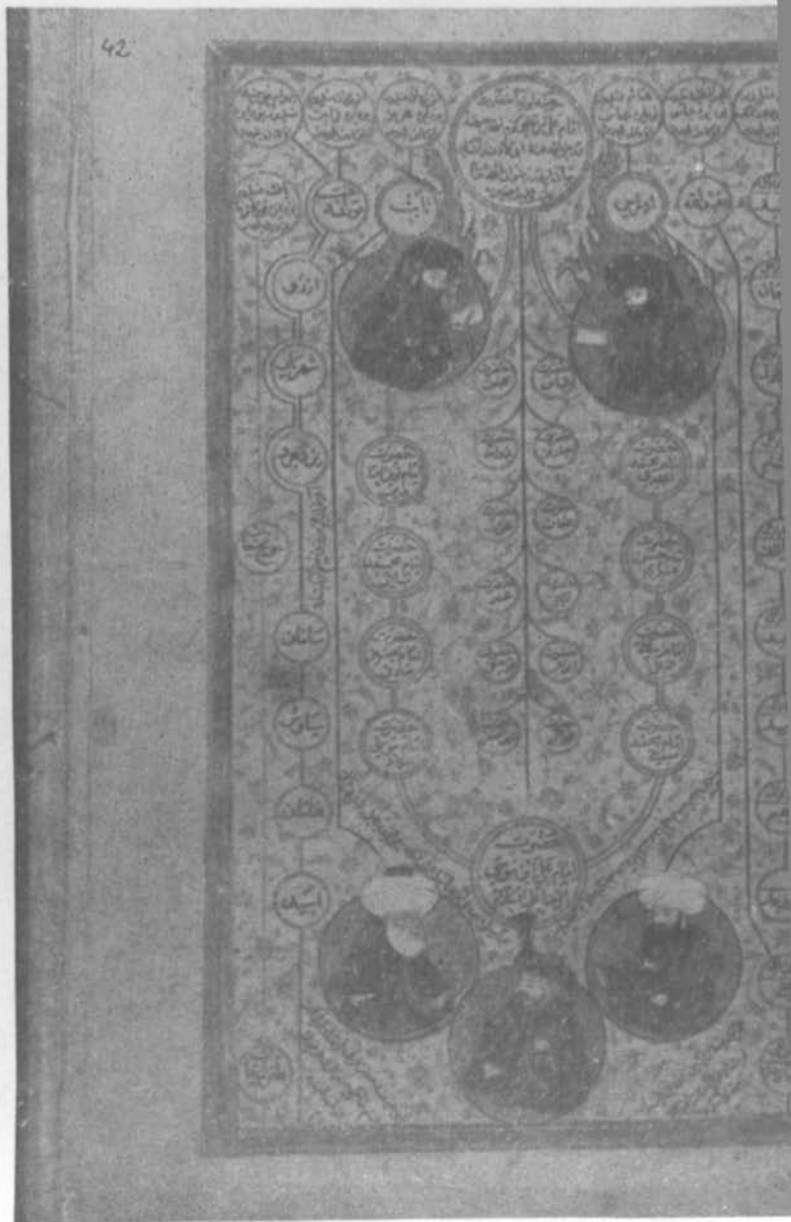

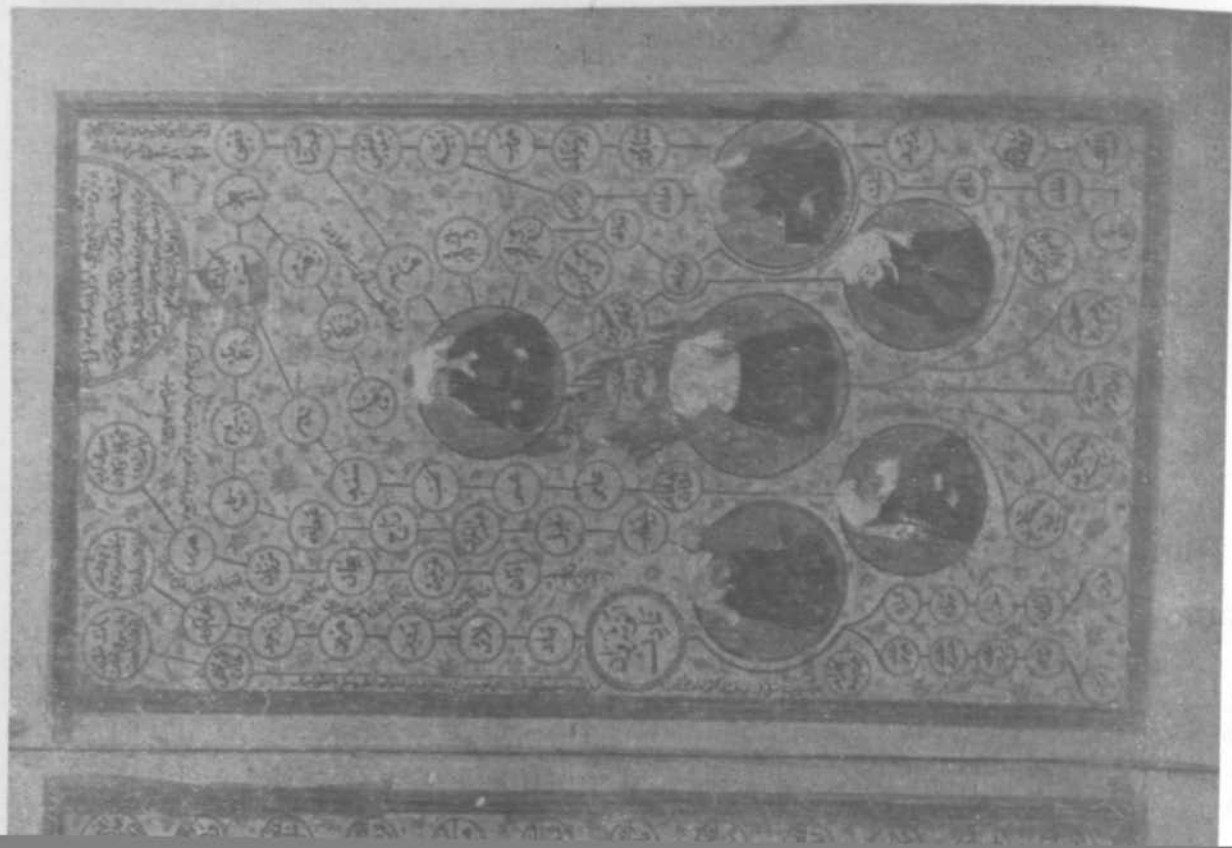
Resim. 36 (Paris National Bibliotheque 12968'in 6. sayfası)

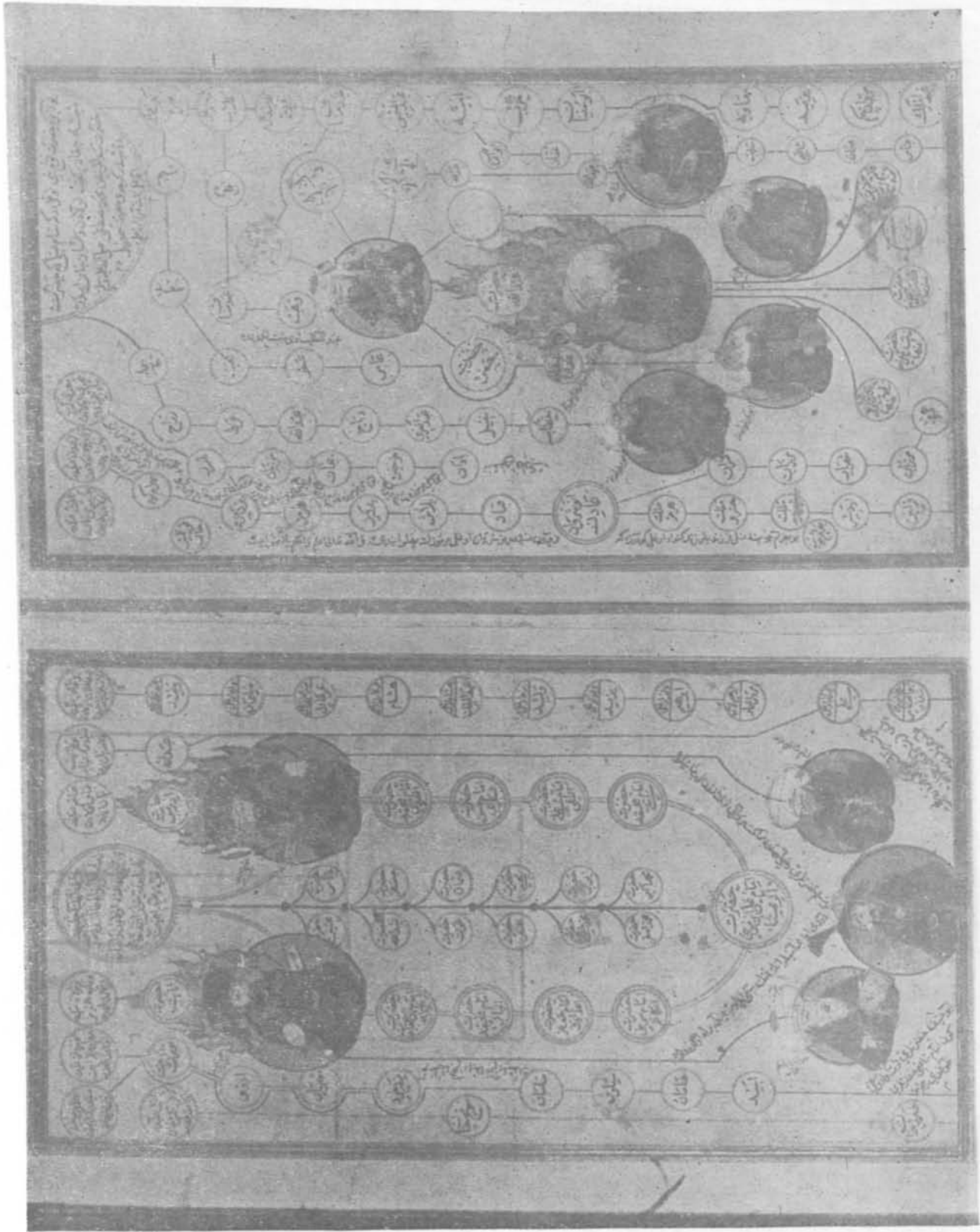

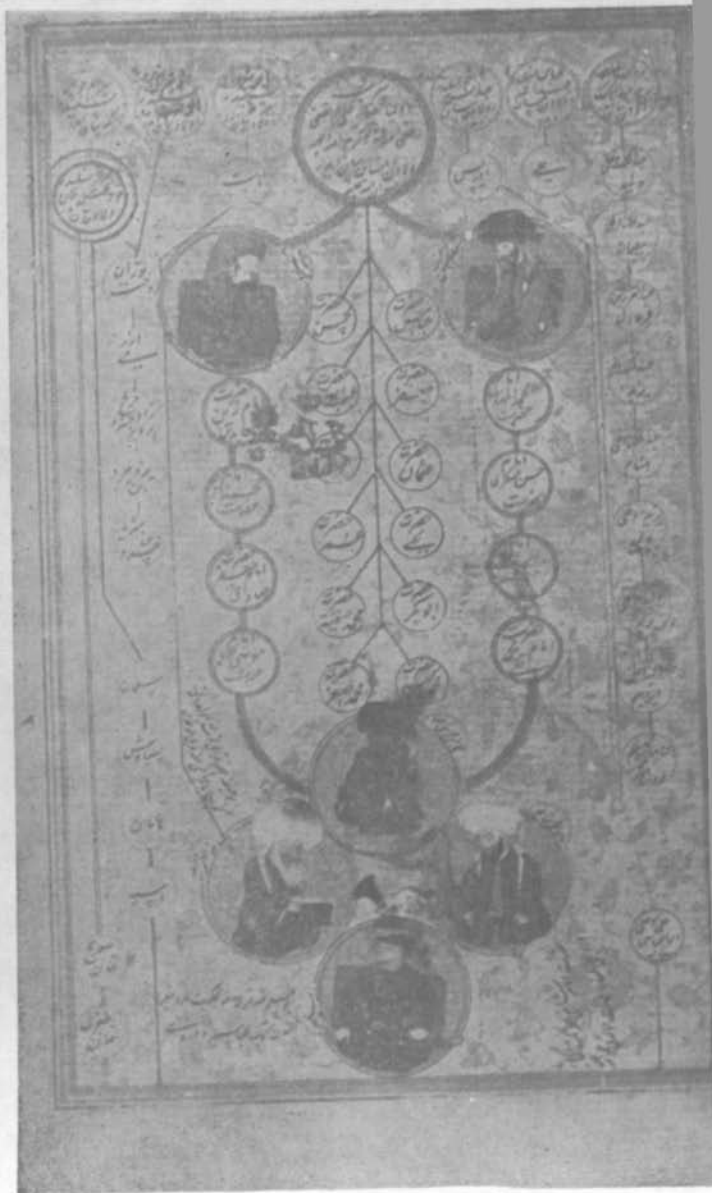
Resim. 37 (Viyana nüshasının Hz. Muhammed seyfası)

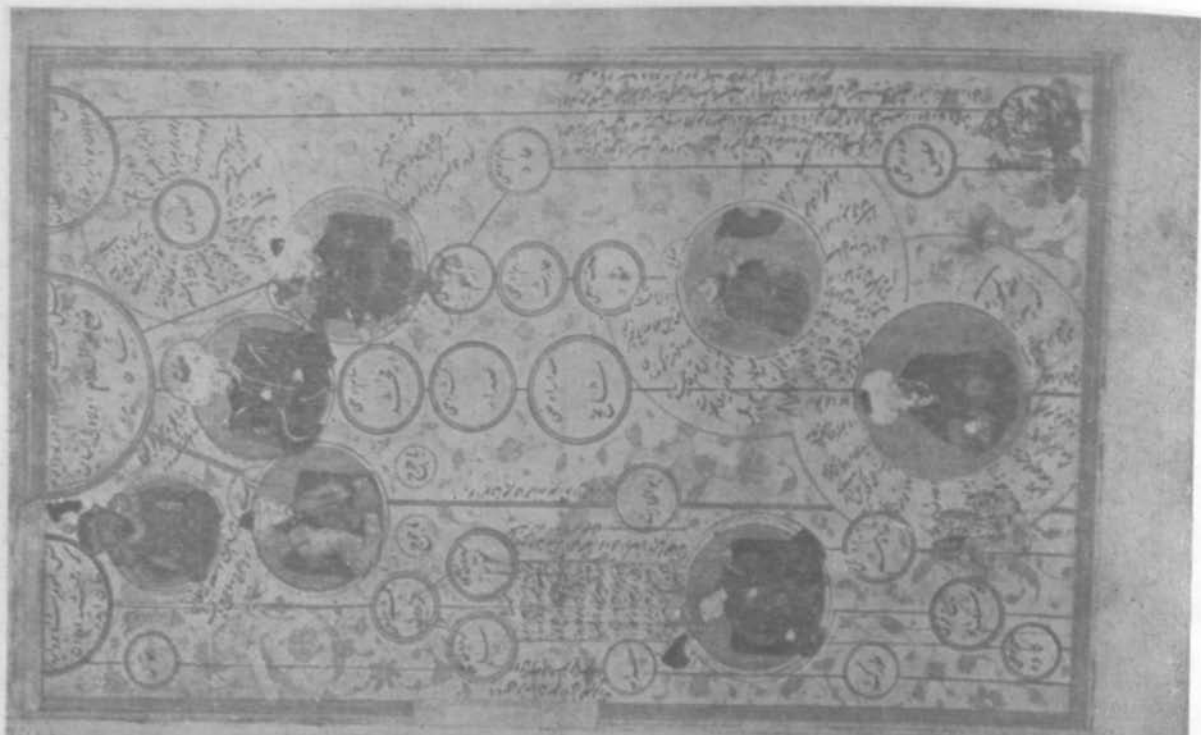
Resim. 38 (TKSMK. 1324'ün Hz. Muhammed sayfası)

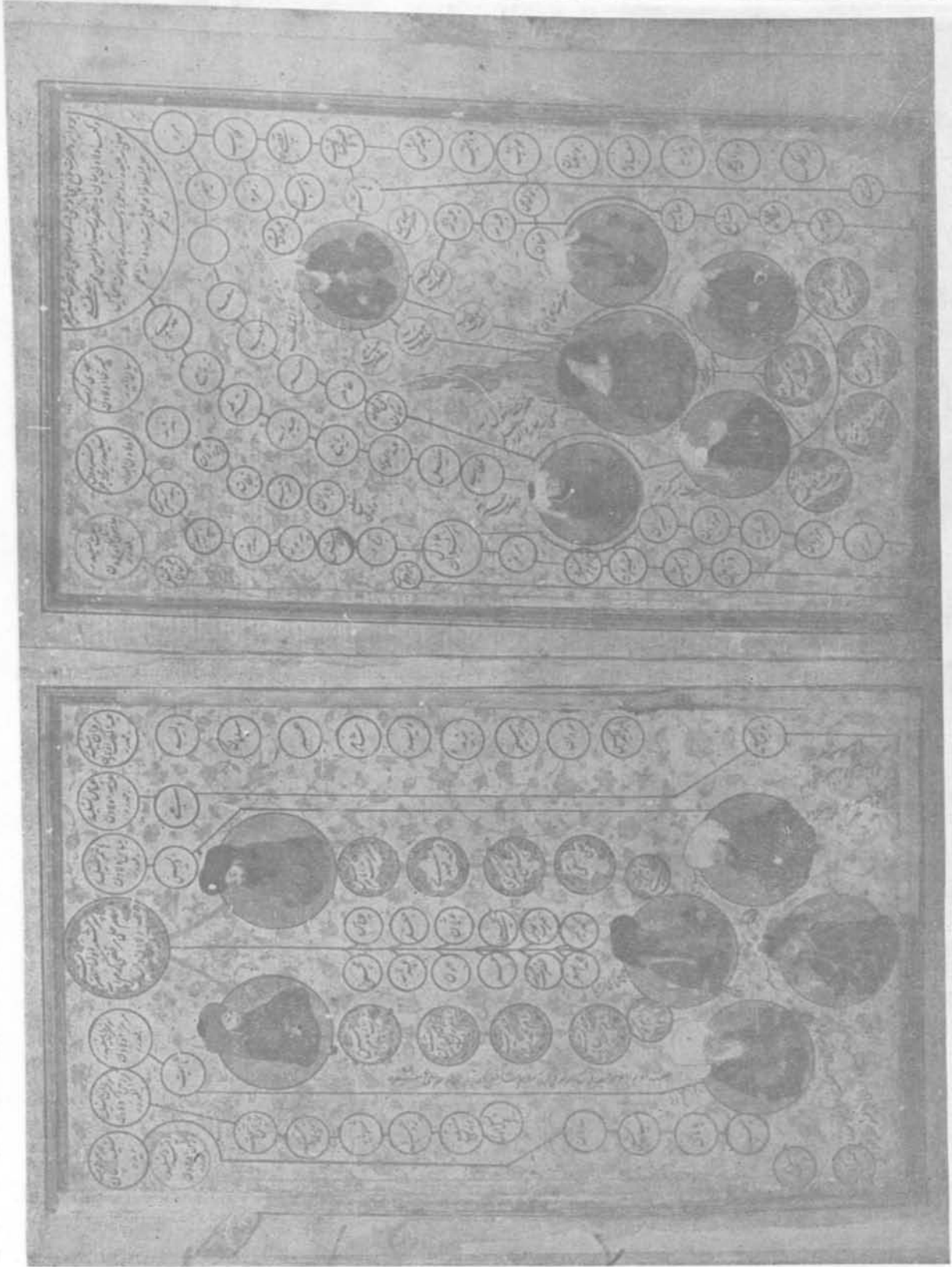

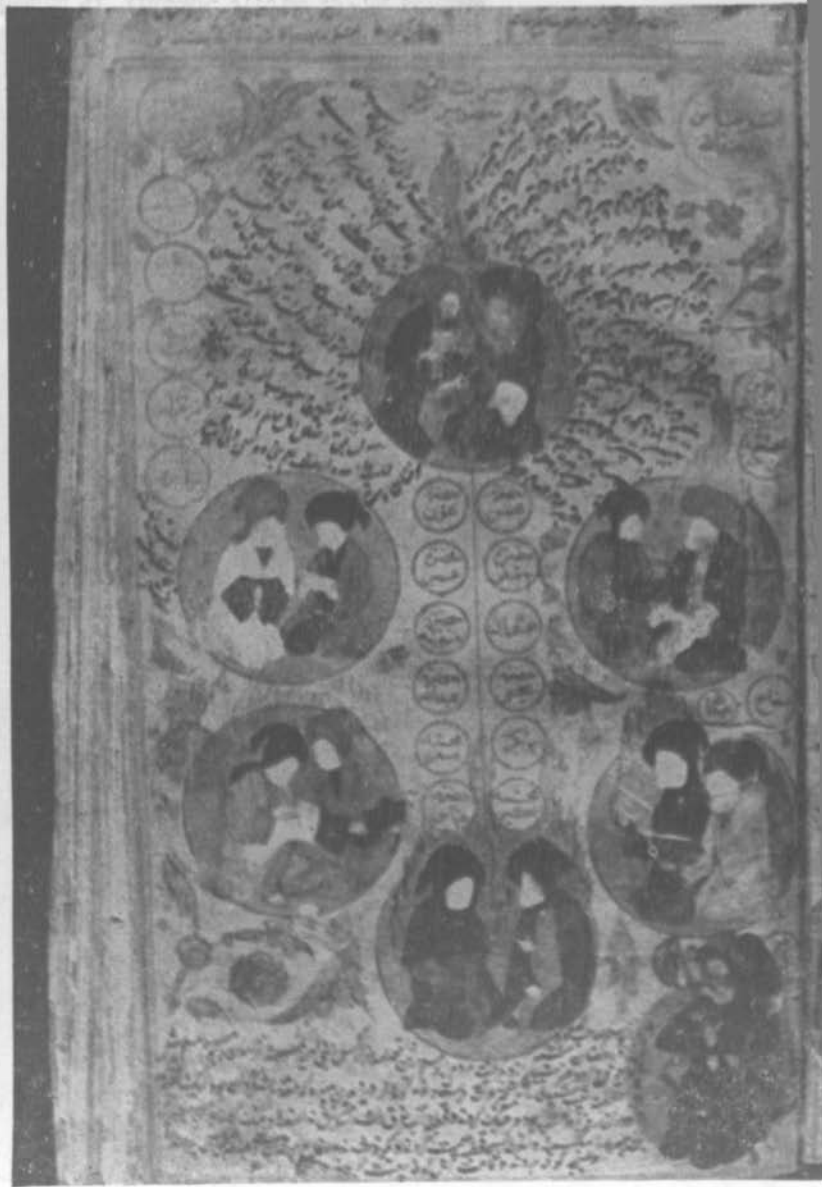

Resim. 40 (TKSMK. 1624'ün 15-16. sayfası)

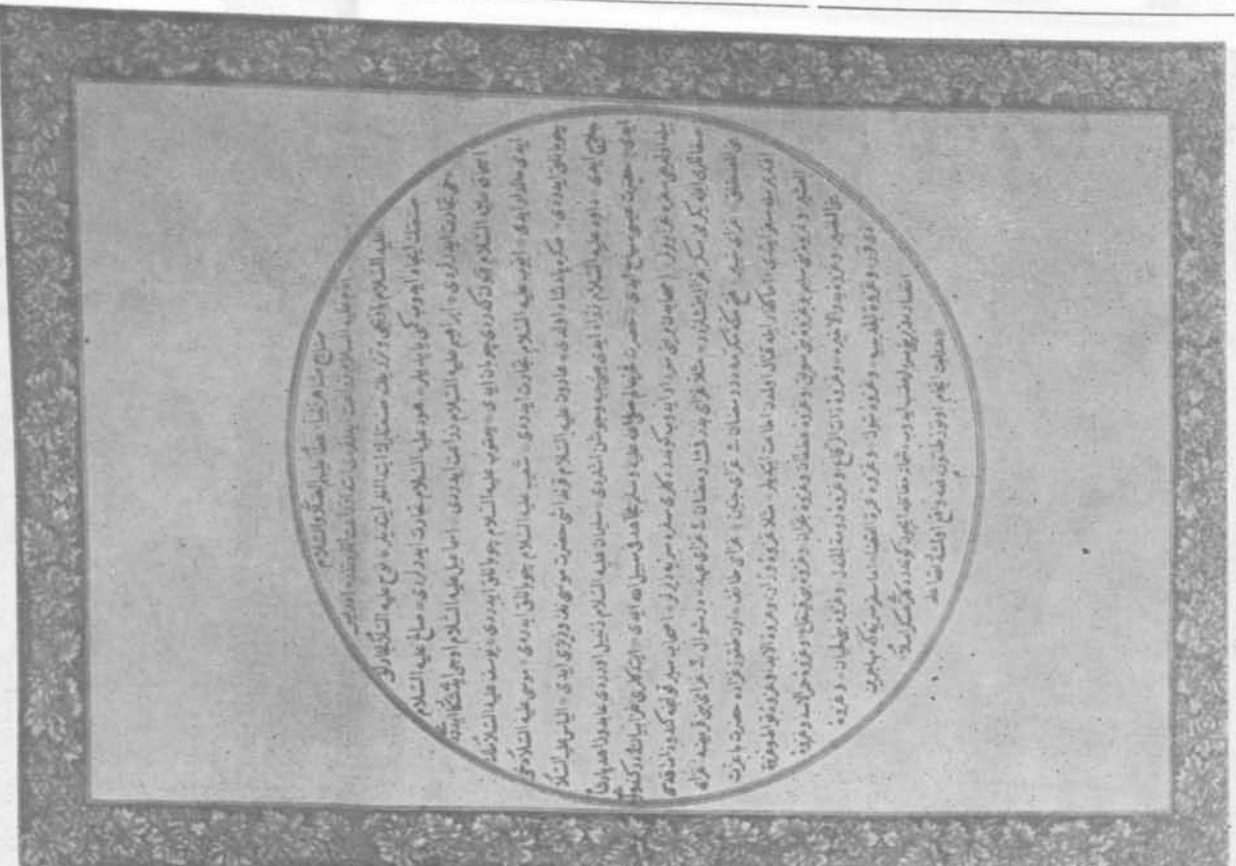

Resim. 41 (TKSMK. 3110'un 15 - 16. sayfası)

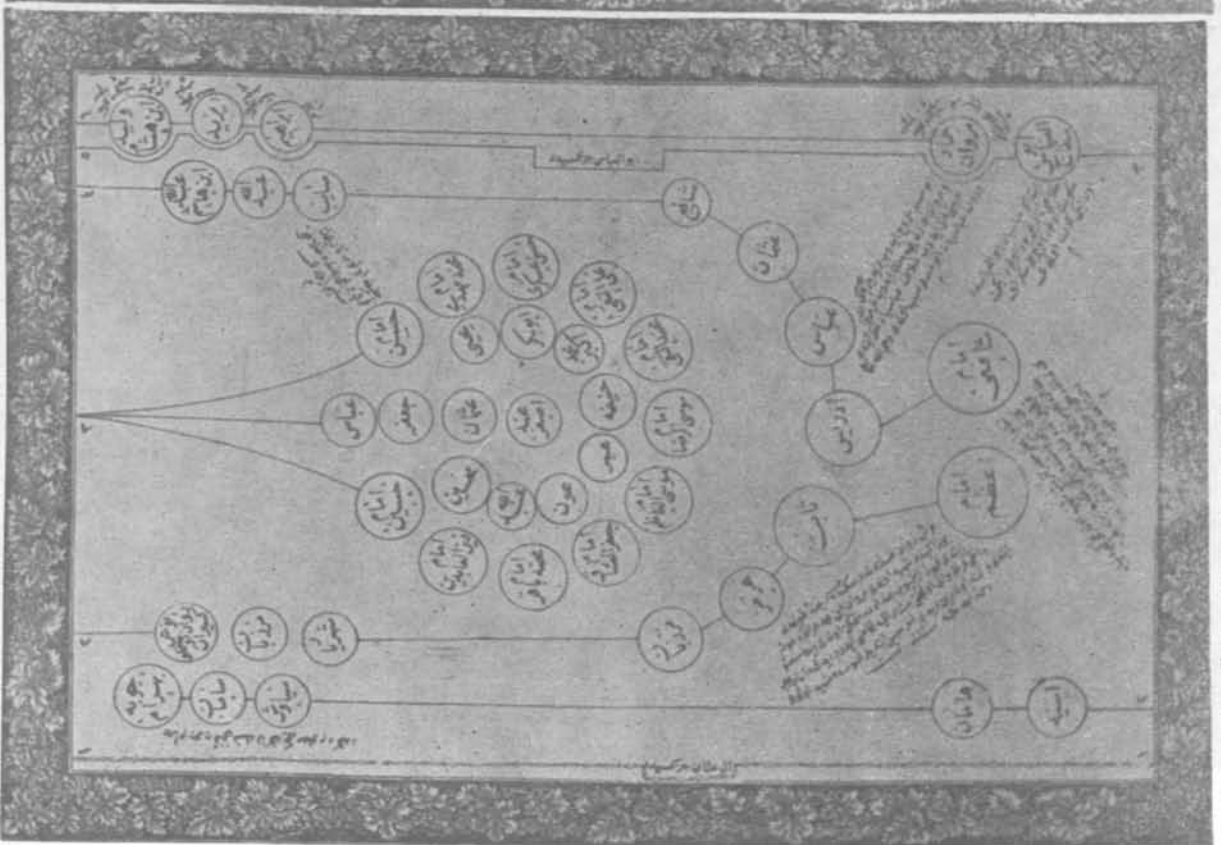

Resim. 42 (Ank. Etng. Müz. Hz. Muhammed ile ilgili 13-14. sayfası)

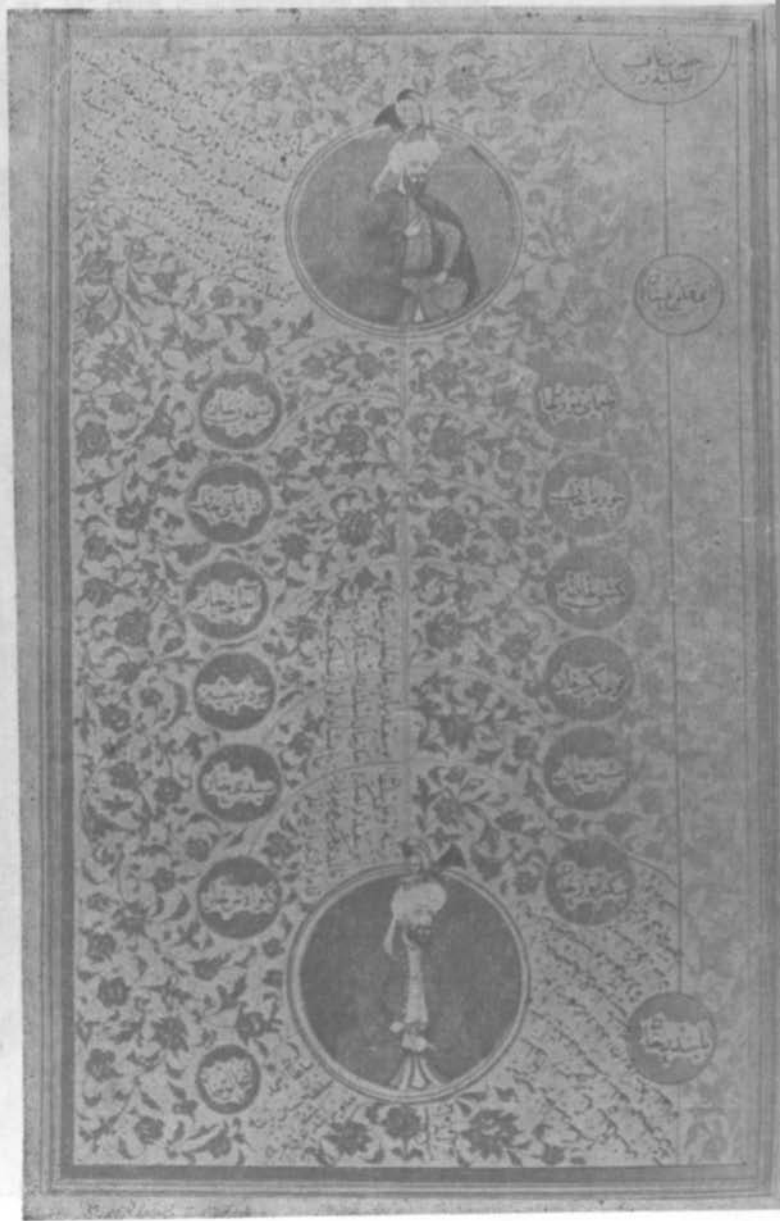

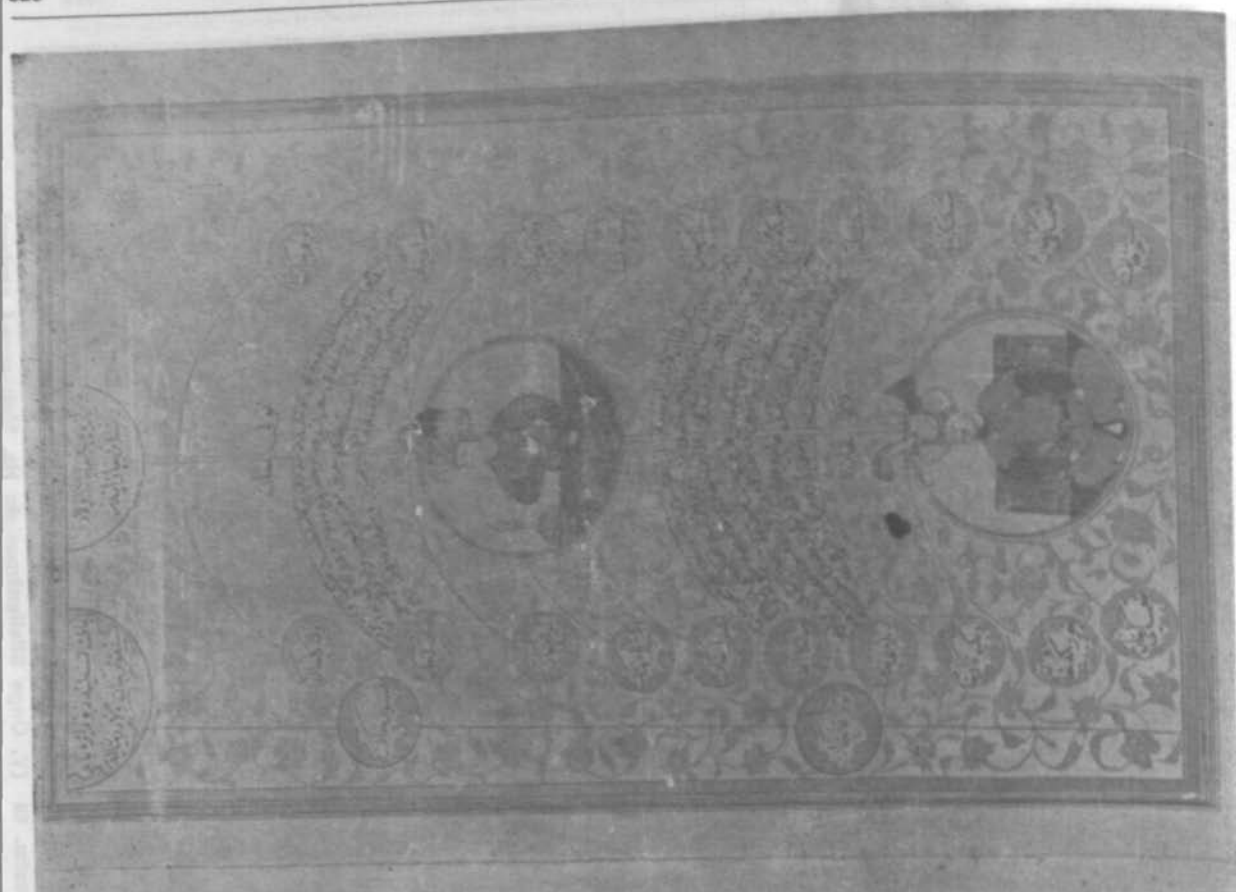
Resim. 43 (Y. Önge Sifilenâmesinin Hz. Muhammed sayfası)

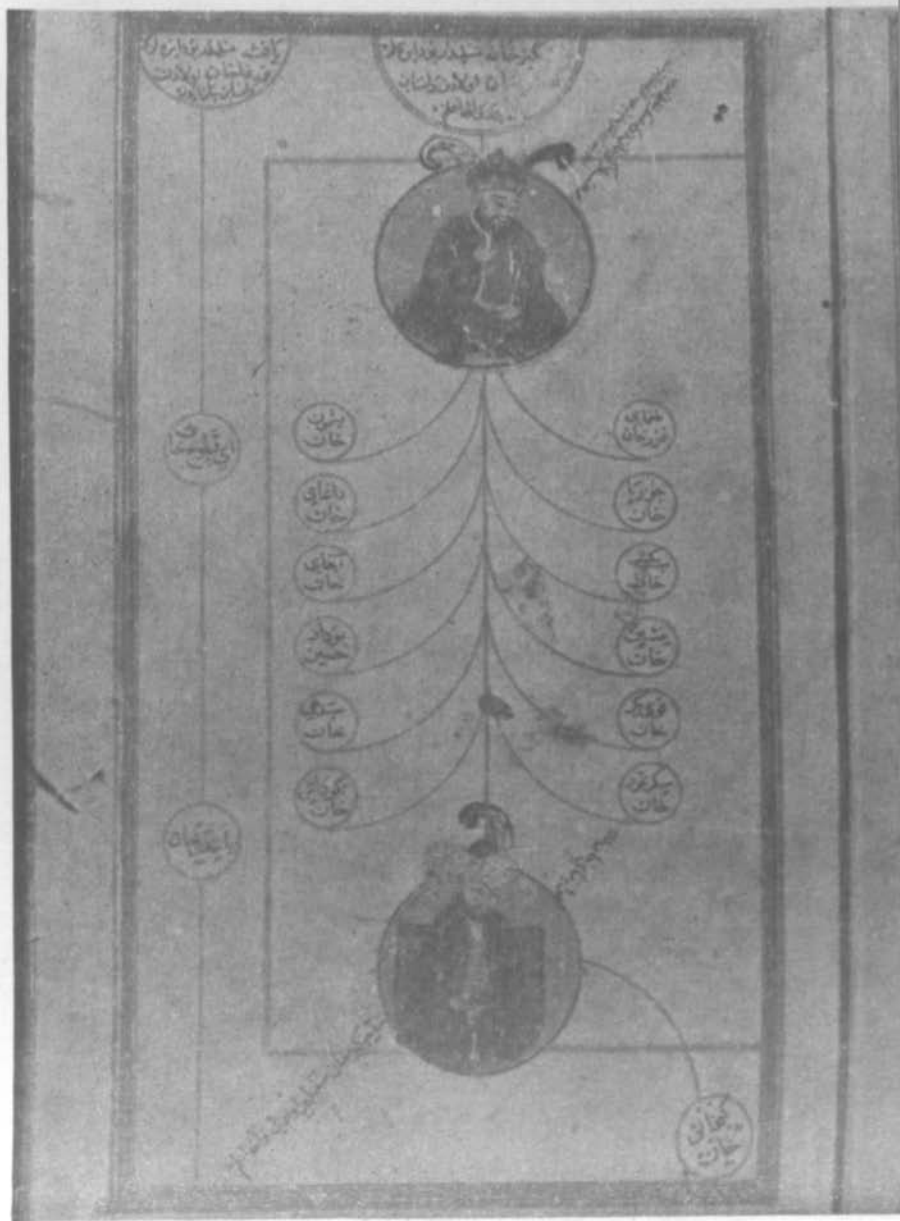

Resim. 44 (Y. Önge Sifilenâmesi'nin 19. sayfası)

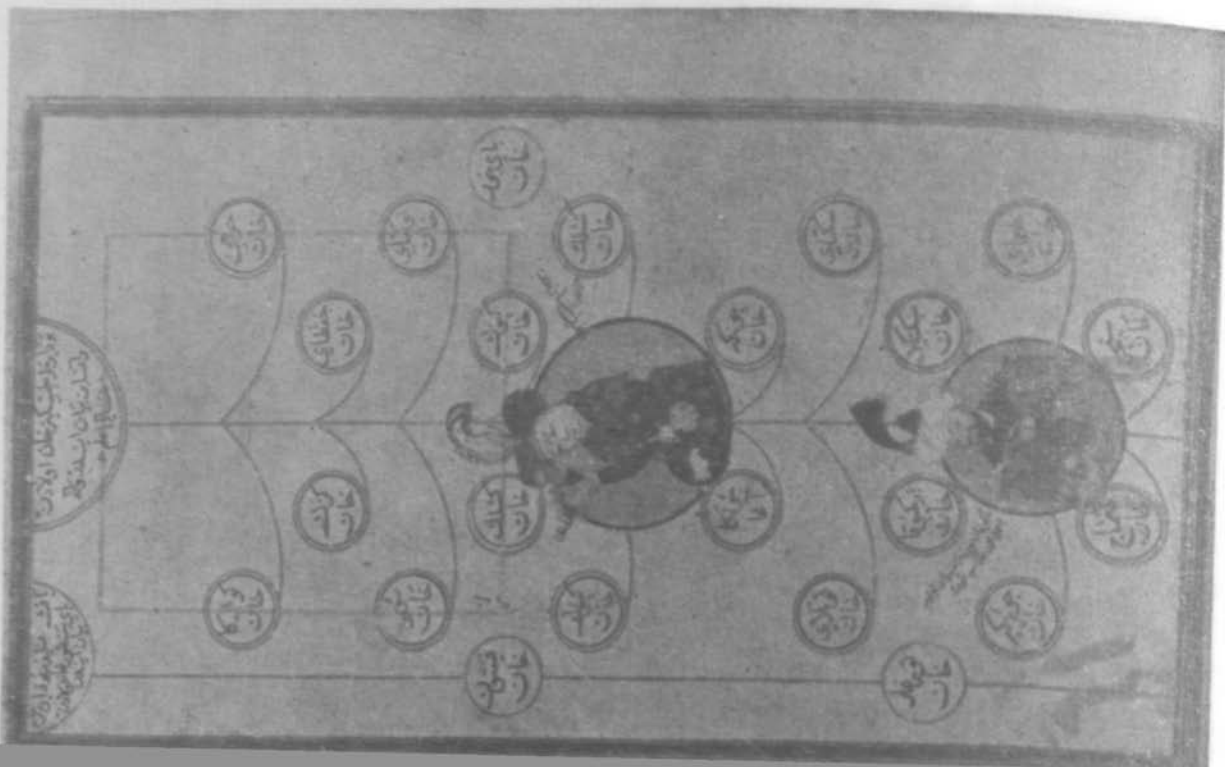

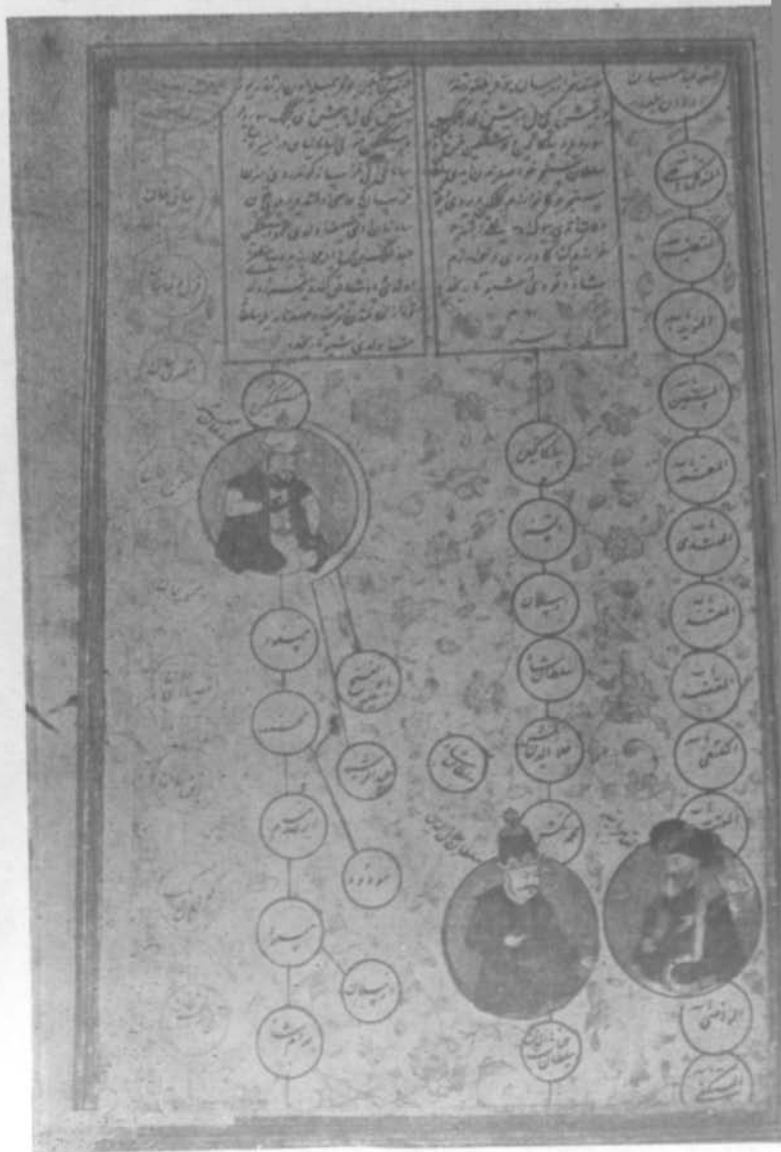
Resim. 45 (Vienna nüshası)

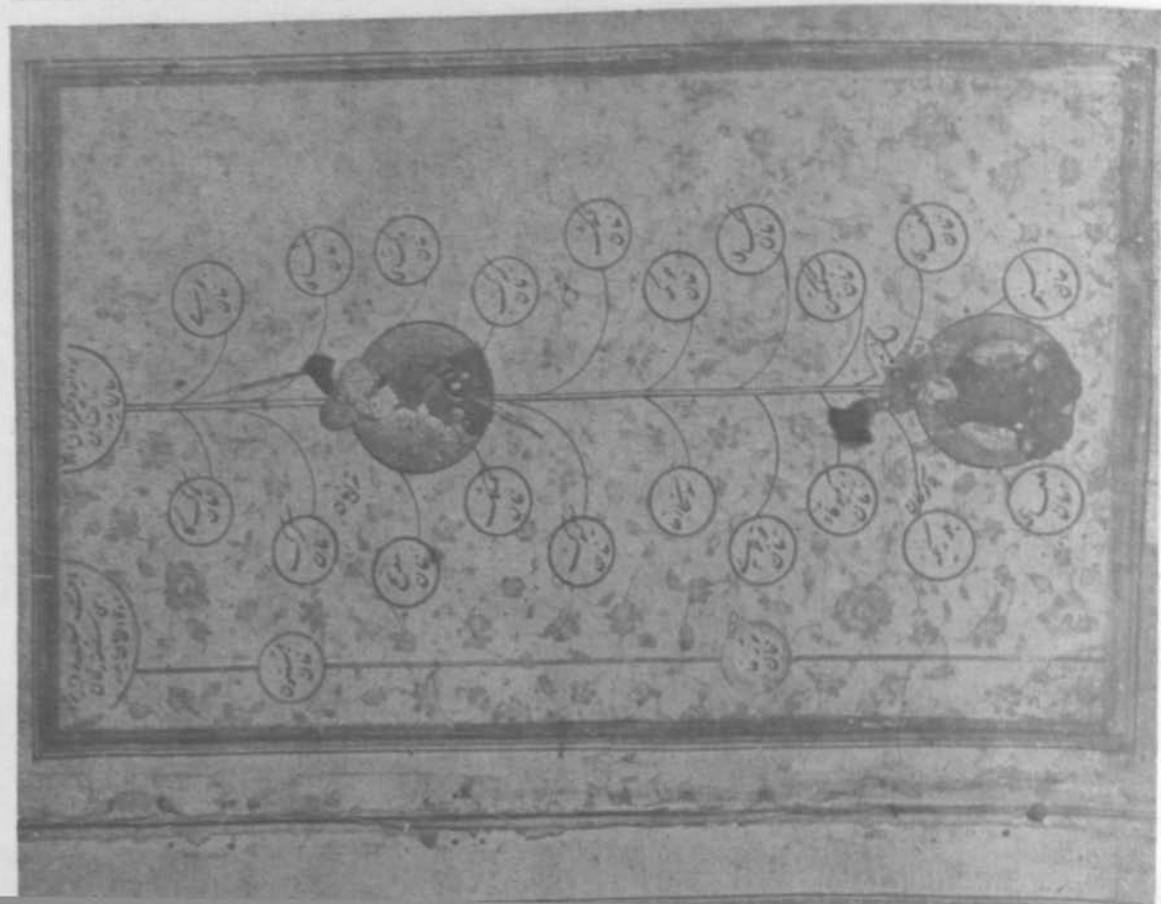

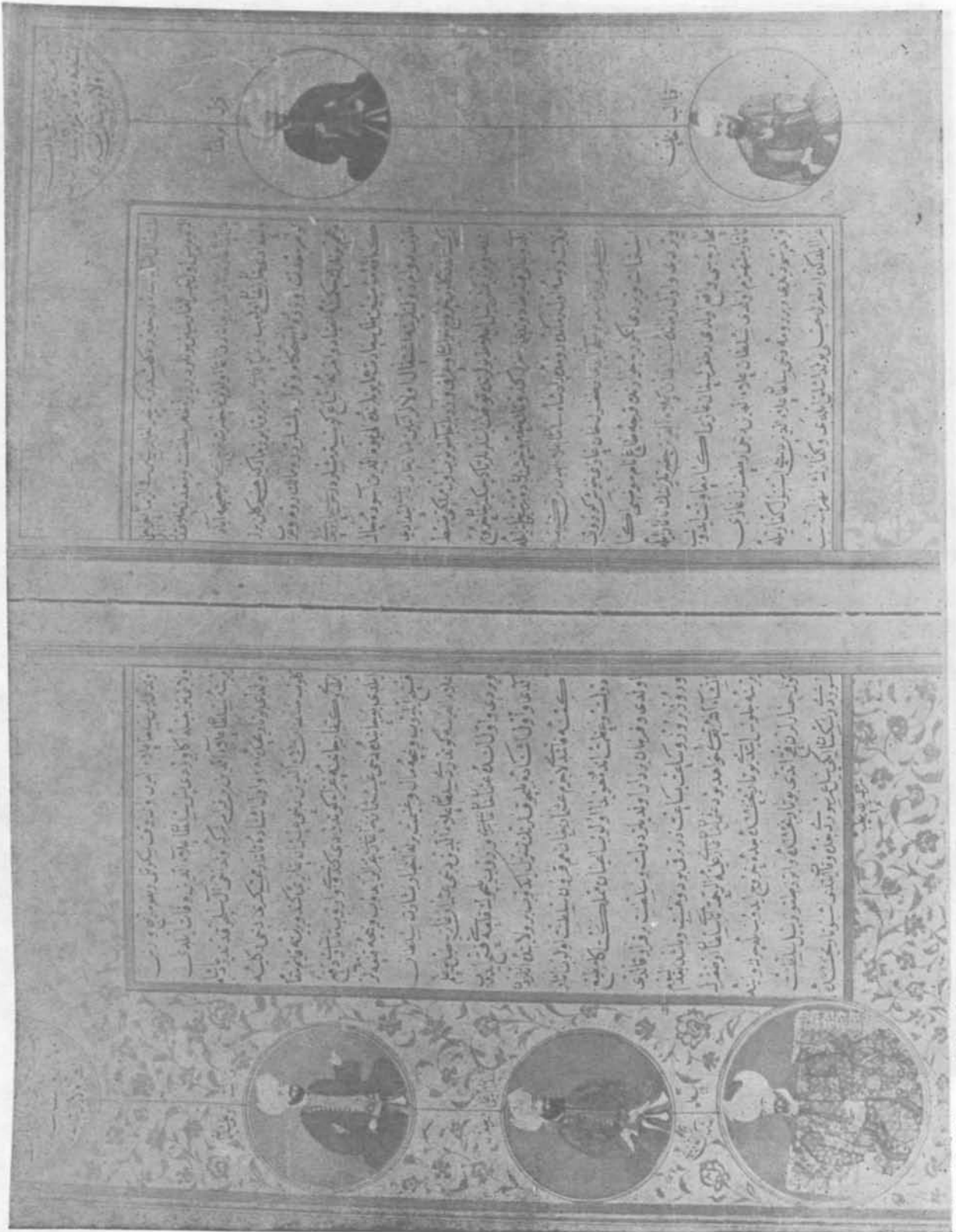
Resim. 47 (H. 1591, s. 51 - 52)

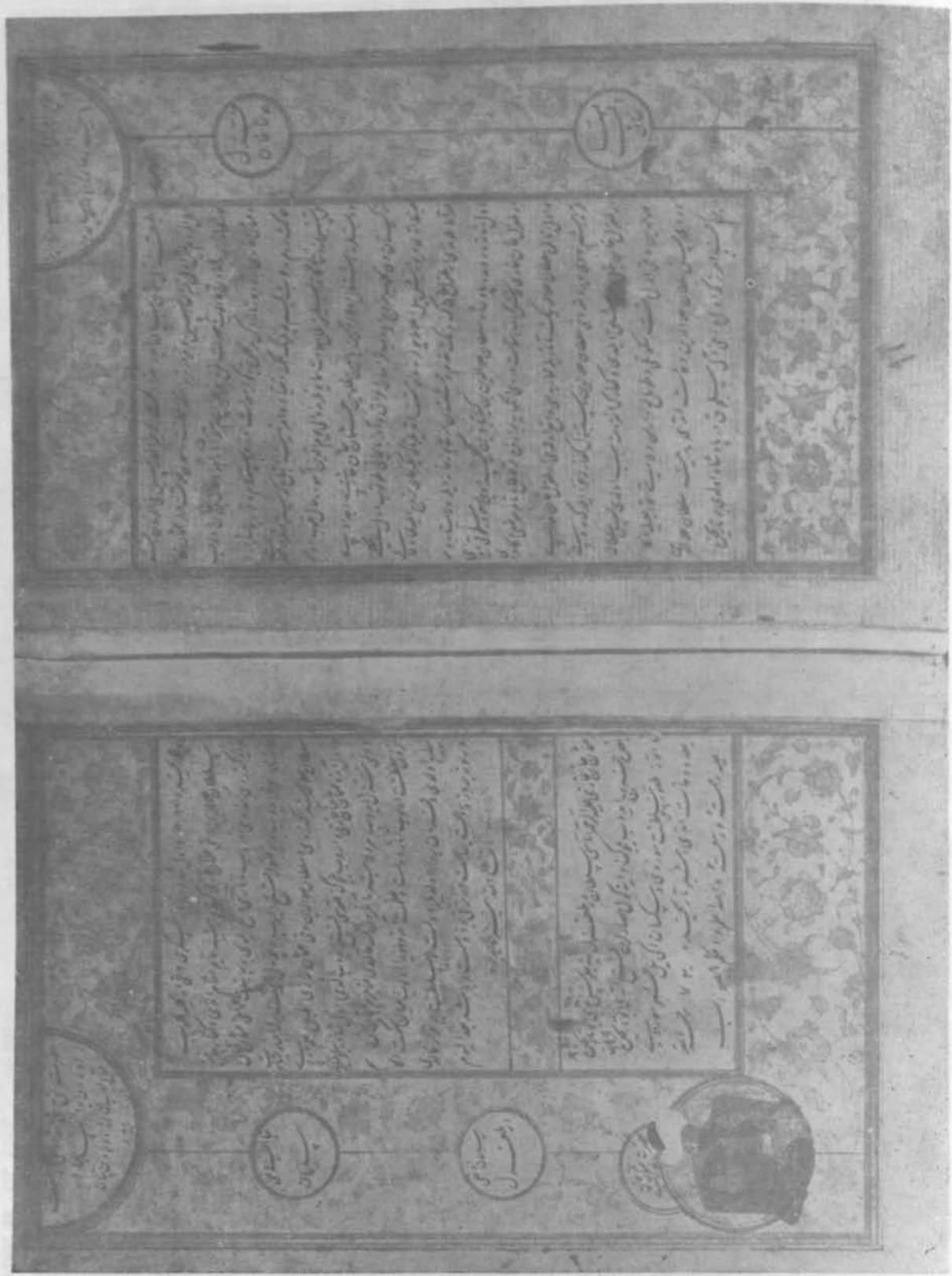

Resim. 49 (A. 3110, s. 19-20)

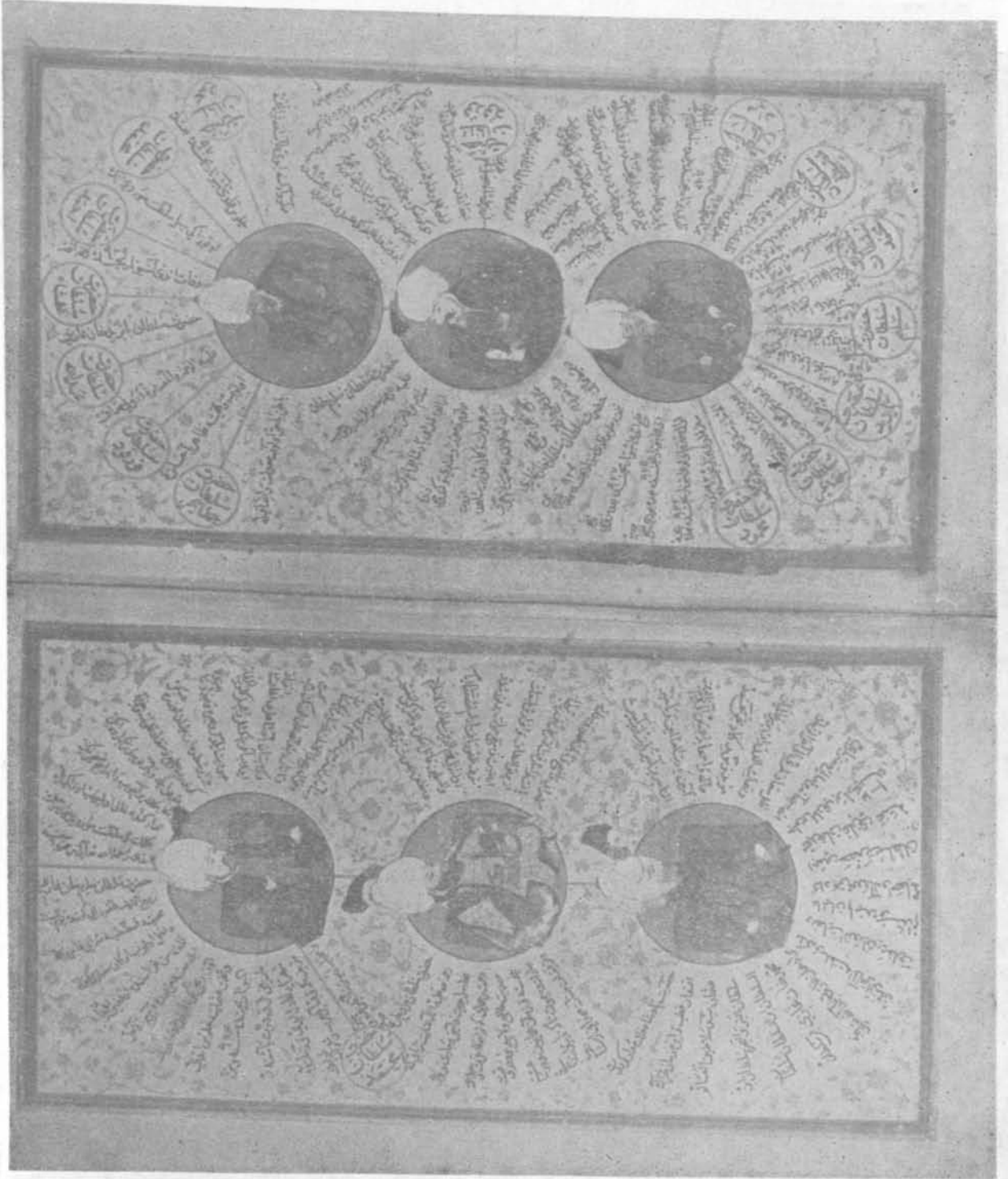
Resim. 50 (Viyana nüshası)

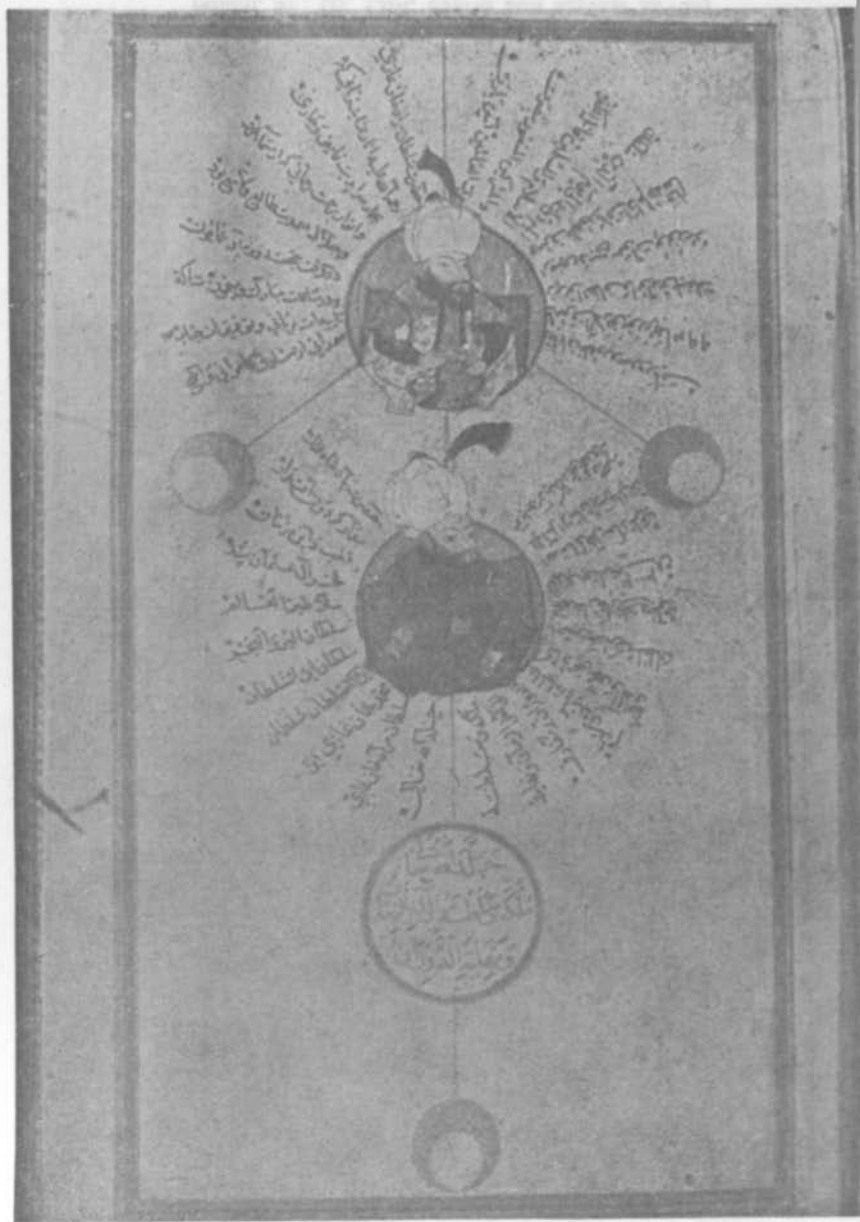
Resim. 53 (H. 1624, s. 23-24)

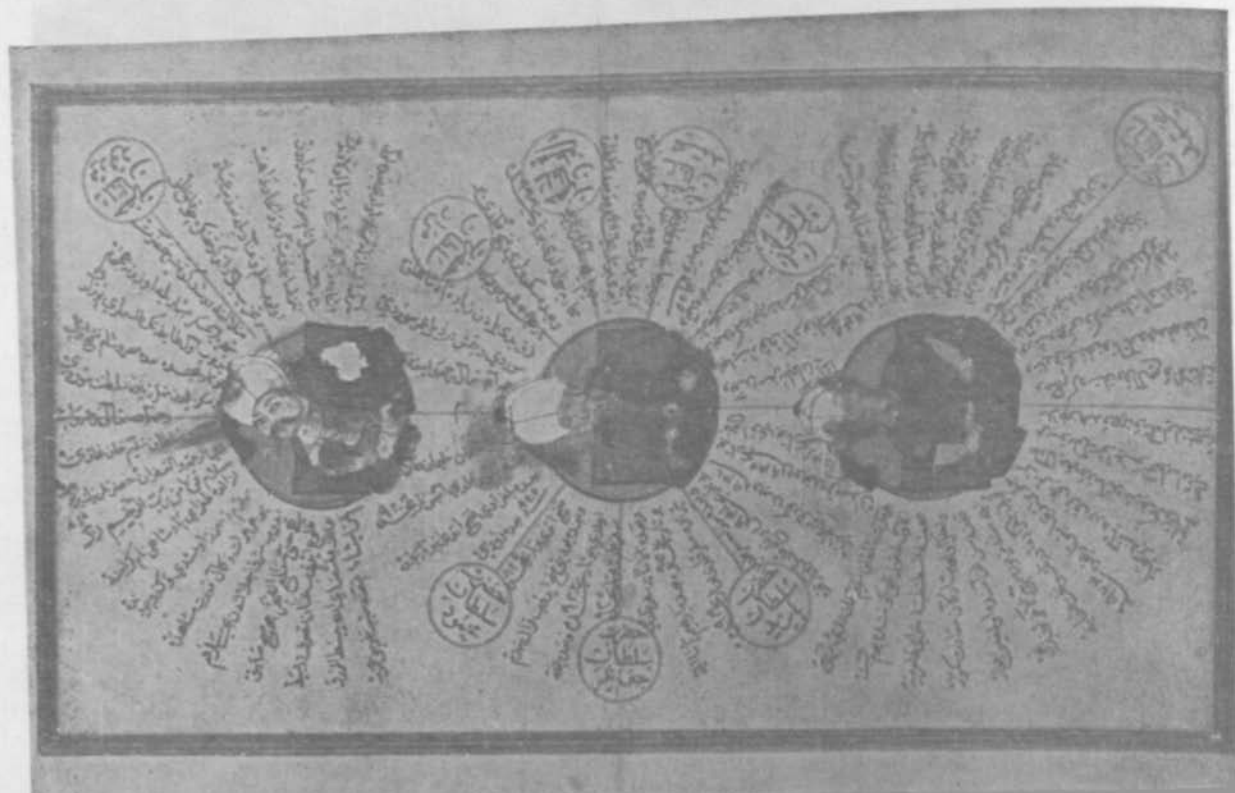
Resim. 54 (A. 3110, s. 23 - 24)

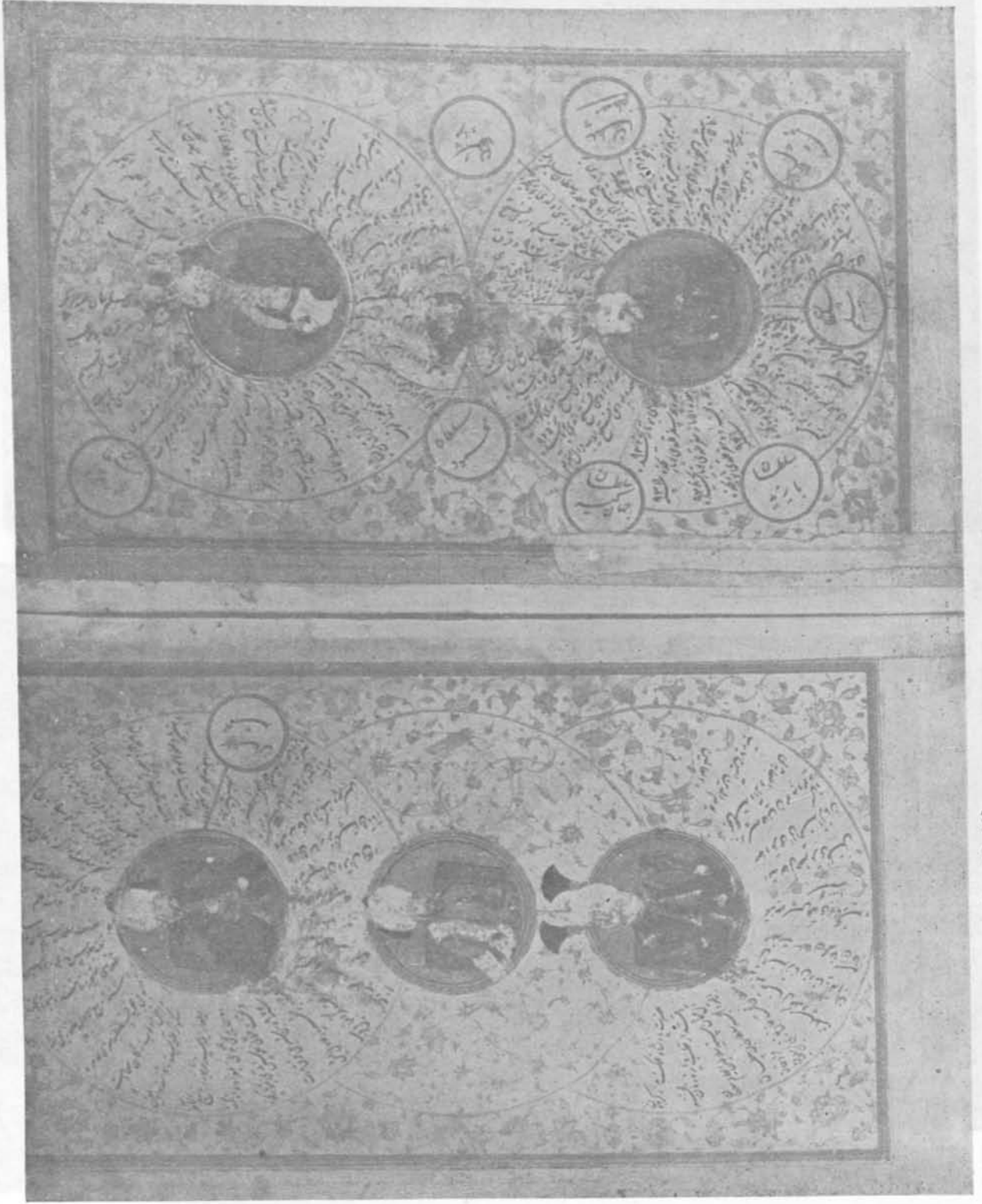

Resim. 57 (H. 1324, eserin son sayfası 53 - 54)

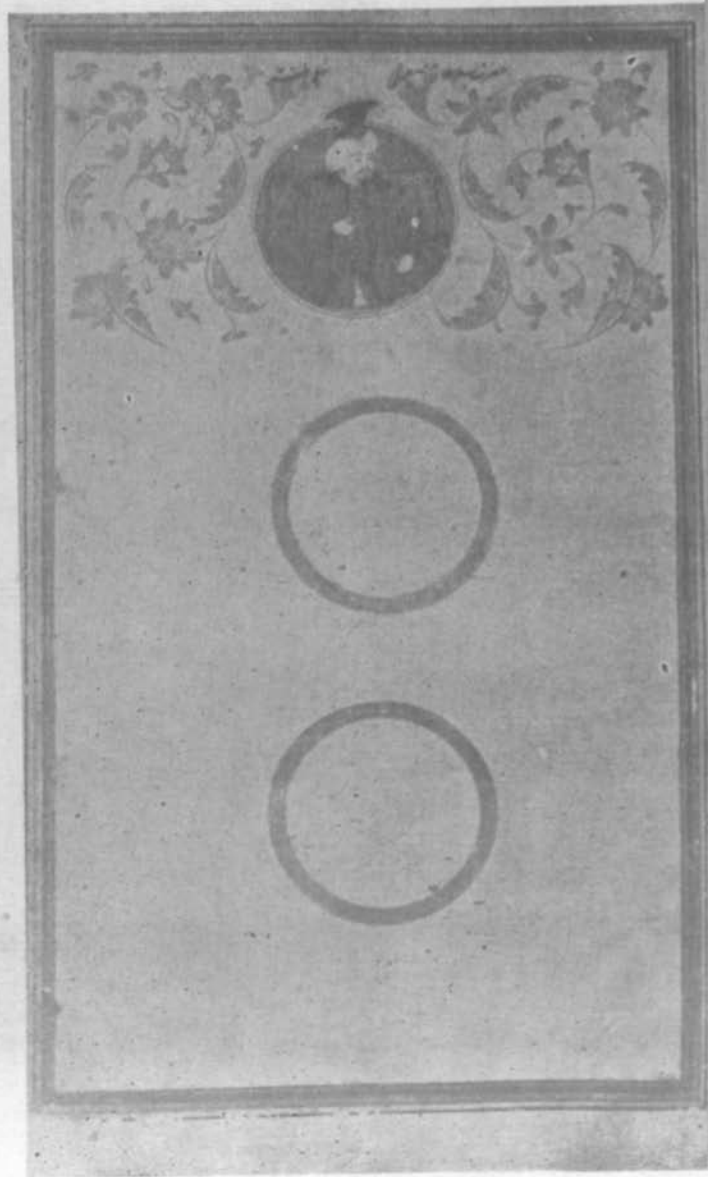

Resim. 58 (H. 1591. eserin son sayfası 57 - 58)

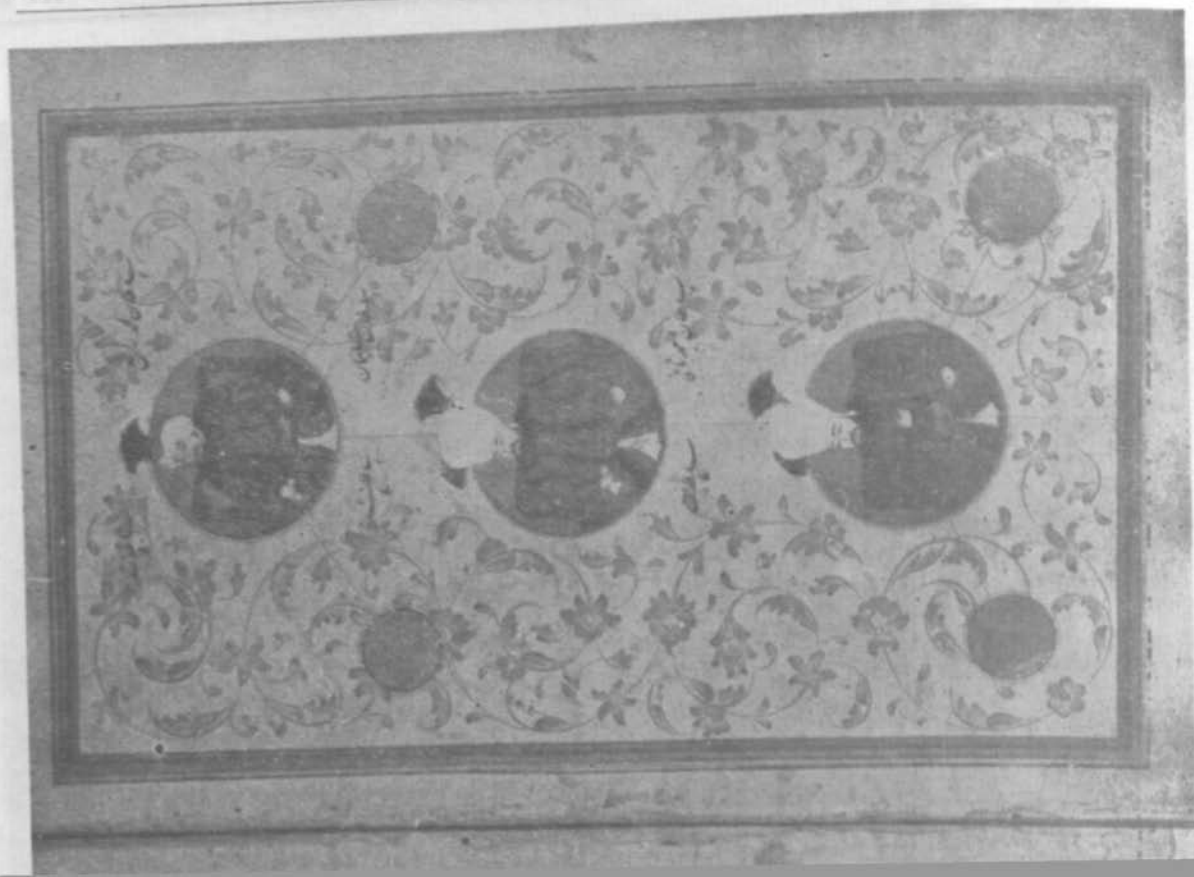

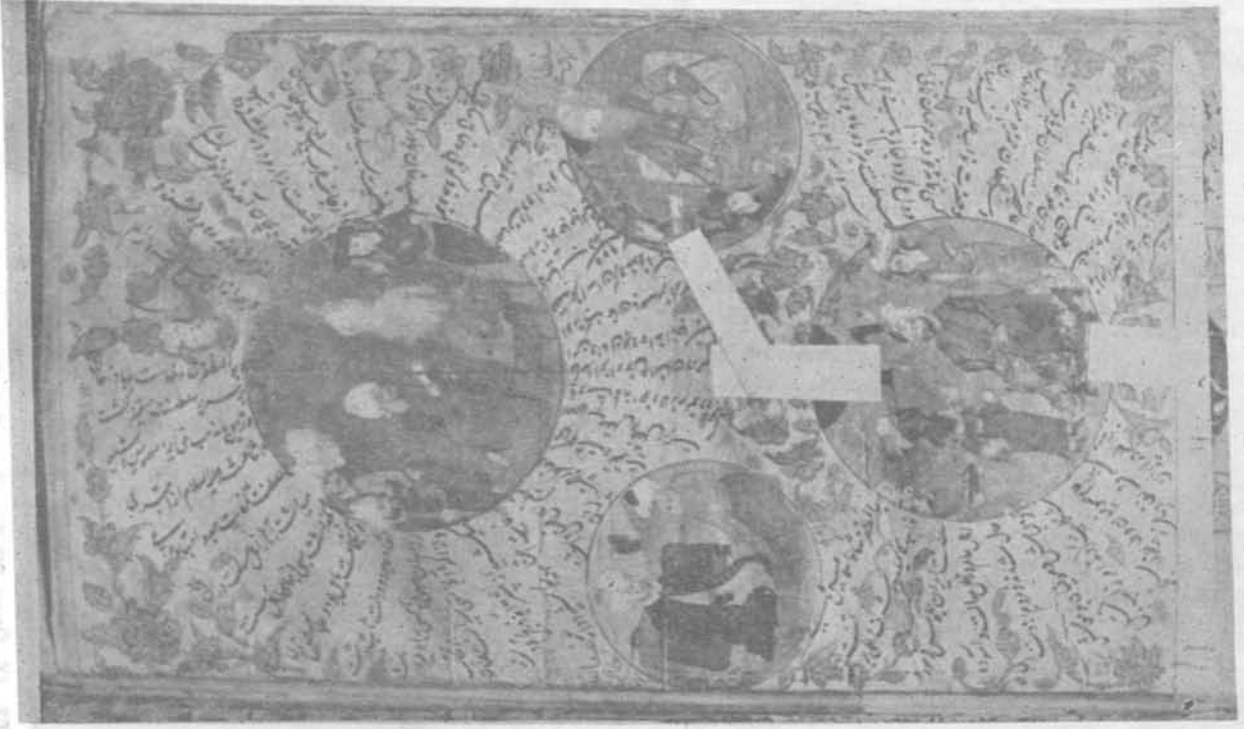

Resim : 59 .r. 1624, eserin son sayfası 27-28)

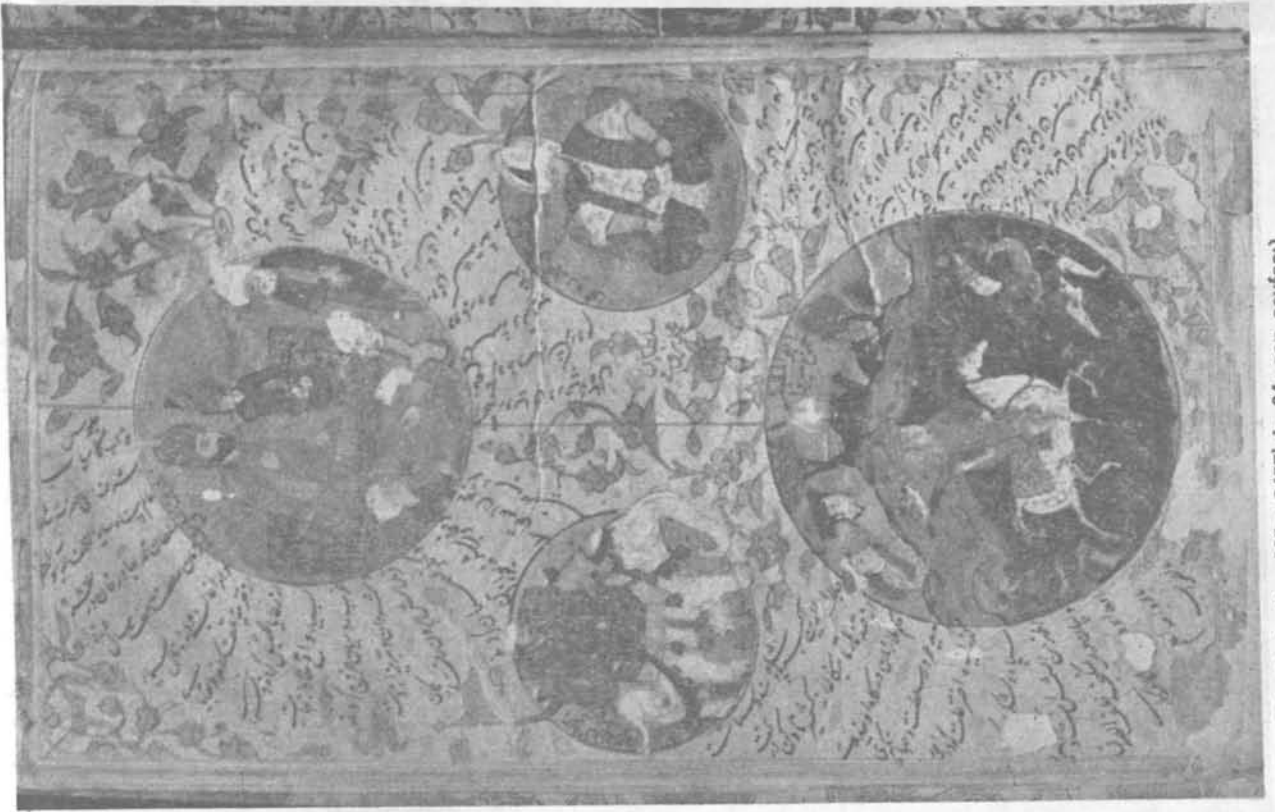

Resim. 60 (A. 3110, eserin son sayfası 31 - 32)

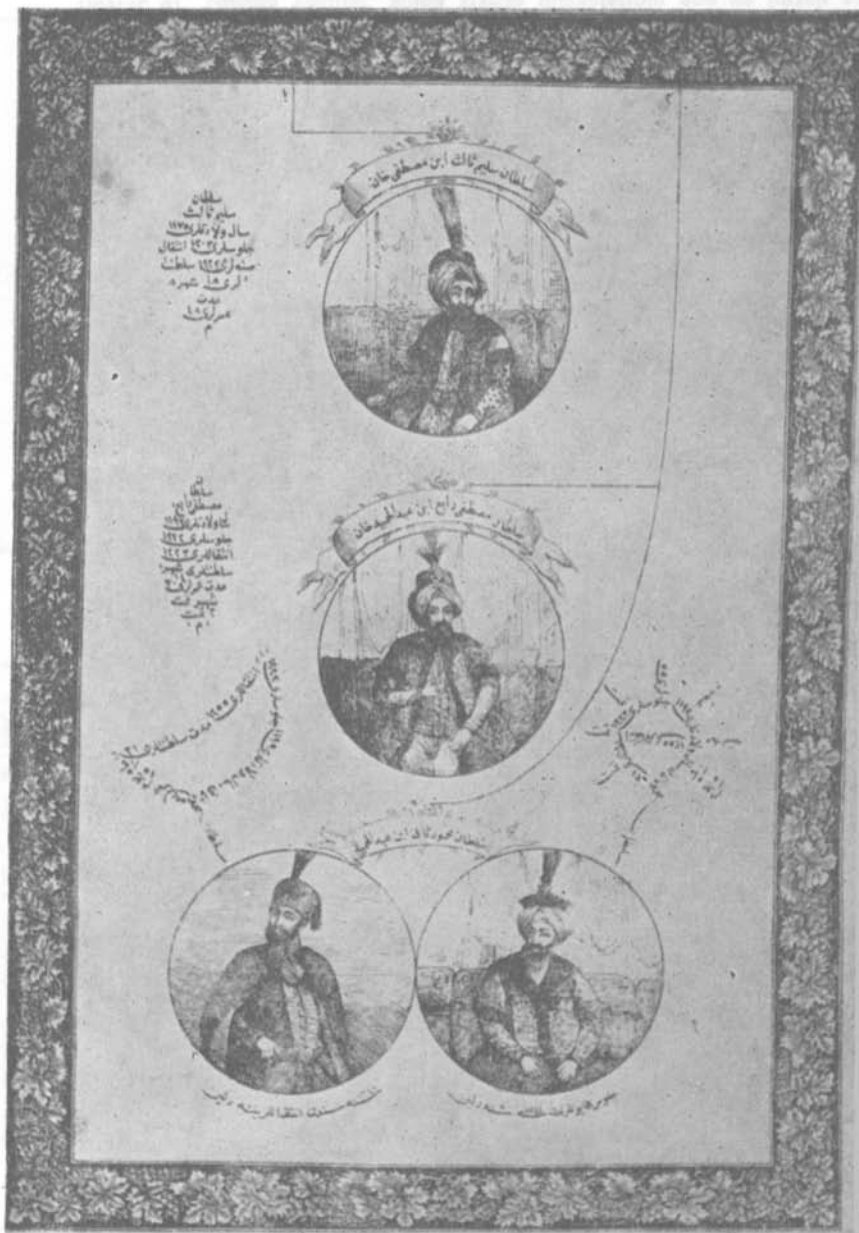

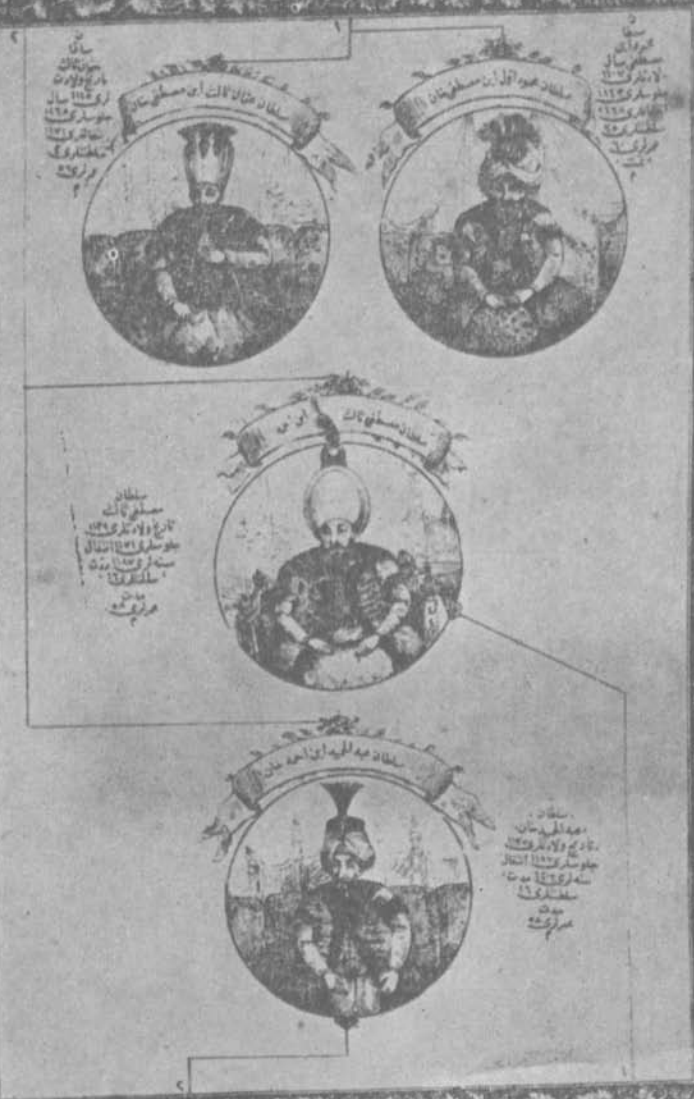
Resim. 61 (Ank. Etg. Müz. 8457'nin 33. sayfası)

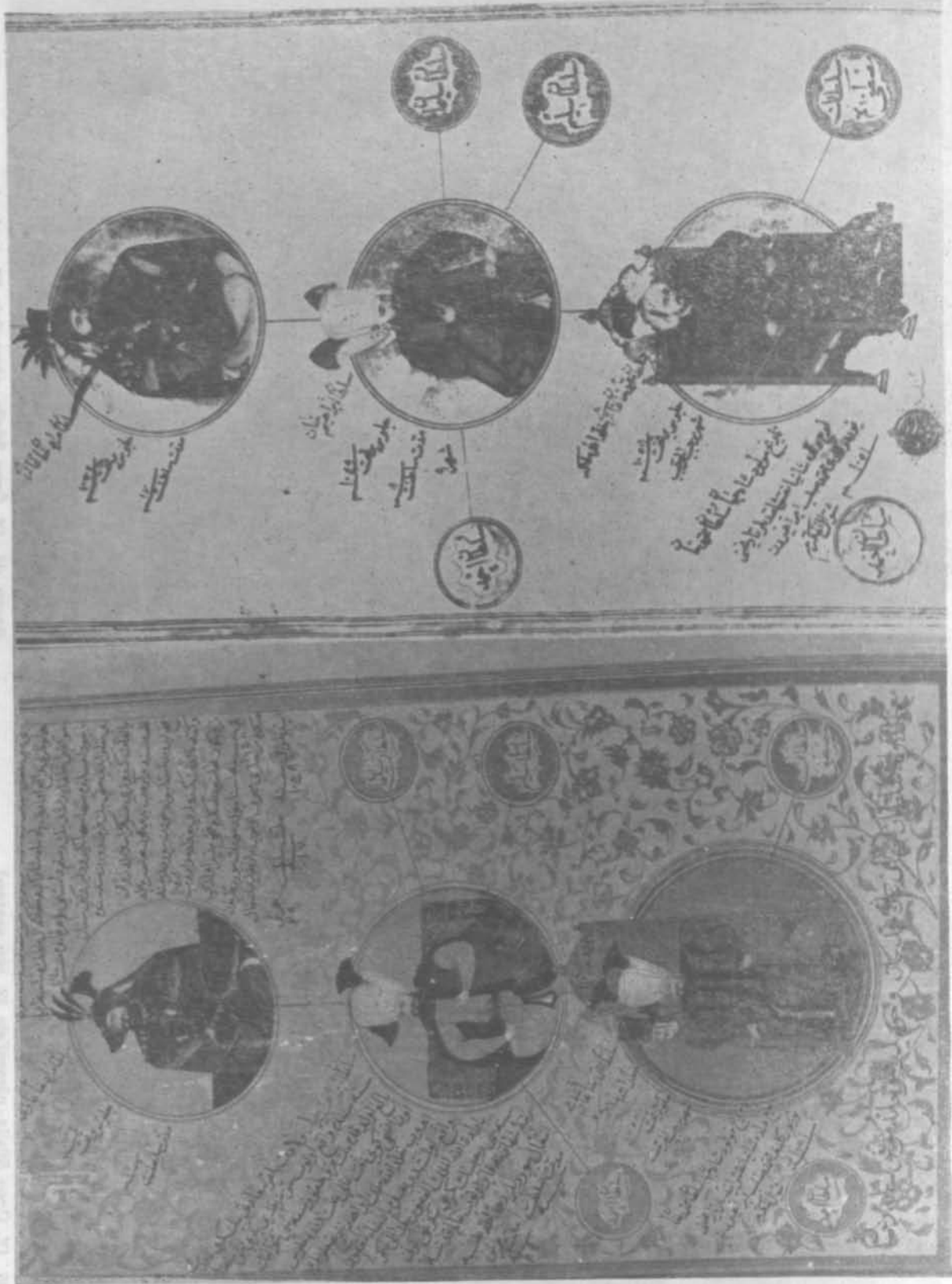
Resim. 62 (Ank. Etg. Müz. 8457'nin 34. son sayfası)

Resim. 66 (Y. Önge Silsile - nâmesi'nin 38. son saytası)

Resim. 65 (Y. Önge Silsile - nâmesi'nin 37. sayfası)

Resim. 67 (Sağda vakıflar, solda viyana nüsahlarının son ve imzalı sayfaları)